

Ei kepsakka ukko kulttuurikielelle käänny

Realian ongelmat Veikko Huovisen *Puukansan tarinassa*

Satu Tuikka
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Käännöstiede (englanti)
Pro gradu -tutkielma
Marraskuu 2011

Tampereen yliopisto
Käännöstiede (englanti)
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

TUIKKA, SATU: Ei kepsakka ukko kulttuurikielelle käänny – Realian ongelmat Veikko Huovisen *Puukansan tarinassa*

Pro gradu -tutkielma, 74 sivua + liite 3 sivua + englanninkielinen lyhennelmä 7 sivua
Syksy 2011

Työssä tarkastellaan realian käsitettä ja sen ongelmia Veikko Huovisen *Puukansan tarinan* sekä sen englanninkielisen käännöksen *The Tale of the Forest Folkin* kautta.

Tarkastelen työssäni Veikko Huovista kirjailijana ja hänen kieltään ja tyyliään, sekä esittelen *Puukansan tarina* -teoksen. Huovinen oli hyvin tuottelias kainuulainen kirjailija. Hän ammensi paljon aiheitaan pohjoisesta luonnosta ja pohjoisen asukeista. Hän tuli tunnetuimmaksi humoristina mutta kirjoitti myös vakavampia teoksia. Erinomainen esimerkki Huovisen taituruudesta luonnon kuvaajana on *Puukansan tarina*, joka kertoo metsän kehityskaaren metsäpalosta uuteen kukoistuskauteen. Huovisen kieli on hyvin värikästä ja mielenkiintoista, sillä hän sijoittaa muutoin asiatyyliseen tekstiinsä osuvia kotimurteensa sanoja sekä vanhan kansan kieltä.

Pohdin myös kääntämistä kulttuurisidonnaisena toimintana, koska Huovisen teos on ehdottomasti suomalaisen kulttuurin tuote. Kulttuurisidonnaiset käännösongelmat jaetaan kielensisäisiin, kuten murteet ja idiomit, sekä kielenulkoisiin. Tässä työssä keskitytään kielenulkoisiin käännösongelmiin eli realioihin.

Realiat määritellään kielenulkoiseen todellisuuteen viittaaviksi sanoiksi ja fraaseiksi. Ne ovat siis elementtejä, jotka ovat tyypillisiä lähtökulttuurille mutta joille ei ole vastinetta kohdekulttuurissa. Työssäni olen kuitenkin määritellyt realian sisältämään myös kulttuurisidonnaiset sanat, joiden denotaatioille voi olla kohdekielellä, eli englannissa, jonkinlainen vastine, mutta sanojen konnotaatiot ja semanttinen prosodia ovat erilaiset. Realioiksi olen mieltänyt substantiivien lisäksi myös adjektiiveja ja verbejä. Lisäksi erilliseksi realiaryhmäkseen olen luokitellut murrerealiat, eli sanat, jotka olisivat yleiskielisinäkin realioita, mutta joista alkutekstissä käytetään murteellista vastinetta. Yksi työni päätarkoituksista on pohtia, mikä realia lopulta on.

Analyysissäni poimin realiat *Puukansan tarinan* 6. luvusta. Jaottelin realiat normaali- ja murrerealioiden sekä sen jälkeen Nedergaard-Larsenin realialuokittelun mukaisesti. Tämän jälkeen luokittelin realioiden käännökset Leppihalmeen paikallisten käännösstrategioiden mukaisesti. Analysoidussa luvussa kääntäjä on käyttänyt eniten yläkäsitettä. Normaalirealioiden kohdalla hän on käyttänyt lähes yhtä usein kulttuurista muokkausta. Murrerealioiden kohdalla kääntäjä on käyttänyt kulttuurista muokkausta huomattavan vähän ja on sen sijaan suosinut eksplisiittistämistä yläkäsitteiden lisäksi. Kaikki kääntäjän suositut strategiat ovat lähempänä kotouttamisen kuin vieraannuttamisen ääripäätä. Näin ollen aineistoni valossa kääntäjä näyttäisi toteuttavan tekstissään kotouttavaa globaalia strategiaa. Rungas yläkäsitteiden käyttö tuntuu latistavan Touryn lain mukaisesti käännöstekstiä. Samoin käännösuniversaaliyhypoteesit esimerkiksi käännetyn kielen eksplisiittistymisestä ja konventionaalistumisesta näyttäisivät pitävän analyysini perusteella paikkansa.

Avainsanat: realia, murre, sanaluokka, paikallinen/globali käännösstrategia, latistuminen

Sisältö

1. JOHDANTO	1
1.1. Aiheen valinta	1
1.2. Tutkimuskysymysten esittely	2
1.3. Työn rakenne.....	3
2. (KAUNOKIRJALLISEN) KÄÄNTÄMISEN KULTTUURISIDONNAISUUS.....	5
2.1. Kulttuurisidonnaisuus ja globaalit strategiat.....	5
2.2. Kielen ja kulttuurin liitto.....	6
2.3. Kulttuurisidonnaisten käänösongelmien luokittelua.....	7
2.4. Kielensisäiset käänösongelmat	7
2.5. Käänösstrategioiden merkitys käänösongelmien ratkaisussa	8
3. KIELENULKOISET KÄÄNNÖSONGELMAT ELI REALIAT	11
3.1. Realian luokittelu	12
3.2. Realioiden käänösstrategiat.....	13
3.2.1. Realiastrategioiden luokittelu Kujamäen mukaan	14
3.2.2. Leppihalmeen strategialuokat	15
3.3. Paikallinen strategia globaalin strategian akselilla	19
4. METODIT	21
4.1. Metodologisia ongelmia.....	22
4.1.1. Realian määritelmän ongelma.....	22
4.1.2. Realian sanaluokka	25
4.1.3. Realia, murre ja tukkijätkä	25
4.1.4. Realia ja huovislaisuus.....	26
4.1.5. Ratkaisu: Realian määritelmä tässä työssä.....	27
4.2. Strategian ongelma – määrittely ja luokittelu	29
4.3. Ratkaisu: luokittelu tässä työssä	32
4.4. Lähteistä ja informanteista	32
5. KIRJAILIJA, TYYLI JA AINEISTO	34
5.1. Veikko Huovinen kirjailijana.....	34
5.2. Veikko Huovisen kieli ja tyyli	37
5.2.1. Huovinen, kieli ja murre	37
5.2.2. Kielileikkejä ja tyylipiirteitä	39
5.3. Puukansan tarina (1984).....	41
6. AINEISTOANALYYSI.....	46
6.1. ”Jeremias Haverisen käynnit palomaalla” –luvun realiat	46
6.1.1. Luvussa esiintyvät normaalirealiat.....	46
6.1.2. Murrerealiat tarkasteltavassa luvussa.....	48
6.1.3. Realioiden sanaluokat luvussa ”Jeremias Haverisen käynnit palomaalla”	51
6.2. ”Jeremias Haverisen käynnit palomaalla” -luvun realioissa käytetyt käänösstrategiat	52
6.2.1. Normaalirealioiden käänösstrategiat	53
6.2.2. Murrerealioiden käänösstrategiat	58
6.3. Yhteenveto	61
6.3.1 Realian ja murrerealian määritelmä aineiston ja Huovisen tyylin valossa	62
6.3.2. Kääntäjän strategiat – alkuteksti vs. käänös.....	63
7. LOPUKSI.....	67
Lähteet.....	71
Lähteet	
Liite 1	
English Summary	

1. JOHDANTO

Keskityn työssäni pohtimaan realian käsitettä sekä sitä, millä strategioilla ja millä lopputuloksella alkutekstien realiat kääntyvät englanniksi. Aineistona käytän Veikko Huovisen teosta *Puukansan tarina* ja sen englanninkielistä käännöstä *Tale of the Forest Folk*.

1.1. Aiheen valinta

Aiheen valinta on monellakin tapaa henkilökohtainen. Veikko Huovinen on aina kuulunut suosikkikirjailijoihini ja on minulle itselleni yksi harvoista kirjoittajista, jonka teksteihin palaan uudestaan ja uudestaan, vailla kyllästymistä. Tapaan aina itseni hykertelemästä hänen värikkään kuvailevan ja viiltävän satiirisen kielenkäyttönsä ja tarinointinsa äärellä. Itsekin sotkamolaisena ja Kainuun murteen innokkaana harrastajana myöskään Huovisen tarkoin asetellut murre sanat eivät lakkaa ilahduttamasta, vaan niin Huovisen kieli kuin aihepiiritkin sekä tuttujen kainuulaisten maisemien kuvaukset herättävät aina nostalgisia ja kaihomielisiäkin tunteita pintaan. Päällimmäisenä syynä Huovisen valintaan on siis henkilökohtainen halu ja tarve tutkailla hieman tarkemmin suurta kielellistä ja kirjallista innoittajaani.

Huovisen erittäin laajasta tuotannosta käsittelyyn on valittu *Puukansan tarina* siksi, että se on ainoa teos, joka on kokonaisuudessaan käännetty englanniksi muutaman novellin tai lyhyen erikoisen lisäksi. *Puukansan tarina*, vaikka onkin suhteellisen varhainen teos, on nyt myös mitä ajankohtaisin, sillä se on selkeä kannanotto niin suomalaisen metsäluonnon kunnioittamisen kuin toisaalta sen järkevän hyödyntämisen puolesta. Huovinen vastustaa metsän vastuutonta riistokäyttöä, mutta toisaalta myös kohtuutonta viherpiiperrystä, jossa kaikki metsä pitäisi jättää luonnontilaiseksi. Metsän hyötykäyttö ja sen suojelu on aina herättänyt maassamme kiivasta keskustelua. Aihe onkin mahdollisesti nyt esimerkiksi ilmastonmuutoksen myötä uuteen nousuun laajemminkin skaalalla nousseen luonnonsuojelun myötä taas ajankohtaisempi kuin koskaan.

Huovinen on erittäin suomalainen kirjailija. Hän on kansanomainen ja käsittelee hyvin suomalaisia aiheita. Näkökulma on hyvin usein ns. metsän ihmisten, kaupunkilaisten vouhotuksia ja etenkin herroja vastaan. Jo aiheiltaan hän on siis hyvin vahvasti suomalaisessa kulttuuripiirissä kiinni. Samaa voi sanoa hänen tyylistään ja kielestään: hän kirjoittaa kuivan humoristisesti, vakavasti mutta pilke silmäkulmassa, ehkäpä paikoin jopa töksähtelevästi. Mutta esimerkiksi *Puukansan tarinassa* hän herkeää näiden tyylipiirteiden seassa myös kuvaamaan suomalaista metsäluontoa vuolaan kauniisti ja koskettavasti. Huovinen ei koskaan tunnustautunut varsinaiseksi

murrekirjailijaksi, eikä hän sellainen olekaan. Silti hänen tekstinsä vilisevät murre sanoja mehevästi sijoiteltuna, mikä monin paikoin tuo tekstiin murteen tuntua. Teokset eivät kuitenkaan ole suomenkieliselle lukijalle yhtä vaikeaa luettavaa kuin varsinaisten murrekirjailijoiden, esimerkiksi Tauno Koskela ja Heli Laaksonen, joiden kieli sisältää sanatason murteellisuuksien lisäksi myös esimerkiksi murteellisia äännepiirteitä. Huovisen kotimurre on Kainuun murre, tarkemmin sanottuna Sotkamon murre, mutta hän käyttää myös esimerkiksi savotoilta omaksumaansa tukkijätkien sosiolektia.

1.2. Tutkimuskysymysten esittely

Kääntäminen on aina kielen kääntämisen lisäksi kulttuurin välittämistä toiselle kulttuurialueelle. Näiden kahden liitto ja sen tietynlainen mahdottomuus kääntäjälle on aina kiehtonut minua suuresti. Väittäisin, että Huovista käännettäessä tämä kulttuurisidonnaisuus ja sen ongelmallisuus tulee erittäin vahvasti esille. Yhtäältä kääntäjälle ongelmia tuottaa Huovisen tiukka ote suomalaisen kulttuurin, luonnon ja ihmisen kuvauksesta, ja toisaalta murteellisten sanojen ja sanontojen runsas viljely. Kulttuurisidonnaisten ilmiöiden ja ongelmien tutkailuun luonteva tutkimuskohde ovat realiat, eli kielenulkoiseen maailmaan viittaavat kulttuurisidonnaiset asiat. Tämä työ keskittyykin realioiden käsittelyyn *Puukansan tarinan* kautta. Työtä aloittaessani kuvittelin realian olevan kohtuullisen selkeä tutkimuskohde, mutta aineiston kimppuun päästyäni törmäsin realian määritelmän ongelmallisuuteen. Työn yhdeksi pääkohteeksi ja tutkimusongelmaksi nousikin täten pohdita, mikä tai mitä realia loppujen lopuksi on. Realian perusmääritelmä ei ikään kuin tuntunut riittävältä analyysin välineeltä tässä työssä, sillä aineisto vilisee sanoja, joiden denotaatiolle, eli ns. sanakirjamääritelmälle, voi olla jonkinmoinen vastine englannissa, mutta taas samankaltaisia konnotaatioita herättäviä vastineita ei ole. Täten olen työssäni irtautunut osin realian perusmääritelmän vaatimuksesta, jonka mukaan realia on asia tai esine, joka on lähdekulttuurissa olemassa, mutta jolle ei ole kohdekulttuurissa minkäänlaista vastinetta. Olen laajentanut määritelmää tähän työhön soveltuvammaksi, jolloin myös konnotaatioerot, affektiiviset vastaamattomuudet ja merkittävät erot semanttisessa prosodiassa on katsottu riittäväksi perusteeksi määrittelemään jokin sana realiaksi. Realian käsitteen raja-aitoja on osin testattu työssä myös sanaluokkien osalta. Usein realiatutkimuksissa realioiksi on laskettu vain substantiiveja tai useamman sanan fraaseja, mutta tässä työssä olen päätenyt realioiksi soveltamaan myös verbejä ja adjektiiveja.

Työssä merkittävään osaan ovat nousseet myös Huovisen viljelemät murre sanat. Näistä monet ovat

myös realioita ainakin tässä työssä käytetyn joustavamman realiamääritelmän mukaan ja osa myös perinteisemmän realiamääritelmän mukaan. Nämä ns. murrerealiat on nostettu työssä erityisen huomion kohteeksi, sillä ne muodostavat tavallaan kaksinkertaisen käännösongelman. Jos usein ajatellaan, että realioiden kääntäminen on mahdotonta ja myös murteen kääntäminen on mahdotonta, niin murteellisten realioiden kanssa kääntäjä on täten tuplasti mahdottoman tehtävän edessä. Näin ollen onkin mielenkiintoista nähdä, miten tämä tuplaongelma vaikuttaa kääntäjän ratkaisuihin ja toimintamalleihin.

Kolmantena, joskin vähemmälle huomiolle jäävänä, tutkimuskysymyksenä pohdin paikallisten käänносstrategioiden valinnan suhdetta globaaliin käänносstrategiaan. Eli onko kääntäjän paikallisten strategioiden perusteella tekemään jonkinlaisia johtopäätöksiä siitä, toteuttaako käänнос kotouttavaa vai vieraannuttavaa globaalia strategiaa. Lisäksi tarkastelen käännostä pintapuolisesti käänносuniversaalien ja Touryn lisääntyvän latistumisen lain valossa.

Tämän työn tutkimuskysymykset voi tiivistää seuraaviin:

1. Mikä loppujen lopuksi on realia? 2. Pitääkö realian olla substantiivi? 3. Onko murteellinen realia kaksinkertainen käännösongelma, ja miten se vaikuttaa kääntäjän valitsemaan paikalliseen strategiaan? 4. Mitä paikallisia strategioita kääntäjä suosii, ja miten ne vaikuttavat käännökseen kokonaisuutena esimerkiksi globaalin strategian valossa?

1.3. Työn rakenne

Luvussa 2 lähdän liikkeelle kääntämisen kulttuurisidonnaisesta luonteesta, eli tarkastelen kääntämisen olemusta nimenomaan kulttuurin välittämisen kannalta. Lisäksi esittelen tavallisimpia kulttuurisidonnaisia käännösongelmia sekä kääntäjän tietoisien tai tiedostamattoman globaalin käänносstrategian merkitystä.

Luku 3 keskittyy työn keskeisimpään teoreettiseen pohjaan, eli realioihin. Esittelen realioiden määritelmiä aiheen keskeisten tutkijoiden mukaan, käyn läpi realioiden luokittelua Nedergaard-Larsenin mallin mukaisesti ja havainnollistan luokkia suomalaisten esimerkkien avulla. Esittelen myös Kujamäen ja Leppihalmeen paikalliset realioiden käänносstrategiat. Samalla sijoitan Leppihalmeen strategiat yksinkertaiselle kotouttava-vieraannuttava-akselille sen mukaan, mitä globaalia käänносstrategiaa ne mahdollisesti toteuttavat.

Luku 4 keskittyy työssä käytettyihin metodeihin sekä esiin tulleisiin metodologisiin ongelmiin.

Pohdin sitä, miksi realia käsitteenä osoittautui tämän aineiston kohdalla varsin ongelmalliseksi analyysin kohteeksi ja miksi päädyin hieman muokkaamaan realian määritelmää. Käsittelen myös realioiden käänösstrategioiden luokittelun ongelmallisuutta. Pysin myös tarjoamaan ratkaisut metodologisiin ongelmiini.

Luvussa 5 esittelen ja analysoin Veikko Huovista kirjailijana, tarkastelen hänen tyyliään ja kieltään sekä sivuan samalla lyhyesti Kainuun murretta, koska se liittyy olennaisesti tässä työssä käytettyyn tutkimusaineistoon. Esittelen myös tässä työssä käytetyn aineiston, eli *Puukansan tarinan*, jotta saadaan käsitys siitä, minkälaisen haasteen edessä kääntäjä on tämän teoksen kanssa ollut.

Luku 6 on aineistoanalyysiluku, jossa keskityn käsittelemään teoksen yhtä lukua, vaikka koko teos onkin alustavasti analysoitu. Esittelen kaikki ”Jeremias Haverisen käynnit palomaalla” -luvun realiat tässä työssä käytetyn määritelmän mukaisesti ja jaottelen ne Nedergaard-Larsenin luokittelun mukaisesti. Esittelen myös kääntäjän käyttämät paikalliset strategiat luokiteltuna Leppihalmeen realian käänösstrategioiden mukaisesti. Näiden pohjalta teen alustavia johtopäätöksiä käänöksestä vieraannuttamis-kotouttamisakselilla sekä johdan havainnot takaisin teoriatietoon strategioista ja Huovisen tyylistä.

Luvussa 7 kokoan lyhyesti työn keskeisen annin sekä pohdin työn innoittamia mahdollisia tulevia tutkimuskohteita.

Veikko Huovinen otti teoksessaan *Lampaansyöjät* osaa suomalaiseen kielipoliittiseen keskusteluun ja toisaalta myös – huomaamattaan – käänöstieteelliseen keskusteluun. Teoksen päähenkilöt Valtteri ja Sepe käyvät nimittäin kiivasta keskustelua siitä, miten kehittynyt tai kehittymätön suomen kieli on verrattuna vanhoihin kulttuurikieliin. Valtteri paasaa siitä, kuinka suomeksi asioita ei voi sanoa ollenkaan niin selkeästi ja täsmällisesti kuin vanhoilla kulttuurikielillä, esimerkiksi saksaksi, ranskaksi tai englanniksi, kun taas Sepe on täysin eri mieltä asiasta. (Huovinen 1970, 100.) Vaikka Huovisen Sepen ja Valtterin kautta käymä kieltä koskeva keskustelu toki huumoria onkin, myös tämän työn kautta voi pohdiskella, miten hyvin maailmankieli englanti pystyy aineiston valossa vastaamaan Huovisen heittämään kielelliseen haasteeseen. Ehkäpä saadaan myös selville, kumpi Huovisen hahmoista mahtoi olla oikeassa, eli kääntyykö Huovisen värikäs suomen kieli englanniksi täsmällisesti ja selkeästi, vai kääntyykö asetelma pääläelleen.

2. (KAUNOKIRJALLISEN) KÄÄNTÄMISEN KULTTUURISIDONNAISUUS

Keskityn työssä pohtimaan kulttuurisidonnaisten elementtien luokittelua ja niiden kääntämisessä käytettyjä strategioita sekä niiden kääntämisen ongelmallisuutta. Tämän vuoksi lähdän liikkeelle pohtimalla hieman kääntämisen kulttuurisidonnaista luonnetta. Vaikka se ei ehkä kaikkien käännösten kohdalla ole yhtä olennainen asia, niin alkutekstissä, joka on erittäin vahvasti lähtökulttuuriinsa sidottu, kulttuurin välittämisen ongelma on keskeisessä roolissa.

2.1. Kulttuurisidonnaisuus ja globaalit strategiat

”Kääntäjän työn tärkeimpänä tavoitteena on saattaa kaunokirjallinen teos toiselle kielelle muuttamatta teoksen substanssia, henkistä sisältöä ja sisäistä muotoa oleellisesti ja mielivaltaisesti” (Kunze 1950, 43 teoksessa Kujamäki 2000, 207).

Jotta kaunokirjallinen teos saadaan näitä Kunzen vaatimuksia vastaavasti saatettua toiselle kielelle, on kääntäjän kyettävä jollain muotoa ylittämään myös lähde- ja kohdekulttuurin välinen kuilu. Kääntäminen on kuitenkin aina kielirajojen ylittämisen lisäksi myös, ja ehkäpä tärkeimpänä, kulttuurirajojen ylittämistä, koska kieli on väistämättä erottamattomasti sidoksissa kulttuuriinsa. Alkuteksti syntyy yleensä omassa kulttuurissaan ja heijastaa sitä monin tavoin. Käännöksen kohdalla tilanne on lähtökohtaisesti eri, koska vaikka käännöksen tarkoitus on toimia kohdekielisenä tekstinä, sen pitää kulttuurisesti tasapainoilla sekä lähtö- että kohdekulttuurin välillä. Alkutekstin kieli on aina sidoksissa omaan kulttuuriinsa ja sisältää kulttuurisia aineksia, niin kielensisäisiä kuin kielenulkoiseen maailmaan viittaavia, jotka aiheuttavat kääntäjälle monenmoista päänvaivaa. Tämä väistämätön kulttuurienvälisen kuilun kaventamisen tai ylittämisen problematiikka on saanut osan käännösteoreetikoista jopa ajattelemaan, että kääntäminen on mahdotonta (Nedergaard-Larsen 1993, 208). Erityisen ongelmallisena, tai jopa mahdottomana, monet teoreetikot (ks. esim. Catford 1965) pitävät kulttuurisidonnaisten elementtien kääntämistä. Tätä näennäistä mahdottomuutta lieventääkseen kääntäjän on päivittäisessä työssään pohdittava esimerkiksi kulttuurin välittämisen strategioitaan käännöksissään. Jo klassikoksi on muodostunut mm. Venutin teoria kotouttamisesta ja vieraannuttamisesta, eli siitä kuinka paljon tekstiä joko kotoutetaan, eli häivytetään lähdekulttuurin vieraita elementtejä ja täten muokataan se kohdekulttuuriin sopivammaksi, tai vieraannutetaan, eli jätetään käännökseen lähdekulttuurin elementtejä, jotka voivat olla kohdekulttuurin edustajille vieraita, mutta toisaalta lisäävät myös käännöksen kulttuurista värikkyyttä (ks. esim. Venuti 1995). Kääntäjä siis usein tietoisesti tai tiedostamattaan toteuttaa kääntäessään jompaakumpaa näistä yleisistä, globaaleista

käännösstrategioista. Globaalit käännösstrategiat tarkoittavat siis koko tekstiä koskevaa ”peruslinjaa, jolle kaikki myöhemmät ratkaisut ovat alisteisia”, eli ne ikään kuin muodostavat pohjan kääntäjän paikallisille strategioille, joiden avulla kääntäjä pyrkii ratkomaan tekstin sisällä esiintyviä yksittäisiä käännösongelmia (Leppihalme 2007, 366). Globaalit käännösstrategiat ovat kuitenkin itsessään niin suuri aihealue, että ne joudutaan pääosin jättämään tämän työn ulkopuolelle, koska työ keskittyy pohtimaan kulttuurisidonnaisia ongelmia kääntämisessä sekä niiden kääntämisen paikallisia strategioita. Pöytäkirja kuitenkin seuraavassa luvussa asettamaan paikalliset strategiat myös globaalille akselille, jotta on mahdollista saada alustavaa käsitystä siitä, näyttääkö tutkittava käännös tämän aineiston valossa olevan enemmän kotouttava kuin vieraannuttava.

2.2. Kielen ja kulttuurin liitto

Kielen ja kulttuurin erottamaton liitto ei ole käännöstieteessäkään ollut itsestäänselvyys kuin vasta kohtalaisen hiljattain (Nedergaard-Larsen 1993, 208). Ensimmäisiä kielen ja kulttuurin suhdetta pohtineita kielitieteilijöitä olivat Sapir ja Whorf. Whorfin (1956, 252) mukaan kieli on valtava muista kielistä eroava merkkijärjestelmä, jossa merkit ovat kulttuurisesti määräytyviä. Merkkijärjestelmät eivät määrää pelkästään sitä, miten ihmiset kommunikoivat, vaan myös sen, miten ihmiset analysoivat ympäristöään ja huomioivat ja jättävät huomiotta tietynlaisia ilmiöitä ja suhteita sekä kanavoivat ajatteluaan, eli rakentavat tietoisuuttaan. Viime vuosikymmeninä käännöstieteessä on kuitenkin keskitytty kielen ja kulttuuriin suhteeseen yhä enemmän ja pohdittu näiden kahden vaikutusta käännösprosessiin ja sen lopputuloksiin. Esimerkiksi Hatimin ja Masonin käännösteoria keskittyy kulttuurisen kontekstin erottamattomaan tärkeyteen käännettäessä. He näkevät kääntäjän kulttuurienvälisenä välittäjänä ja kääntämisen kommunikatiivisena prosessina, joka tapahtuu sosiaalisessa kontekstissa. (Hatim ja Mason 1990, 3.) Heidän mukaansa kääntäjän välittäjän rooliin kuuluu etsiä keinoja päästä yli merkitysten välittämisen esteistä. Näihin esteisiin kuuluvat kaikki kulttuurin ilmiöt, eli myös ideologiat, moraalijärjestelmät ja sosiaalipoliittiset käsitykset. Näin ollen kääntäminen on kommunikointia ei vain kielellisten, vaan ehdottomasti myös kulttuurien välisten esteiden yli. (Emt., 223.)

Itse asiassa kun kielen ja kulttuurin suhdetta tarkastelee yhtään lähemmin, on vaikea loppujen lopuksi edes määrittellä, mitkä komponentit kielessä ovat kulttuurisidonnaisia ja mitkä taas lingvistisiä tai pragmaattisia. Kulttuurisidonnaisten elementtien määrittely kielessä on siis varsin haastavaa, koska loppujen lopuksi, kuten Aixelá (1996, 57) huomioi, kielessä ihan kaikki on

kulttuurin tuottamaa, kielestä itsestään lähtien. Käännöstieteessä, kuten muussakin tutkimuksessa, jonkinlainen klassifiointi tai ilmiöiden jaottelu on kuitenkin välttämätöntä. Näin myös kulttuurispesifeistä elementeistä on olemassa useampia jaotteluja, jotka kuitenkin ovat (hämmästyttävän) yhdensuuntaisia. Käsittelen seuraavaksi tarkemmin näitä jaotteluita.

2.3. Kulttuurisidonnaisten käännösongelmien luokittelua

Esimerkiksi Snell-Hornby (1988) on ottanut systemaattisen lähestymistavan kääntämisen kulttuurisidonnaisiin ongelmiin. Hän jakaa nämä ongelmat kielensisäisiin ja kielenulkoisiin. Kielensisäisistä ongelmista hän käyttää termiä dimensio, jonka hän määrittelee tarkoittamaan leksikaalisin yksiköin, tyylikeinoin ja syntaktisin rakentein toteutettuja aineksia, jotka aiheuttavat käännösongelmia, jos lingvistisissä ilmaisukeinoissa on moniulotteisuutta. Kielenulkoisesta aspektista Snell-Hornby käyttää termiä perspektiivi, jolla hän tarkoittaa puhujan, kertojan, tai lukijan näkökulmaa, johon kuuluu kulttuuri, asenne, aika ja paikka, ja joka vaihtuu tyyllilajin muuttuessa ja väistämättä myös käännettäessä. Perspektiivi siis keskittyy tekstin suhteeseen ulkoisiin, sosiaalisiin ja kulttuuriin tekijöihin. (Snell-Hornby 1988, 52.)

Kulttuurisidonnaiset käännösongelmat jaetaan siis tyypillisesti kahteen peruskategoriaan: kielensisäisiin ja kielenulkoisiin. Molemmat pääkategoriat sisältävät elementtejä, jotka ovat suoraan sidoksissa kulttuuriinsa ja täten monen käännöstieteilijän mielestä mahdottomia kääntää. Nedergaard-Larsenin (1993, 209) mukaan kulttuurisidonnaisista käännösongelmista puhuttaessa keskitytään usein kielenulkoiseen maailmaan, vaikka mm. Snell-Hornbyn jaottelun mukaisesti kieli itsessään on aina kulttuurisidonnainen, koska kulttuurispesifejä elementtejä esiintyy niin kielensisäisessä järjestelmässä kuin sen käytössäkin.

2.4. Kielensisäiset käännösongelmat

Kielensisäiset käännösongelmat tarkoittavat kielensisäisessä järjestelmässä olevia leksikaalisia, syntaktisia tai tyyllillisiä aineksia, joille ei ole suoraa vastinetta kohdekulttuurissa. Tietenkään kaikkien seuraavien esimerkkien ei voi väittää olevan puhtaasti ja yksiselitteisesti vain kielensisäisiä ongelmia, sillä toki sosiaalinen ympäristö on myös vaikuttava tekijä. Kielensisäisiksi käännösongelmiksi luokitellaan kuitenkin tyypillisesti esimerkiksi kieliopilliset kategoriat, jotka ovat olemassa vain joko lähtö- tai kohdekielessä, sinuttelu/teitittely-erot, erilaiset retoriset keinot

sekä erilaiset metaforat ja idiomit. Kielensisäisiin käännösongelmiin kuuluvat myös erilaiset murteet ja sosiolektit (Nedergaard-Larsen 1993, 210.) Murteiden ja sosiolektien ohella myös erilaiset rekisterit ja viiden vaihtelut ovat kielensisäinen käännösongelma. Myös voimasanat ja erilaiset puhuttelusanat kuuluvat tähän ryhmään (Leppihalme 2000, 94). Leppihalme on tutkinut (1994 ja 1997) laajasti myös alluusiota, joka on hänen määritelmänsä mukaan ”viittaus johonkin lähtökulttuurissa enemmän tai vähemmän yleisesti tuttuun, esim. toiseen tekstiin tai johonkin tietoon tai uskomukseen” (Leppihalme 2000, 99). Myös mm. Leppihalmeen tutkima heteroglossia on kielensisäinen käännösongelma. Heteroglossia tarkoittaa Bakhtinin (1981) mukaan monikielisyyttä tai moniäänisyyttä, eli sitä, kuinka kaunokirjallisessa teoksessa kukin henkilö puhuu eri lailla, omalla äänellään (Leppihalme 2000, 94). Myös konnotaatio lasketaan kielensisäiseksi käännösongelmaksi (Naukkarinen 2006, 34). Konnotaatio tarkoittaa sitä, minkälaisia mielikuvia tai tunteita sana herättää sen denotaation eli ns. sanakirjamerkityksen lisäksi. Konnotaatio viittaa sanan tarkoitteen kommunikatiiviseen arvoon sanan käsitteellisen merkityksen ulkopuolella. Konnotaatio tarkoittaa siis tunteita, jotka ihminen yhdistää sanan merkitykseen. (Leech 1974, 14.)

Koska keskityn työssäni kielenulkoisiin käännösongelmiin, nämä edellä mainitut mielenkiintoiset käännösongelmat joudun sellaisenaan jättämään enimmäkseen tämän työn ulkopuolelle. Pohdin kuitenkin paljon realioiden ja erityisesti murteellisten realioiden merkitystä, niiden kääntämisen ongelmallisuutta ja niiden erottelua esimerkiksi juuri konnotaatioerojen perusteella, joten tässä työssä sivutaan selkeästi myös kielensisäisten käännösongelmien maailmaa. Täten ylitän työssäni hieman kielensisäisten ja -ulkoisten käännösongelmien raja-aitoja. Kielenulkoiset käännösongelmat sekä niiden paikalliset käännöstrategiat esittelen luvussa 3. Seuraavaksi tarkastelen kuitenkin lyhyesti käännöstrategian merkitystä käännösongelmien ratkaisussa yleisellä tasolla.

2.5. Käännöstrategioiden merkitys käännösongelmien ratkaisussa

Käännöstrategia on Lörscherin mukaan potentiaalisesti tietoinen ongelmanratkaisemismalli, jonka avulla kääntäjä kääntää tekstisegmentin kielestä toiseen (1991, 76 teoksessa Leppihalme 2001, 140). Yksi mahdollinen syy siihen, miksi niin monet käännöstieteilijät ovat alkaneet pohtia ja nimetä käännöstrategioita ja rakentaa niistä erilaisia malleja, on mahdollisesti se taustalla oleva ajatus, että kääntäminen on ideologisessa mielessä jopa arkaluontoista puuhaa. Valitsemillaan strategioilla kääntäjä tekee valintoja myös siitä, minkälaisen kuvan hän lähdekulttuurista antaa ja miten kyseinen kulttuuri nähdään kohdekulttuurissa. Ramièren (2006, 5) kirjoittaa siitä, kuinka

kääntäjä voi valita esimerkiksi paikallisvärin säilyttämisen käänöksessään, mikä voi vahvistaa positiivisia tai negatiivisia stereotyyppioita, vähätellä tai korostaa kulttuurisia erityispiirteitä ja pahimmillaan jopa aikaansaada kulttuurienvälisiä väärinymmärryksiä. Strategioiden valinta ei siis suinkaan ole yksinkertainen, saati vailla painoarvoa oleva asia. Erityisen suureksi strategioiden ideologinen merkitys tulee tilanteessa, jossa käännetään ns. pienestä kielestä valtakielelle. Näin ollen Huovisenkin englanninnosten äärellä on hyvä pysähtyä miettimään, millaista kuvaa suomalaisesta kulttuurista ne välittävät. Vai välittävätkö mahdollisesti mitään, jos käännökseen kotouttamien on esimerkiksi viety niin pitkälle, että sen varsinaisesti suomalaiset elementit ovat kadonneet, tai ylenpalttisella eksplisiittistämällä teoksen alkuperäinen sävy on Touryn lain mukaisesti latistunut huomattavasti? Näitä kysymyksiä pohdin lisää paikallisten käänösstrategioiden esittelyn yhteydessä luvussa 3 sekä aineistoanalyysissä luvussa 6.

Tietenkin kääntäjän strategioita pohtiessaan tulee väistämättä miettineeksi sitä, kuinka järjestelmällistä kääntäjän strategian valinta todellisuudessa on. Miettiikö kääntäjä aina ensinnäkin yleisen tason käänösstrategian ja toteuttaa sitä sitten johdonmukaisesti esimerkiksi yksittäisten realioiden käänösstrategian kohdalla? Lörscherin edellä olevan määritelmänkin mukaan käänösstrategia on ainoastaan potentiaalisesti tietoinen valinta, joten voisi olettaa, että täydellisesti tiedostetun käänösstrategian valinta ja sen koko tekstin kattava noudattaminen on kohtuuton ajatus. Leppihalme (2007, 366) on samoilla linjoilla: hänen mukaansa kääntäjän strategian käyttö on vain osin tietoista ja osan paikallisista ongelmista kääntäjä ratkaisee kokemuksensa mukaan hyväksi havaitsemallaan tavalla. Myös Nedergaard-Larsen korostaa, että kääntäjä ei valitse yhtä ainoaa strategiaa, jota tämä käyttää läpi kokonaisen kirjan tai elokuvan. Tällainen joko-tai-ajattelu kuuluu hänen mukaansa klassiseen inttämiseen vapaan ja uskollisen kääntämisen eroista, joka myöhemmin jatkui ja jatkuu kiistelynä ekvivalenssista (1993, 216). Oltiinpa ekvivalenssityypeistä ja koko ilmiöstä mitä mieltä hyvänsä, kääntäjän on kuitenkin tehtävä jonkinlaisia valintoja niin koko tekstin osalta kuin yksittäisten, paikallisten käänösongelmienkin kohdalla, ja joskus nämä paikalliset valinnat noudattelevat myös jonkinlaisia strategisia linjauksia. Paikallinen käänösstrategia voi toimia ja tuottaa toimivia yksittäisiä ratkaisuja sellaisenaan, mutta toisaalta on huomattava, että yleinen, globaali käänösstrategia voi toteutua vain, jos sitä noudatetaan myös paikallisesti (Leppihalme 2001, 140).

Myös Ramière havaitsi audiovisuaalisia kääntäjiä käsittelevässä tutkimuksessaan, että kääntäjät eivät ainakaan hänen aineistossaan valinneet ennalta yleisen tason strategiaa, jonka mukaan he olisivat toimineet yksittäisten kulttuurisidonnaisten käänösongelmien kohdalla, vaan he valitsivat käyttämänsä strategian kunkin yksittäisen käänösongelman kohdalla, vailla ideologista tausta-

ajattelua. Aina tietyn strategian valinta ei edes ollut tietoista, vaan pikemminkin summittaisesti ad hoc -periaatteella tehty ratkaisu. (2006, 9.)

Seuraavassa luvussa ja aineistoanalyysissä käsittelen tarkemmin niitä strategioita, joita kääntäjät käyttävät ratkaisemaan tekstissä esiintyviä kielenulkoisia kulttuurisidonnaisia käännösongelmia. Samalla pyrin myös sijoittamaan nämä paikalliset strategiat globaalin strategian akselille nähdäkseni, onko aineiston perusteella mahdollista tehdä johtopäätöksiä kääntäjän potentiaalisesta globaalista strategiasta.

Nyt siirryn tämän työn keskeisimpään aiheeseen: kielenulkoisiin käännösongelmiin eli realioihin sekä erilaisiin strategioihin niiden kääntämisessä.

3. KIELENULKOISET KÄÄNNÖSONGELMAT ELI REALIAT

Kielenulkoisen käännösongelma vaikuttaa terminä tietyllä tavalla keinotekoiselta, sillä kielenulkoisen elementin on väistämättä oltava läsnä sisällä kielessä, koska eihän se muutoin aiheuttaisi ongelmaa käännettäessä (Nedergaard-Larsen 1993, 210). Juuttumatta kuitenkaan tähän keinotekoisuuteen kielenulkoisia käännösongelmia ovat sanat, jotka viittaavat kielenulkoiseen maailmaan, eli ns. realiat (Leppihalme 2000, 93). Realia on latinaa ja tarkoittaa ‘todellisia asioita’. Ne ovat leksikaalisia elementtejä, eli sanoja tai fraaseja, jotka viittaavat todelliseen maailmaan kielen ulkopuolella (Leppihalme 2001, 139). Myös Leppihalme huomioi termin hienoisen keinotekoisuuden, sillä sanoja käsitellessä käsitellään toki kieltä, vaikkakin sanat tässä tapauksessa viittaavat kielen ulkoiseen todellisuuteen. Realioista tekee kielenulkoisia käännösongelmia se, että todellisuus, johon leksikaalisiin keinoihin viitataan, tarkoittaa eri kulttuuri- ja kielipiireissä eri asioita. Todellisuus käsitetään eri kulttuureissa eri tavalla, ja täten realiat vähintään vaikeuttavat – jolleivät suorastaan estä – ymmärrystä, kun siirrytään kielestä ja kulttuurista toiseen. Mitä etäämpänä kulttuurit ovat toisistaan, sitä suurempia ovat luonnollisesti myös erot kielenulkoisessa todellisuudessa ja täten myös sanalliset viittaukset siihen. Nämä puolestaan aiheuttavat ongelmia käännettäessä.

Toisaalta ei ole pakko edes siirtyä kulttuurista toiseen kohdatakseen realioita, jotka vaikeuttavat ymmärrystä. Riittää, kun siirtyy saman kulttuurin sisällä alakulttuurista toiseen, sillä kielikulttuurit eivät itsessäänkään ole yhdenmukaisia kautta linjan, ja realiat voivat siis aiheuttaa myös kielensisäisiä ymmärrysvaikeuksia. (Leppihalme 2001, 139.) Tästä kaikilla varmastikin on kokemuksia. Itse ainakin olen hyvin usein työssäni suurtenkin ymmärrysvaikeuksien äärellä esimerkiksi insinöörien kanssa, koska heidän työtodellisuutensa ja siihen viittaavat sanat ovat minulle paikoin täysin vieraita, eikä heillä ei ole ns. yleiseen todellisuuspiiriin kuuluvia leksikaalisia keinoja, joilla kuvata alakulttuurinsa todellisuutta. Myös Nedergaard-Larsen huomioi, että realioita esiintyy myös yhteisen kielen sisällä esimerkiksi juuri eri ammattiryhmien sisällä ja heidän tekstinsä vaativat jonkinasteista kielensisäistä kääntämistä, jotta ne voivat olla (ongelmitta) ymmärrettäviä kyseisen ammattiryhmän ulkopuolella (1993, 212). Seuraavaksi paneudun tarkemmin realioiden määrittelyyn ja luokitteluun.

3. 1. Realian luokittelu

Realiat siis viittaavat sosiokulttuuriseen maailmaan kielen ulkopuolella, asioihin jotka ovat olemassa jossain kulttuuripiirissä, mutta eivät toisessa. Näitä elementtejä on määritelty usealla tavalla. Esimerkiksi Gautierin mukaan realiat voivat olla maantieteellisiä, historiallisia, kulttuurisia tai poliittisia. Hän myös lisää pienempiä alaryhmiä, kuten tavat, moraalikäsitteet sekä elintasoon tai elämäntapoihin liittyvät seikat (Gautier 1981, 111–112 teoksessa Nedergaard-Larsen 1993, 210.) Nedergaard-Larsenin luokituksessa (joka on tiivistelmä monen tutkijan vastaavista määritelmistä) on neljä pääkategoriaa, ja näillä kaikilla puolestaan kahdessa luokassa olevia alakategorioita. Nämä kategoriat esitellään tiivistetysti alla olevassa kaaviossa (Kaavio 1), jossa vasemmalla ovat neljä pääkategoriaa: maantieteelliset, historialliset, yhteiskuntaan liittyvät ja kulttuuriset realiat, seuraavaksi esitellään näiden neljän alakategoriat ja oikealla puolestaan näiden alaluokkien yhä eksaktimpia alaluokkia. Nedergaard-Larsen ei väitäkään luokitteluaan aukottomaksi tai kaikki mahdolliset realiatyypit kattavaksi. Se kuitenkin antaa hyvän yleiskäsityksen siitä, minkä tyyppisiä paikallisia käänösongelmia realioihin kuuluu (1993, 210–2011).

Kaavio 1 Nedergaard-Larsenin realialuokittelu

Kielenulkoiset kulttuurisidonnaiset ongelmatyypit		
Maantieto jne.	maantieto meteorologia biologia	vuoret, joet sää, ilmasto kasvit, eläimet
	kulttuurimaantieto	alueet, kaupungit kadut, tiet jne.
Historia	rakennukset	monumentit, linnat jne.
	tapahtumat	sodat, vallankumoukset, liputuspäivät
	ihmiset	kuuluisat historialliset henkilöt
Yhteiskunta	teollisuuden taso (talous)	kauppa ja teollisuus energiatalous jne.
	yhteiskunnalliset organisaatiot	puolustus, oikeusjärjestelmä poliisi, vankilat paikalliset ja valtion viranomaiset
	politiikka	valtionhallinto, ministeriöt vaalijärjestelmä, puolueet poliittikot, poliittiset järjestöt
	yhteiskunnalliset olosuhteet	ryhmät, alakulttuurit, elinolot, ongelmat
	elämäntapa, tavat	asuminen, liikenne, ruoka, ateriat vaatetus, päivittäiset käyttötavarat perhesuhteet
Kulttuuri	uskonto	kirkot, rituaalit, moraali papit, piispat uskonnolliset juhlapyhät, pyhimykset
	koulutus	koulut, korkeakoulut, yliopistot koulutusalat, kokeet

	media	TV, radio, sanomalehdet, aikakauslehdet
	kulttuuri ja vapaa-aika	museot, taideteokset kirjallisuus, kirjailijat teatterit, elokuvateatterit, näyttelijät muusikot, idolit ravintolat, hotellit yökerhot, kahvilat urheilulajit, urheilijat

Maantieteen kategorian alle meneviä esimerkkejä realioista ovat esimerkiksi Kainuu, Järvi-Suomi, riite, ruska, rakovalkea ja kaski. Historia-kategorian alle kuuluvat esimerkiksi kansalaissota, Runebergin päivä, Kekkonen, Suomenlinna ja Talonpoika Lalli. Yhteiskunnalliseen kategoriaan voidaan laskea vaikkapa tölli, torppa, pirtti, pettu, tönkkösuolattu silli, päiväkahvit, Supo, yhteistoimintaneuvottelut, lomautus, Perussuomalaiset, rantaruotsalaiset, lamalapsi ja ruotsinlaiva. Kulttuurikategoriaan kuuluvat puolestaan sanat kuten Tapio (metsän kuningas), konfirmaatio, luterilainen työetiikka, Marja-Sisko Aalto, Pyhäinpäivä, Aalto-yliopisto, näyttökoe, ylioppilastutkinto, raviohjastajan ammattitutkinto, Suomenmaa, Seiska, Aleksis Kivi, Uuno Turhapuro, Café Strindberg, Matti Nykänen, Ryhmäteatteri ja saunomisen MM-kilpailut. Yksi mielenkiintoinen seikka, mikä näyttäisi yhdistävän realialuokitteluita on se, että niissä realian oletetaan olevan substantiivi. Näin ainakin voi varovaisesti päätellä siitä, että luokittelujen esimerkeissä ei näytä esiintyvän muiden sanaluokkien sanoja ja myös Nederdaard-Larsenin luokat vaikuttaisivat olevan ainakin pääasiallisesti substantiiviluokkia. Tähän määritelmälliseen rajoittuneisuuteen palaan tarkemmin luvussa 4.

3.2. Realioiden käänösstrategiat

Leppihalmeen (2001, 140) mukaan paikallisten käänösstrategioiden määrittely on kohtuullisen vaivatonta, kun kyseessä on näinkin spesifi, paikallinen käänösongelma kuin realiat. Tällöin voidaan jättää huomiotta edellisessä luvussa mainitut globaalit käänösstrategiat, joilla tarkoitetaan siis koko tekstin kääntämisen strategioita. Toisaalta voi argumentoida, että esimerkiksi kotouttamisvieraannuttamisakselilla on tehtävä, tai ainakin olisi syytä tehdä, kokonaisvaltaisempia, globaalimpia strategisia valintoja, jotka väistämättä vaikuttavat myös realioiden ja muiden paikallisten ongelmien kääntämiseen. Jos kääntäjä päättää pyrkiä vaikkapa kotouttavaan käänökseen, on väistämätöntä, että myös realioiden kohdalla hän päätyy sellaisiin strategioihin, jotka esimerkiksi yleistävät kulttuurispesifejä elementtejä jne. Tässä työssä pidättäydyn kuitenkin pääasiallisesti paikallisissa käänösongelmissa, eli sellaisissa, jotka esiintyvät ainoastaan tekstin yksittäisissä kohdissa, kuten realiat, ja niiden paikallisissa käänösstrategioissa. Seuraavaksi

käsittelenkin tarkemmin realioiden käänösstrategioita ja niiden luokittelua. Samalla kuitenkin pidän globaalit käänösstrategiat mukana siltä osin, että paikallisten strategioiden kohdalla pohdin lyhyesti, toteuttavatko ne kotouttavaa vai vieraannuttavaa globaalia strategiaa.

3.2. 1. Realiastategioiden luokittelu Kujamäen mukaan

Koska realioita ja niiden käänöksiä on tutkittu alalla kohtuullisen laajasti, on väistämätöntä, että myös niiden käänösstrategioiden jaotteluja on tarjolla runsaasti. Esimerkiksi Pekka Kujamäki on tutkinut väitöskirjassaan (1998) Seitsemän veljeksien saksannoksia ja realioiden kääntämistä niissä. Kujamäki jakaa strategiat yhdeksään kategoriaan. **Vierassanan siirto** tarkoittaa sitä, että lähdekielen (Kujamäen aineistossa siis suomen) sana siirretään kohdekieleen sellaisenaan tai lievästi mukautettuna, eli esimerkiksi 'puukko' on saksannoksessakin 'das Puukko'. **Lainakäännös** tarkoittaa puolestaan sitä, että käännetään "pala palalta", eli yksittäiset morfeemit käännetään kohdekielen sananrakennussääntöjen mukaan. Tällöin esimerkiksi 'sauna[-]tonttu' kääntyy muotoon 'Badestuben[-]Schrat'. **Selittävä käänös** taas tarkoittaa sitä, että kääntäjä sopeuttaa lähdekielisen ilmauksen mahdollisimman lähelle kohdekieltä, joissakin tapauksissa jopa pitkillä selittäväillä parafraaseilla, mutta usein kuitenkin lyhyillä kuvauksilla, kuten vaikkapa 'Metsola' on käännetty muotoon 'das Reich des Waldes'. **Kohdekielisen analogian käyttö** on sitä, että kääntäjä käyttää kohdekielessä esiintyvää mahdollisimman lähellä olevaa vastinetta lähdekieliselle sanalle tai ilmaukselle. Näin ollen esimerkiksi 'puukko' kääntyy muotoon 'der Dolch'. **Hyperonyminen kääntäminen** on sitä, että käänöksessä korvataan spesifimpi ilmaus, hyponyymi, yleisemmällä ilmauksella eli hyperonyymilla, eli vaikkapa 'virsut' kääntyvät hyperonyymillä 'Schuhe'. **Kohyponyminen kääntäminen** tarkoittaa sitä, että käytetään käänöksessä alkutekstin ilmaisun vieruskäsitettä, joka siis sinänsä voi olla 'väärä' vastine alkutekstin ilmaisulle mutta tutumpi kohdetekstin lukijalle, eli esimerkiksi 'pyllimakkara' kääntyy muotoon 'Thüringer Bratwurst'. **Assosiatiiivinen kääntäminen** tarkoittaa puolestaan sitä, että kääntäjä muokkaa alkutekstin ilmauksia, usein kielikuvia, kontekstiin sopivammaksi mutta kuitenkin jossain määrin alkutekstin ilmausta mukaillen. Tällä strategialla esimerkiksi ilmaus 'kas tuota kiiskiä' on assosiatiiivisesti käännetty muotoon 'Sieh nal den Zappelphilipp an'. **Poisjättö** tarkoittaa nimensä mukaisesti sitä, että kääntäjä päättää muokata tekstiä siten, että realia jää kokonaan pois lopputekstistä. **Lisäys** on myös jo nimensä perusteella helppo käsittää: kääntäjä lisää tekstiinsä jotain, jota alkutekstissä ei ole. Tyypillisimpiä lisäyksiä ovat alaviitteet tai muilla tavoin toteutetut lisäselitykset vierassanoille. (Kujamäki 1998, 83–88.)

3.2. 2. Leppihalmeen strategialuokat

Myös Ritva Leppihalme on tehnyt paljon tutkimusta realioista ja muista kulttuurisidonnaisista elementeistä johtuvista käännösongelmista. Hän on myös koonnut oman luokittelunsa useiden muiden käännöstieteilijöiden luokittelujen pohjalta, heidän luokkiaaan yhdistellen ja jaotellen. Hänen luokittelunsa perustuu Bödeker & Freesen (1987), Florinin (1993), Nedergaard-Larsenin (1993) ja edelle esiteltyyn Kujamäen (1998) luokitteluun. Leppihalmeen (2001, 140–145) strategialuokat ovat suora siirtäminen, käännöslaina, kulttuurinen muokkaus, yläkäsitteen käyttö, selittäminen, lisäys ja poisjättö. Tutustun nyt Leppihalmeen strategioihin tarkemmin ja havainnollistan kutakin strategiaa Leppihalmeen esimerkein, jotka ovat kaikki kieliparilla suomi-englanti.

Suora siirtäminen (direct transfer) tarkoittaa sitä, että vieraskielinen sana siirretään sellaisenaan kohdekieliseen tekstiin. Mahdollisesti saatetaan tehdä hienoisia kirjoitusasun muutoksia, tai sanan vieras alkuperä saatetaan osoittaa esimerkiksi kursiivin käytöllä, mutta muutoin sanaa käytetään sellaisenaan. Tyypillisesti henkilöiden ja paikkojen nimet siirretään lopputekstiin sellaisenaan, paitsi jos niille sattuu olemaan kohdekielessä konventionaalinen ilmaus, kuten Firenze->Florence. Näin ollen esimerkiksi suomenkielisessä tekstissä voidaan puhua stiltonista ja pubista ja englanninnoksessa voi esiintyä sauna ja rapakivi (esimerkkinä hyvin harvoista suomen kielen sanoista, jotka ovat siirtyneet käyttöön myös esimerkiksi englannissa), mutta on englanninkielisissä teksteissä tavattu myös sanoja kuten pirtti ja isäntä. Nämä jälkimmäiset tosin saattavat yksistään, ilman vaikkapa selittävän tai lisäysstrategian tukea, hämmentää käännöksen lukijaa melkoisesti. Suorat siirrot paikallisena käännösstrategiana edustavat selkeästi vieraannuttavaa globaalia strategiaa.

Käännöslaina (calque tai loan translation) tarkoittaa käännöstä, jossa alkutekstin sanan tai fraasin jokainen elementti käännetään kirjaimellisesti. Terminä käännöslaina on hieman hankala, mutta se on kuitenkin vakiinnuttanut asemansa nimenä tälle strategialle, joka on mahdollisesti käytetyin strategia yksittäisten substantiivirealioiden kohdalla. Niitä käytetään erittäin tavallisesti tilanteessa, jossa jokin konsepti on ainakin toistaiseksi tuntematon kohdekielisessä kulttuurissa, eikä sille täten ole kielellistä vastinetta. Esimerkiksi Enid Blytonin nuortenkirjojen käännökset toivat suomeen suoran käännöslainan ‘inkivääriolut’ (ginger beer). Englannin ollessa lingua francan asemassa ja hallitessa esimerkiksi politiikan kielenä maailmanlaajuisesti suoria käännöslainoja englannista tehdään paljon esimerkiksi (poliittisia) uutisia käännettäessä. Esimerkiksi ‘NATO’s eastward expansion’ on käännetty suomeksi suoraan ‘Naton itälaajentuminen’, eli ainoastaan Naton kirjoitusasu noudattaa suomenkielistä pienikirjaimista konventiota, mutta muutoin termi on

käännetty kirjaimellisesti. Aluksi ihmiset saattavat valittaa käännöslainoista, koska väistämättä ne tuovat mukanaan interferenssiä lähdekielestä, mutta lopulta ne usein vakiinnuttavat asemansa kohdekielisessä ympäristössä. Itseäni häiritsi vielä muutama vuosi sitten tavattoman paljon suora käännös englanninkielisestä ilmaisusta ‘in the long run’. Sittemmin kyseinen anglismi on pesiytynyt niin laajalti suomenkielisiin teksteihin ja puheeseen, että sen on jossain määrin joutunut hyväksymään, vaikka Kielitoimiston sanakirja ei sen käyttöä edelleenkään suosita. Kaiketi lukija tottuu käännöslainoihin pitkässä juoksussa. Leppihalme ei jaottelussaan sijoita käännöslainaa vieraannuttavan/kotouttavan käännöksen akselille, mutta on aika ilmeistä, että käännöslaina on strategiana vieraannuttava.

Kulttuurinen muokkaus (cultural adaptation) tarkoittaa sitä, että realian aikaansaamat assosiaatiot ja konnotaatiot pyritään siirtämään kohdekieleen käyttämällä kohdekulttuurissa olemassaolevaa funktionaalista ”vastinetta”. Näin esimerkiksi ‘Hyde Park Corner’ on suomennoksessa ‘Esplanadin kulma’ ja ‘Amiro’-savukemerkki on käännöksessä ‘Camel’. Muokkausten käyttö on strategiana aina kotouttava, sillä siinä vieras aines korvataan jollain tutulla elementillä. Muokkausta käytetään erityisen paljon lastenkirjallisuudessa, koska tällöin kohdeyleisö todennäköisesti tuntee vierasta kohdekulttuuria aikuisyleisöä huonommin ja tarvitsee täten enemmän kotouttamisen tuomaa helpotusta sekä ymmärtämisen tueksi että voidakseen nauttia tekstistä optimaalisesti. Myös tekstityksissä turvaututaan hyvin usein muokkaukseen, koska kohdeyleisön on kyettävä ymmärtämään lukemansa nopeasti voidakseen seurata juonta. Lisäksi huumori on sellainen alkutekstin elementti, jota usein muokataan käännettäessä kohdekulttuuriin sopivammaksi, koska huumori usein vaatii jotain tuttua, jotta sen voi ymmärtää ja se voisi olla hauskaa. Mitä lähemmäs toisiaan lähde- ja kohdekulttuuri ajan myötä tulevat, sitä vähemmän kulttuurista muokkausta enää tarvitaan, kuten esimerkiksi *Liisa Ihmemaassa* -teoksen varhaisempien ja myöhempien käännösten vertailussa huomataan (ks. Oittinen 1997).

Yläkäsitteen käyttö (Superordinate term) tarkoittaa sitä, että tarkemman alakäsitteen eli hyponyymien sijaan käytetään kyseisen sanan yläkäsitettä eli hyperonyymia. Toisin sanoen alakäsite ‘ruusu’ korvataan yläkäsitteellä ‘kukka’. Käännös siis väistämättä menettää spesifiyttään ja yksityiskohtaisuuttaan, mutta strategian käyttö on joskus välttämätöntä, sillä aina kohdekulttuurissa ei voi kielellisin keinoin ilmaista esimerkiksi kohyponyymien eli vieruskäsitteiden eroja. Esimerkiksi suomen ‘suo’ ja sen kohyponyymit ‘korpi’, ‘räme’, ‘neva’ ja ‘letto’ ovat käsitteitä, joille englannin kieli ei tarjoa sopivia vastineita, joten kääntäjän on mahdollisesti pakko turvautua käyttämään yläkäsitettä ‘marsh’ englanninnoksessaan. Tätäkään strategiaa Leppihalme ei nimeä kotouttavaksi tai vieraannuttavaksi, mutta koska se korvaa vieraan alakäsitteen kohdeyleisölle

tutummalla yläkäsitteellä, se edustaa kotouttavaa globaalia strategiaa.

Yläkäsitteen käyttö, ainakin jos tätä strategiaa käytetään paljon, aiheuttaa pakosti käännökseen eräänlaista latistumista, sillä se vie käännöksestä paljon alkutekstin värikkyyttä, ilmaisuvoimaa ja nyansseja. Toury käyttääkin tästä käännökseen lisääntyvästä standardisoitumisesta tai latistumisesta termiä ”the law of growing standardization”, joka tarkoittaa sitä, että ”alkutekstin tekstuaalisia suhteita usein muokataan [...] suosimalla vaihtoehtoja, jotka ovat kohdekulttuurille tavanomaisempia” ja ”on tavallista, että ratkaisuja tehdään alemmalla tasolla kuin missä tekstuaalisia suhteita on alkutekstissä rakennettu” (Toury 1995, 268, suomennos tekijän). Tämä lisääntyvän latistumisen laki (käännös Leppihalmeen 2000) siis tarkoittaa juuri samaa kuin edellä kuvattiin: tekstin värikkäämmät ja omaleimaisemmat elementit korvataan yleisemmillä ja usein samalla laimeammilla ja latteammilla ilmauksilla.

Paikallisena strategiana yläkäsitteen käyttö liittyy hyvin kiinteästi yhteen käännöstieteellisen tutkimuksen keskeisistä nykysuuntauksista, nimittäin käännösuniversaalien tutkimukseen (ks. esim. Kujamäki & Mauranen 2004). ”Käännöksiä koskevat universaalihypoteesit koskevat piirteitä, joita kääntämisen oletetaan aiheuttavan kielenkäyttöön kieliparista riippumatta” (Tirkkonen-Condit 2007, 352). Universaalihypoteeseiksi mainitaan tavallisimmin käännöskielen konventionaalistuminen, tasoittuminen ja yksinkertaistuminen (emt., 352). Näiden hypoteesien valossa esimerkiksi juuri runsas yläkäsitteen käyttö aiheuttaa siis sen, että alkuperäiskielelle tyypillinen kielellinen monimuotoisuus vähenee ja kieli yksinkertaistuu. Yhteisvaikutuksen voisi mahdollisesti ajatella olevan kumuloituva, eli samalla myös Touryn laki lisääntyvästä latistumisesta toteutuu.

Esplisiittistäminen (Explicitation)

Eksplisiittistäminen tarkoittaa nimensä mukaisesti yksinkertaisesti, että käännöksestä annetaan jonkinlainen selitys lähdekulttuuriselle realialle, jotta kohdeyleisö voi sen ymmärtää. Rajan vetäminen selittämisen ja seuraavaksi esiteltävän lisäyksen välille voi joskus olla hankalaa, mutta Leppihalme erottaa nämä kaksi sillä, että selittämisstrategiassa selityksen on oltava tekstissä itsessään, eli esimerkiksi ’Victoria’-realiaan lisätään selittävä asema-sana, eli käännöksestä on ’Victorian asema’ tai ’Tuonelaan’ on käännöksestä lisätty selittävä osa ’Tuonela, the Land of the Dead’ ja niin edelleen. Selittämättöminä realiat aiheuttavat lukijalle usein ”kulttuuritöyssyjä” (ks. Archer 1986). Leppihalme käyttää Archerin termiä kulttuuritöyssy ”sellaisista sanoman vaivatonta kulkua haittaavista kohdista, joissa on taustalla minimimuutoksen käännösstrategia” ja sellaisesta tekstikohdasta, jossa ei ole käännetty ajatusta vaan pelkät sanat (2000, 99). Selittämisen tarkoitus

onkin siis vähentää kulttuuritöyssyjen vaaraa ja tehdä tekstistä täten lukijaystävällisempi (ks. Leppihalme 1997). Selittämisen ongelmana on toisaalta se, että joitakin lukijoita selittävät elementit häiritsevät, ja toisaalta myös se, että ne väkisin pidentävät kohdetekstiä. Voi myös käydä niin, että selittäminen ei myöskään auta laisinkaan välttämään edellä mainittua latistumisen vaaraa käänöksessä, sillä vaikka sanan tai ilmauksen denotaatio selvenee, ei sen konnotaatio silti välttämättä selkene lainkaan. Selittäminen vie käännöstä lähemmäs kohdekulttuuria, eli globaalina strategiana se edustaa kotouttamista.

Myös käänöskielen eksplisiittistymisen verrattuna alkuperäiskieleen on yksi tavallisimmin esiintuoduista universaalihypoteeseista. Hypoteesin mukaan käänöskielessä olisi alkuperäiskieltä enemmän selittäviä ja tarkentavia aineksia (Tirkkonen-Condit 2007, 352–353), mikä todennäköisesti kertoo jotain eksplisiittistämisen vilkkaasta käytöstä paikallisena strategiana kääntäjien keskuudessa.

Lisäys (Addition)

Lisäys eroaa selittämisestä siis siinä, että selittävä aines ei ole käännöstekstissä itsessään vaan esimerkiksi kääntäjän huomautuksina, sanastoina, tai kääntäjän esi- tai jälkipuheina. Usein lisäyksillä selvennetään yksittäisiä realioita, vaikkapa ‘korppu’ on käänöksessä ‘*korppu*’ mutta lisäksi sanastossa on selitys *korppu = sweetbread, sliced and browned by baking a second time until very crisp; rusk or zwieback*. Näin ollen lisäyksiä käytetään usein lisästrategiana suoran siirtämisen tueksi. Kääntäjän huomautukset toteutetaan usein alaviitteinä, etenkin sellaisissa kulttuureissa, joissa niihin suhtaudutaan myönteisesti. Tietenkin myös kustantajan on hyväksyttävä alaviitteiden käyttö.

Lisäyksiä kritisoidaan usein samoin perustein kuin selittämistä: osa lukijoista pitää niitä turhana globaalissa maailmassa, joissa monet kulttuurit ovat ajan myötä tulleet riittävän tutuiksi muutoinkin. Leppihalmeen (1997) tutkimuksessa kävikin ilmi, että myös kääntäjät itse suosivat tekstinsisäisiä selityksiä lisäysten asemesta, koska edelliset ovat vähemmän tungettelevia. Lisäykset ovat mielenkiintoinen ilmiö globaalina strategian kannalta, sillä toisaalta käännösteksti itse voi olla kohtuullisen vieraannuttava, mutta toisaalta kääntäjän huomautukset voivat olla pitkiä ja laajoja, joten kokonaiselämyksenä käännos voi silti olla varsin kotouttava. Lisäys paikallisena strategiana sijoittuu näin ollen globaalina strategiana kotouttamisen ja vieraannuttamisen välimaastoon.

Poisjättö (Omission)

Poisjättö tarkoittaa nimensä mukaisesti sitä, että tekstistä jätetään jotain pois, oli kyse sitten yksittäisistä realioista tai pidemmistä tekstiosuuksista. Poisjättö on kiehtova ilmiö, sillä se liittyy kiinteästi kääntäjän rooliin laajemmin. Eri aikakausina poistoja on tehty reilummalla kädellä kuin toisina (ks. Kujamäen tutkimus Seitsemän Veljeksien saksannoksista eri aikakausina 2000). Leppihalmeen (2001, 144) mukaan suomalaiset kääntäjät pitävät poistoja viimeisenä oljenkortena.

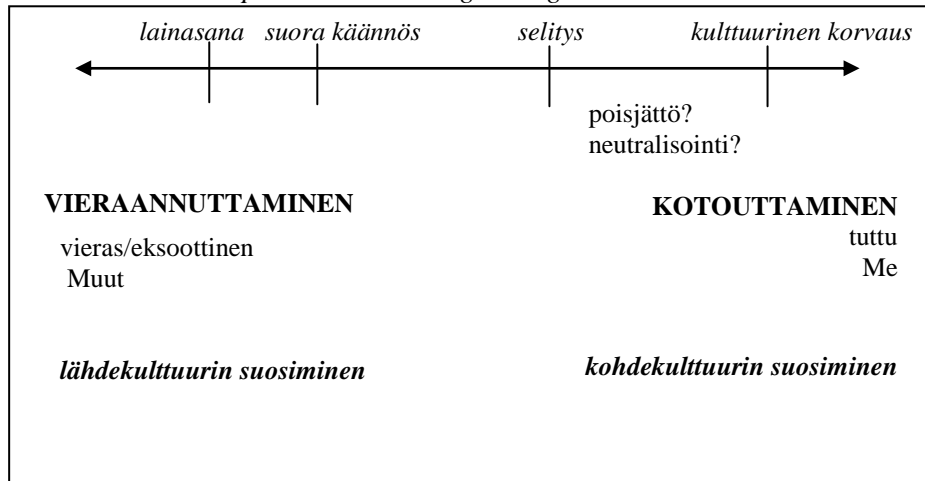
Voidaan kuitenkin ajatella, että joissain tapauksissa kulttuurinen etäisyys tekee tarkat yksityiskohdat tarpeettomiksi, ainakin tietyissä tyyllilajeissa. Esimerkiksi raskaahko ilmaus ‘spinach and ricotta cheese in filo pastry’ on käännetty kaunokirjallisessa tekstissä suomeksi pinaatti- ja ricottajuustopasteijoina, sillä kaunokirjallisessa tekstissä ’filo pastryn’ merkitys ei ole erityisen suuri, kun taas esim. ruokakirjassa olisi myös taikinatyyppin kääntäminen ollut olennaista. Joskus kääntäjä saattaa valita poisjätön juuri siksi, että haluaa säästää itseään hankalan realian toisenlaiselta käännösratkaisulta. Tätä voisi tietenkin pohtia hyvinkin pitkällisesti ammattietiikan näkökulmasta, mutta se joudutaan jättämään tämän työn ulkopuolelle.

Poisjättö edustaa globaalin strategian näkökulmasta enemmän kotouttavaa kuin vieraannuttavaa ääripäätä.

3.3. Paikallinen strategia globaalin strategian akselilla

Vaikka tämä työ ei keskitykään globaaleihin käännösongelmiin, on jokaisen paikallisen strategian kohdalla pyritty sijoittamaan kukin strategia myös globaaleihin strategioihin, mutta vain yksinkertaisella kotouttava-vieraannuttava-akselilla. Seuraavana on Ramièren (2006, 5) kuvaus paikallisista käännöstrategioista akselilla, jossa niitä suhteutetaan globaaleihin käännöstrategioihin. Kuvaus on mielenkiintoinen, koska se antaa hyvän yleiskäsityksen siitä, minkälaista globaalin tason strategiaa kääntäjä saattaa tietoisesti tai tiedostamatta toteuttaa paikallisten strategioiden valinnoillaan.

Ramièren kuvaus paikallisista strategioista globaalilla akselilla

Ramière (2006, 5) siis esittää tyypillisimpiä käännösstrategioita akselilla, jossa ääripäinä ovat vieraannuttaminen ja kotouttaminen sekä Me ja Muut. Lisäksi akseli kuvaa myös kääntäjän kulttuurista suhtautumista, eli onko hän käännöksessään ikään kuin kallellaan lähdekulttuuriin vai kohdekulttuuriin. Tämä jommankumman suosiminen heijastuu myös kääntäjän valitsemissa strategioissa. Franco Aixelá kuvaakin mallia “jatsumoksi, jolla näkyy vaihteleva kulttuurienvälisen manipulaation aste, jonka voi määrittellä säilyttämisen- ja korvaamisstrategioiden jatsumoksi” (teoksessa Kwiecinski 2001, 151). Vaikka Ramière ei puhu realioista sinänsä vaan käyttää laajempaa termiä kulttuurisidonnainen käännösongelma, hänen edellä olevassa kaaviossaan olevat strategiat tai käytännöt, kuten hän niitä nimittää, vaikuttavat hyvin yhteneviltä esimerkiksi juuri Leppihalmeen esittelemien strategioiden kanssa. Ramière toteaaakin, että eri käännöstieteilijöiden esittelemä malli on pääosin sama: malleissa on käytännössä samat kaksi ääripäätä (niistä käytettävät nimet vain vaihtelevat), jotka edustavat yleisiä käännösstrategioita, ja niiden väliselle akselille asettuvat yksittäisissä käännöksissä ja yksittäisten käännösongelmien kohdalla valitut käytännöt. Näin käännöskäytännöt taipuvat kohti jompaakumpaa ääripäätä, ja tekevät Me ja Muut toisensa poissulkeviksi. (Ramière 2006, 5.)

Seuraavaksi esittelen tässä työssä käytetyt metodit sekä työn aikana esiin tulleet metodologiset ongelmat.

4. METODIT

Teoreettisena viitekehyksenä tässä työssä toimivat siis muun muassa Leppihalmeen ja Kujamäen realiamääritelmät, Nedergaard-Larsenin realialuokat ja Leppihalmeen realioiden käänösstrategiat sekä osin myös Venutin teoria kotouttamisesta ja vieraannuttamisesta. Näiden lisäksi myös käänösuniversaalihypoteesi eksplisiittistymisestä ja Touryn lisääntyvän latistumisen laki ovat tarkastelun välineinä.

Aloitin työn realioiden tunnistamisella, jossa käytin työvälineenä lähinnä Leppihalmeen ja Kujamäen määritelmiä. Alkuperäinen tarkoitukseni oli käyttää aineistona vähintään kahden luvun realioita ns. perinteisen realiatyön tyyliin, eli poimimalla esimerkkejä eri luokkien realioista näistä luvuista. Kävin kuitenkin koko teoksen alustavasti läpi ja keräsin kaikki realiat. Tässä vaiheessa ajauhin puntaroimaan tarkemmin realian määritelmää, ja tämän myötä työni alkoi muuttua suuntaansa. Työn yhdeksi päätarkoituksista nousikin miettiä realia-käsitteen raja-aitoja. Sen sijaan, että olisin valinnut esimerkkejä varmoista realioista, pohdintani keskittyi miettimään, mikä vielä voi olla realia ja mikä ei. Näin ollen, sekä myös Huovisen aineiston luonteen vuoksi, realioita löytyi koko teoksesta valtava määrä ja jokaisesta luvustakin erittäin suuri joukko. Tämän vuoksi näin suppeassa työssä aineistoa oli pakko rajata huomattavasti enemmän. Päästäkseni pohtimaan uuden lähtöajatukseni ja tutkimuskysymykseni mukaisesti sitä, mikä on tai ei ole realia, halusin keskittää analyysini perusteellisesti yhteen lukuun kirjasta sen sijaan, että olisin käynyt pintapuolisemmin läpi useampia lukuja. Analysoitavaksi valitsin teoksen 6. luvun ”Jeremias Haverisen käynnit palomaalla”. Valitsin luvun lähinnä siitä syystä, että se on teoksen ainoa, jossa ihminenkin on mukana, joten ajattelin sen esittelevän eri luokkien realioita laajemmin kuin luonnosta ilman ihmistä kertovat luvut. Ajatukseni osoittautuikin pitävän paikkansa, sillä muissa luvuissa oli häviävän vähän muuhun kuin maantieteen luokkaan kuuluvia realioita, kun taas analyysiin valitussa luvussa esimerkiksi yhteiskunnan luokkaan kuuluvia realioita oli huomattavan paljon.

Sen jälkeen kun olin kerännyt käsiteltävän luvun realiat, jaoin realiat Nedergaard-Larsenin jaottelun mukaisesti luokkiin. Seuraavaksi poimin kaikkien näiden realioiden käänökset englanninnoksesta ja jaoin ne Leppihalmeen luokituksen mukaisesti ryhmiinsä sen mukaan, mitä paikallista käänösstrategiaa niissä on käytetty. Työn perusmenetelmät ovat siis edellä mainitut. Metodologisesti selkeä lähtökohtani ajoi kuitenkin työn umpikujan, sillä vastaan tuli odottamattomia ongelmia. Seuraavaksi käyn läpi esiin tulleita ongelmia tarkemmin.

4.1. Metodologisia ongelmia

Työn haasteellisimmaksi osuudeksi osoittautui määrittely ja luokittelu. Ongelmallisuus tuli esiin varsin pian jo siinä, että realian määritelmä ei tuntunut täysin riittävän tämän aineiston analyysivälineeksi. Toisaalta myös realioiden käänösstrategioiden luokittelu oli hyvin hankalaa, koska ajattelutavasta riippuen monet ratkaisut olisi voinut luokitella helposti ainakin kahteen eri strategialuokkaan.

Määritelmien ja luokittelun ongelmallisuus tuntui turhauttavalta ja hämmentävältä erityisesti siksi, että muita realioita käsitteleviä töitä ja tutkimuksia lukiessani en ole huomannut juuri kenenkään painineen samojen ongelmien kanssa. Mistä tämä mahtaa johtua? Yksi syy on mahdollisesti se, että erilaiset aineistot tuovat mukanaan hyvin erilaisia ongelmia, joten ehkäpä esimerkiksi uudempi aineisto ei ole realioiden luokittelun kannalta yhtä haastava kuin Huovisaineisto, jossa on paljon vanhahtavaa ja murteellista kieltä. Vai voiko olla, että muut eivät tunnusta ongelmiaan? Vai valitaanko usein ns. varmat ja helpot realiat, eli jätetään täysin huomiotta muut kuin sellaiset, jotka ovat ilmiselvästi realioita ja jotka on helppo jakaa tiettyyn realiatyyppiin?

4.1.1. Realian määritelmän ongelma

Ensinnäkin itse realian määritelmä on problemaattinen, sillä vaikka useimmat realioiden määrittelyt näyttävät olevan varsin samoilla linjoilla siitä, että realia on kielenulkoiseen maailmaan viittaava sana tai fraasi, joka on olemassa ja tuttu lähtökulttuurissa mutta sitä joko ei ole olemassa tai sille ei ainakaan ole suoraa vastinetta tulokulttuurissa. Tämä ns. perusmääritelmä on kuitenkin hieman liian yleistävä, ja varmaankin tästä johtuen realiatutkijatkaan eivät vaikuta olevan täysin yksimielisiä määritelmästä. Esimerkiksi Sahlan pohtii pro gradu-työssään (2007, 25) Vlahov ja Florinia (1980, 5–17) lainaten realian määrittelyä ja sen ongelmallisuutta seuraavasti:

Realian määrittely tuntuu olevan asiaan perehtyneillekin vaikea pähkinä purtavaksi, sillä realia on aina suhteellinen käsite. Useat aikaisemmin realioina pidetyt asiat ja niitä kuvaavat sanat ovat myöhemmin muuttuneet tavalliseksi sanastoksi, kun vaikkapa ruokatuote on viennin ansiosta levinnyt uusiin maihin ja tullut osaksi näiden maiden vakiosanastoa, esimerkkinä mainittakoon vaikkapa banaani ja cashewpähkinä. Usein realiat tulevat tutuiksi myös kirjallisuuden kautta. Tuttuus ei kuitenkaan tarkoita, että kyseessä ei ole realia. Gondoli on edelleen realia, vaikka se olisikin lukijalle entuudestaan tuttu joko kirjoista, lehtijutuista tai Venetsian matkoilta.

Näyttäisi siltä, että etenkin hiljattain käännöstieteilijöiden keskuudessa realian termin epätarkkuus, tai ainakin hajonta mielipiteissä sen suhteen, on jossain määrin nostettu esiin. Esimerkiksi Mujzer-Varga on sitä mieltä, että realia on terminä epämääräinen eivätkä realiatutkijat ole päässeet yksimielisyyteen termistä ja sen sisällöstä (2009, 5.) Mujzer-Varga on omassa tutkimuksessaan tutkinut unkarilaisten lyhyiden tarinoiden käännöksiä englanniksi, saksaksi ja ranskaksi ja pyrkinyt löytämään yhteisiä nimittäjiä paikallisten ja globaalien käännösstrategioiden saralla. Hän on päätenyt määritelmässään erottamaan realiat, eli tosielämän objektit, ilmiöt jne., realialeksiimeistä. Jälkimmäiset hän määrittelee kielen ilmauksiksi, jotka ovat juuri kyseessä olevalle kielelle tyypillisiä, ja johtuen kielellisen yhteisön yhteisistä, jaetuista taustatiedosta, herättävät samanlaisia mielikuvia ja samanlaisia konnotaatioita. Hän on siis pyrkinyt etäännyttämään realioiden tai realialeksiimien kääntämisen mahdottomuudesta ja nostonut työnsä lähtökohdaksi juuri kieliyhteisön jakamat konnotaatiot, mielikuvat ja ilmausten herättämät tunteet. (2009, 7). Hänen ajatuksensa keskittymisestä juuri konnotaatioiden välittämiseen ja siinä käytettyjen menetelmien analysointiin tuntuu tämänkin työn kannalta oivalta ajatukselta. Näin siksi, että myös Huovisen teksti realioineen kaikkineen on hyvin vahvasti latautunut emotionaalisesti ja täynnä sanoja ja ilmauksia, jotka herättävät voimakkaita konnotaatioita.

Osin juuri realian määritelmän yksityiskohtien puutteen vuoksi on tämän työn kohdalla ollut ongelmallista myös päättää, mikä on realia ja mikä ei. Jos ajatellaan vaikkapa sanaa 'mössö', joka tarkoittaa karhua, ja sana on käännöksessä 'bear', niin onko kyseessä silloin realia vai ei? Koska onhan selvää, että 'mössö', 'mesikämmen' ja 'otso' toki viittaavat eläimeen 'karhu', mutta toisaalta välittävät täysin erilaista konnotaatiota, affektiivista tunnelmaa ja suhtautumista kyseiseen eläimeen kuin pelkkä tieteellisen kylmä eläinrotu 'karhu'.

Ensimmäinen ongelma: onko realian todella oltava kielenulkoisen maailman asia, jota ei millään muotoa ole olemassa muissa kulttuureissa? Vai riittääkö, että asialle ei tiukemmin määriteltynä ole vastinetta, vaikka yleisellä tasolla asia, esine tai ilmiö olisikin olemassa? Toisaalta myös, milloin realia on ikään kuin riittävän monissa kulttuureissa riittävän vieras tai tuttu, jotta se voi tai ei voi olla realia? On toki niin, kuten Leppihalmekin myöntää, että realiat ovat sitä ongelmallisempia, mitä kauempana kulttuurit ovat toisistaan. Täten esimerkiksi salmiakki ei kaikeksi ole realia, jos ajatellaan kohdekulttuurina esimerkiksi Ruotsia, mutta taas on, jos kohdekulttuuri on vaikkapa Yhdysvallat. Eli miten määritellään realia esimerkiksi teoksessa, joka käännetään useammille kielille ja useampiin kulttuureihin? Onko siis mahdollista, että samassa teoksessa voi olla erilaisia ja eri määrä realioita, kun kohdekulttuuri vaihtuu? Eivätkö realiat siis ole alkutekstin ominaisuus sinänsä, vaan muotoutuvatko ne aina suhteessa kohdekieleen ja kulttuuriin? Tällä linjalla vaikuttaisi

olevan Aixelá, joka on sitä mieltä, että kulttuurisia viitteitä käsitellään usein mielivaltaisesti ja oletetaan niiden olevan staattisia. Oletetaan siis, että on olemassa kulttuurispesifejä elementtejä kulttuuriparista ja tekstin funktiosta riippumatta, ja unohdetaan kääntämisen ja interkulttuuristen suhteiden dynaaminen luonne, jossa minkään kahden elementin suhde ei ole staattisesti sama (1996, 57). Näin ollen voidaan olettaa, että realia ei siis ole puhtaasti alkutekstin ja lähdekielen piirre, vaan se riippuu aina myös kohdekulttuurista ja kulttuuriparin läheisyydestä sekä ajankohdasta.

Kujamäen (1998, 14) mukaan realia tarkoittaa kielellistä keinoa, jolla kuvailaan tietylle kulttuurille tai maantieteelliselle alueelle *ominaisia* piirteitä. Kaiketi painon voinee siis asettaa sanalle ominainen. Kujamäkikään ei tässä ota kantaa realian lähdekulttuurin ja kohdekulttuurin suhteeseen, joten on vaikea tietää ensinnäkin, kuinka ominainen, tai yleisesti tunnettu, realian on oltava lähdekulttuurissaan, ja toisaalta, kuinka vieras sen pitää olla kohdekulttuur(e)issa. Kujamäki lainaa väitöskirjassaan Florinia, jonka mukaan realiat ovat ”sanoja tai sanayhdistelmiä, jotka merkitsevät objekteja tai konsepteja, jotka ovat yhden kansakunnan elämäntavassa, historiassa, yhteiskunnassa tai kehityksessä tunnusomaisia ja vieraita toisessa (alien to another). Koska ne ilmaisevat paikallista ja/tai historiallista väriä niille ei ole tarkkoja vastineita muissa kielissä. Niitä ei voi kääntää tavanomaisin keinoin ja ne vaativat erityistä lähestymistapaa.” (Florin 1993, 123 teoksessa Kujamäki 1998, 17.) Näin ollen Florin on jossain määrin joustava määritelmässään sanoessaan, että realioille ei ole tarkkoja vastineita muissa kielissä, mutta hänkin käyttää varsin vahvaa ilmaisua, jonka mukaan realia on *tunnusomainen* jossain kulttuurissa mutta *vieras* toisessa. Florininkaan määritelmä ei täten juuri auta eteenpäin. Jos ajatellaan vaikka tässä aineistossa esiintyvää sanaa ’iltapuhde’, joka tarkoittaa ”aikaa töiden päättymisestä makuullemenoon” (Kielitoimiston sanakirja), onko silloin kyseessä realia vai ei? Koska tokihan varmasti kaikissa kulttuureissa tunnetaan ajatuksellisesti töiden jälkeinen vapaa-aika, johon sisältyy kotityöt, ruokailu jne. Jos asialle ei kuitenkaan ole yksittäistä sanallista vastinetta, riittääkö se tekemään tästä realian? Ainakin käännös ’evening chores’ tuntuisi tukevan ajatustani siitä, että iltapuhde on realia, koska englanninnos tarkoittaa puhdetöitä, mikä taas on suppeampi käsite kuin iltapuhde. Entäpä esimerkiksi ’kanalintu’, jolla tarkoitetaan siis metsäkanalintua? Kanalintuja kuitenkin esiintyy ympäri maailmaa, mutta esimerkiksi englanniksi käytetään usein, kuten tässäkin aineistossa, termiä ’gamebird’ eikä termiä ’galiformes’ (joka ei kyllä metsäkanalinnun vastineeksi olisi käynytkään). Käännös on siinä mielessä harhaanjohtava, että riistalintuihin (’gamebirds’) kuuluu kanalintujen lisäksi esimerkiksi vesilinnut. Eli onko ’kanalintu’ realia, koska sille ei ole suoraa kielellistä vastinetta, vaan toinen kieli esimerkiksi suosii yläkäsitettä, kuten tässä tapauksessa, vaikka asiana ’kanalintu’ on tuttu myös englanninkielisissä kulttuureissa?

4.1.2. Realian sanaluokka

Toinen ongelma realiamääritelmien kanssa: pitääkö realian olla substantiivi (tai fraasi), kun määritelmien (vrt. esim. latinan 'realia': real *things*, 'todelliset asiat') ja esimerkkien mukaan (ks. esim. Kujamäki ja Leppihalme) näin tunnutaan ajateltavan? Tutkijat eivät eksplisiittisesti väitä, että realian tulisi olla substantiivi, tai että sellaiseksi käy useamman sanan kulttuurisidonnainen fraasi, mutta implisiittisesti tällaisen vaikutelman saa esimerkkejä katsoessaan. Jos kerran ajatellaan realian olevan asia tai vaikkapa esine, jota ei ole olemassa sellaisenaan kohdekulttuurissa, niin eikö tällöin olisi loogista ajatella myös, että tuota esinettä tai asiaa käsitellään tai käytetään tavalla, jolle ei myöskään ole vastinetta kohdekulttuurissa? Eli realia voisi olla myös verbi. Eikö myös voitaisi olettaa, että asioille, jotka ovat tuntemattomia sellaisenaan kohdekulttuurissa, on myös kuvauksia, jotka ovat yhtäläillä tuntemattomia, eli eikö täten voida olettaa, että realia voi olla myös adjektiivi? Otetaan esimerkiksi vaikkapa verbi 'lakittaa'. Eli jos ajatellaan, että (ylioppilas)'lakki' asetetaan uuden ylioppilaan päähän juhlassa nimeltä 'lakkiaiset' ja nämä kaksi substantiivina ovat realioita, niin miksi silloin niihin erottamattoman kiinteästi liittyvä verbi ei olisi realia? Tai tästä johdettu adjektiivi 'lakitettu'? Samantyyppinen, yhteiskunnalliseen elämään liittyvä selkeä realia suomessa on vaikkapa 'konfirmaatio'. Eikö tällöin voida olettaa, että myös verbi 'konfirmoida' olisi realia, samoin kuin adjektiivi 'konfirmoitu'? Entäpä adjektiivi 'suomettunut', joka viittaa nimenomaan suomalaisen kulttuurin ilmiöön, jolle ei ole vastinetta muualla? Huovisaineistosta voidaan ottaa esimerkkinä vaikkapa adjektiivi 'tervassavuinen' tuli. Tervas tarkoittaa männyn tavallista pihkaisempaa puuainesta, tai siitä hakattuja pilkkeitä (Kielitoimiston sanakirja), joille ei ole englannissa vastinetta. Ideana on se, että tervas syttyy hyvin ja sen savu on runsaampaa ja voimakkaamman tuoksuista kuin muun mäntyaineksen. Tästä johdettu adjektiivi on nähdäkseni myös väistämättä realia, koska se sisältää ajatuksen juuri tuosta männynpihkaisesta tuoksusta savussa. Aineistossa on myös verbejä, kuten 'särpiä', joille ei ole vastinetta englannissa ja joka näin ollen lienee myös realia, samoin kuin sen ilmiselvästi realiaksi laskettava substantiivijohdin 'särvin'.

4.1.3. Realia, murre ja tukkijätkä

Ongelmallista tämän työn realioiden kohdalla on ollut myös se, että tekstissä on paljon murteellista ja vanhahtavaa kieltä, ns. tukkilaislangia. Toisin sanoen tekstissä on paljon kielenulkoisen maailman ilmiötä tai asioita, jotka hyvin mahdollisesti ovat suurimalle osalle suomalaistakin yleisöä yhtäläisen vieraita kuin kohdetekstin lukijoille. Jos otetaan esimerkiksi vaikkapa 'rihmapolku'

(linnun ansoista muodostuva jono) tai 'tikkuri' (vanhanaikainen työvillapaita), niin todennäköisesti moni keskivertosuomalainenkaan ei välttämättä tiedä laisinkaan, mistä on kyse. Tässä törmätään siis juuri siihen, mistä luvussa 3 jo keskustelin, eli realioita voi varsin hyvin esiintyä myös kulttuurin sisällä, kun siirrytään alakulttuurista toiseen. Tämänkin teoksen kohdalla ns. vanhan kansan erämies ymmärtää kyllä useimmat Huovisen realiat ongelmitta, mutta nykypäivän kaupunkilainen keskivertolukija ei välttämättä ymmärrä joitakin tekstin kielenulkoiseen maailmaan viittaavia sanoja juuri sen paremmin kuin keskivertolukija kohdekulttuurissa. Samantyyppinen ongelma on myös murteellisten sanojen kanssa, sillä suomalainenkaan lukija ei välttämättä yksittäisenä sanana ymmärrä monia realioita, vaikka kontekstista saattaa pystyä pääättelemään, mistä on kyse. Näin etenkin tapauksissa, joissa kyseessä on yleiskielisenäkin sanana erämaailmaan tai vanhaan elämäntapaan liittyvä realia, josta Huovinen vielä lisäksi käyttää murteellista vastinetta. Esimerkkinä näistä mainittakoon 'vitsas' (vitsa, vesa), 'sarkalyysä' (sarkakankainen takki), 'konkelo' (toista puuta vasten kaatunut puu), 'kälkäjästä' (seurata, jäljittää). Kyseessä on siis kaksinkertainen käännösongelma, ikään kuin pahin mahdollinen skenaario kääntäjälle, koska sekä realioita että murteita pidetään ehkäpä kinkkisimpinä käännösongelmina. Päädyin käyttämään näistä murteellisista realioista omaa realialuokkaa, ns. murrerealiat, joista lisää alaluvussa 4.1.5. Edes oman ryhmän käyttöönotto ei kokonaan ratkaise realioiden luokitteluongelmaa. On nimittäin hyvin vaikea tietää – vaikka itselleni Kainuun murre onkin kotikieleni ja täten hyvin tuttu – mitkä näistä murteellisista sanoista ovat tiukasti määritellen juuri Kainuun tai minkään alueen murretta, ja mitkä taas ovat ns. vanhan kansan kieltä. Hyvin pulmallista tästä tekee se, että murteet ovat alun perin juuri tätä vanhan kansan kieltä, sillä murteelliset ainekset kielenkäytössä ovat paljolti kielen vanhaa ainesta. Täten murre ja vanhat kielenkäytön konventiot kulkevat hyvin tiukasti käsi kädessä ja erojen vetäminen näiden välille on siis monella tapaa kuin yrittäisi vetää veteen viivaa. Ei myöskään ole kovin paljon aineistoja, joista löytäisi apua juuri tähän ongelmaan.

4.1.4. Realia ja huovislaisuus

Huovisen aineiston kohdalla on huomioitava vielä eräs mielenkiintoinen seikka, kun pohditaan, mitkä sanat ovat laskettavissa realioiksi, mitkä edelleen murrerealioksi ja mitkä eivät ole realioita ensinkään. Huovisen tyyli on nimittäin hyvin omintakeinen, ja hänen käyttämänsä kieli on värikästä ja omalaatuista (tästä lisää luvussa 5), mutta lisäksi hänellä on taipumus myös keksiä joskus sanoja. Keksityt sanat kuulostavat hyvin kuvaavilta mutta ne eivät välttämättä ole olemassa sen paremmin Kainuun murteessa kuin edes savottalaisten tai muiden eränkävijöiden sosiolektissakaan. Näiden sanojen tunnistaminen muutoinkin monimuotoisessa realiaviidakossa on hankalaa. On nimittäin

erittäin vaikeaa päästä kaikkien sanojen alkulähteille siinä määrin, että pystyisi sanomaan varmuudella, onko kyseessä jossakin pienessä alajoukossa tai murrealueella mutta yhtäkaikki jossain määrin laajemmin käytössä oleva sana tai ilmaus, vai onko kyseessä puhdas huovislaisuus. Jos joku esimerkiksi 'urvahtaa uneen', onko kyseessä murrerealia, vieläpä verbi, joka on tuttu esimerkiksi kaikille kainuulaisille, vai onko kyseessä Huovisen itse keksimä sana? Itse kainuulaisena ainakin luulen ymmärtäväni, mitä urvahtaminen tarkoittaa, ja se tuntuu minusta hyvin tutulta sanalta. Onko syynä silti vain se, että sana kuvaa niin hyvin sitä, mistä on kyse, eli vauhdikasta, suorastaan voimallista nukahtamista kaikkensa annettuaan, vai se, että sana todellakin on Kainuun murretta ja siksi tuttu? Samantyyppinen esimerkki olisi adjektiivi 'sitkeänkälpäkkä', eli löysin kyllä murrearkistosta pari esiintymää sanalle 'kälpäkkä', mutta en tälle yhdistelmälle. Eli onko kyseessä tällöin huovislainen vanhahtava uudissana vai sittenkin murrerealia?

4.1.5. Ratkaisu: Realian määritelmä tässä työssä

Tässä työssä realian määritelmää on edellä kuvattujen pohdintojen perusteella päädytty tulkitsemaan kohtuullisen vapaasti, eli voisi sanoa, että määritelmä lähestyy laajempaa kulttuurispesifin ilmauksen käsitettä. Olen tulkinnut realian käsitettä vapaasti nimenomaan realian näkökulmasta, jolloin realioita ei ole määritelty tiukasti vain sanoiksi, jotka kuvaavat sellaisia kielenulkoisia asioita, esineitä tai ilmiöitä, joita ei ole olemassa muualla kuin lähdekulttuurissa tai niille ei ainakaan ole kielellistä vastinetta. Realiaksi lasketaan tässä työssä myös sellaiset joko ns. vanhan kansan sanat, murre sanat tai voimakkaasti tunnelatautuneet tai konnotaatioiltaan erilaiset sanat asioille, joilla sinänsä voikin olla kohdekulttuurissa jonkinlainen vastine, tai ainakin kohtuullisen läheinen vastine. Realia on siis tässä työssä määritelty sanaksi, asiaksi tai ilmiöksi, jonka kohdekulttuurinen vastine, jos sellainen on olemassa, eroaa merkittävästi lähdekulttuurin vastaavasta ilmauksesta siten, että sen konnotaatio, eli sanan lisämerkitys tai vivahde, on täysin eri. Konnotaatioerojen lisäksi tässä erottelussa ja realian määrittelyssä on hyödynnetty semanttisen prosodian käsitettä, joka tarkoittaa sitä, että sanoilla on, tai niitä ympäröi, tietynlainen merkitysaura, jota tyypillisesti kuvataan merkityspiirteillä positiivinen ja negatiivinen (Jantunen 2004, 395). Semanttinen prosodia siis kuvaa tilannetta, jossa ”varsinaiselta merkitykseltään neutraalit sanat yhdistyvät säännönmukaisesti joko positiivisiin tai negatiivisiin mielikuviin” (Hiltunen 2009). Semanttinen prosodia ja sanojen konnotaatio ovat käsitteinä hyvin lähellä toisiaan, mutta erona on siis se, että semanttinen prosodia ei välttämättä ole yksittäisen sanan piirre, vaan siihen vaikuttaa sanan, tässä realian, konteksti. Näin ollen tässä työssä myös sanat ja ilmaukset, joiden semanttinen prosodia on lähde- ja kohdetekstissä täysin eri, eli toisessa positiivinen ja toisessa puolestaan

negatiivinen, on myös laskettu realioiksi, vaikka sanan tai ilmauksen perusmerkitys tai denotaatio sinänsä onkin kohdekielellä olemassa ja sana sinänsä on täten käännettävissä. Esimerkiksi sanat 'salojen mies', 'saloseudun eläjä' tai 'erämies' on tässä työssä määritelty realiaiksi, sillä vaikka sinänsä englannin *'backwoodsman'* vastaakin suomenkielisen ilmauksen denotaatiota syrjäseutujen asukkaasta, sen semanttinen prosodia on selkeästi negatiivinen ja sen konnotaatio kertoo jonkinlaisesta takapajuisuudesta, kun taas suomenkieliset ilmaukset ovat semanttisen prosodian asteikolla positiivisia.

Välillä niin konnotaatioerojen kuin semanttisen prosodian erojen tulkinta ja analysointi tuntui haastavalta, sillä toki tulkinnassa on aina se ongelma, että sen objektiivisuus on jossain määrin kyseenalaista. Kuten Jantunenkin huomioi: ”Tätä merkitysaavaa voi olla hankalakin havaita, sillä se ei ole läheskään aina erotettavissa yhdestä sanasta tai tietyltä tarkastelualueelta. Toisinaan se voi löytyä laajemmasta kontekstista tai sen päätelemiseen voidaan tarvita jopa maailmantietoa. Tässä kohtaa kasvaa myös tutkijan intuition rooli aineiston analyysissä, koska analysoinnin apuna ei voida käyttää valmiita luokitteluja.” (2004, 395.) On siis kaiketi vain niin, että erojen tekeminen semanttisen prosodian suhteen perustuu intuition ja omiin affektiivisiin vaikutelmiin, sillä tämän tyyppiseen analysointiin ei muita välineitä ole. Huovisen aineiston kohdalla koin konnotaatioiden ja semanttisen prosodian erojen kuitenkin niin olennaisiksi tekijöiksi merkitysten luojana ja keskeisenä myös koko realian käsitteen kannalta, että niiden huomiotta jättäminen tuntui mahdottomalta. Aineistossa, joka on luonteeltaan vahvasti emotionaalinen ja jonka lukukokemus on suomalaiselle lukijalle hyvin affektiivinen, koko tekstin ja sen sanojen, eli myös realioiden, merkitys rakentuu suurelta osin niiden herättäminen intuition ja tunnetilojen pohjalta.

Toki tässäkin työssä ja aineistossa on mukana myös paljon sellaisia esimerkkejä, jotka sujahtavat hienosti myös realian perinteiseen, kohtuullisen yleiseen määritelmään ja joiden hyväksyttävyyttä realiaiksi ei tarvitse erityisen kauaa pohdiskella. Esimerkiksi 'Kuopion fosforitulitikut' on ilmeisen selvä realia, samoin kuin useissa realioita käsittelevissä teoksissa (ks. esim. Leppihalme 2001) esimerkkinä käytetty 'puukko'.

Tässä työssä realiaiksi on, vastoin realia-termin alkuperäistä merkitystä *asiana*, laskettu myös verbejä ja adjektiiveja. Tämä johtuu siitä, että nähdäkseni on mahdotonta vetää tiukka raja eri sanaluokkien välillä. Eli jos adjektiivi merkityksellisesti kuvaa asioita, esineitä tai ilmiöitä, jotka ovat laskettavissa realioiksi, myös kyseinen adjektiivi on laskettu realiaiksi. Samoin myös verbi on laskettu realiaiksi, jos se kertoo tällaisten substantiivien käytöstä. Adjektiivit ja verbit on laskettu realioiksi, jos ne ovat sinänsä ”untranslatable”, tai mahdottomia kääntää, ja vaativat jonkinlaisen paikallisen realiakäännösstrategian käyttöä. Adjektiivi- ja verbirealioita käsitellään tarkemmin

aineistoanalyysin yhteydessä luvussa 6.

Vaikka realian perusmääritelmää on osin laajennettu ja adaptoitu tähän aineistoon sopivaksi, on luokittelussa sinänsä pidättäytytty enimmäkseen perinteisillä linjoilla. Realiat on luokiteltu Nedergaard-Larsenin pääluokkien mukaisesti neljään kategoriaan, jotka ovat maantiede, historia, yhteiskunta ja kulttuuri. Näiden lisäksi, kuten aiemmin mainitsin, olen päätenyt ottamaan mukaan vielä viidennen kategorian, joka on ns. murrerealiat. Syy tähän on se, että koska murrerealiat ovat kääntäjälle kaksinkertainen käänösongelma, ne mahdollisesti ajavat kääntäjän valitsemaan eri paikallisia käänösstrategioita kuin muiden realioiden kohdalla. Tämä ei kuitenkaan tulisi tuloksissa esille, jollei murrerealioiden olisi jaettu omaksi luokakseen. Perimmäinen syy murrerealioluokan lisäämiseen on siis se, että Huovisen aineisto tarjoaa herkullisen hedelmällisen aineiston tämän mielenkiintoisen ilmiön tarkempaan tutkailuun. Olisi sääli olla hyödyntämättä mahdollisuutta nähdä, miten ilmiö vaikuttaa kääntäjän toimintaan ja strategioiden käyttöön.

Tässä työssä realian käsitteen raja-aitoja on osin avarrettu, osin tarkennettu. Realia on ymmärretty asiana, esineenä tai ilmiönä, joka on ensinnäkin suomenkielisessä kulttuurissa joko yleisesti, paikallisesti tai alakulttuurisesti tuttu ja ”ominainen”. Toisaalta realian ei tarvitse olla sellainen, ettei sitä ole kohdekulttuurissa denotaationsa osalta millään muotoa olemassa, vaan realian määritelmän täyttää myös lähdekulttuurin sana, jolle ei ole sellaista kohdekulttuurista vastinetta, joka välittäisi samantyyppistä semanttista prosodiaa tai kantaisi vastaavia konnotaatioita.

4.2. Strategian ongelma – määrittely ja luokittelu

Realian määrittelyn ja realioiden luokittelun ongelmallisuuden lisäksi olen työssäni miettinyt pääni puhki myös edes jossain määrin aukotonta tapaa luokitella kääntäjän käyttämät strategiat. Tässä työssä on käytetty Leppihalmeen luokittelua, jossa paikalliset strategiat ovat siis suora siirtäminen, käänöslaina, kulttuurinen muokkaus, yläkäsitteen käyttö, eksplisiittistäminen, lisäys ja poisjättö. Näistä suora siirtäminen, lisäys ja poisjättö on toki helppo tunnistaa, ja niiden kohdalla strategian luokittelu on vaivatonta. Myös käänöslainan käytön tunnistaminen on varsin suoraviivaista, joskaan ei ehkä aivan niin ilmeistä kuin edellä mainittujen. Esimerkiksi käsitteet ’kruununmetsä’ ja ’kruunun puistot’ on laskettu käänöslainoiksi sillä perusteella, että ne on käännetty suoraan muotoon ’Crown Forest’ ja ’Crown Parklands’. Niissä on kuitenkin se ongelma, että termi ’Crown Forest’ tunnetaan käsitteenä myös esimerkiksi brittiläisessä kansanyhteisössä, eli siinä mielessä kyseessä voisi olla myös kulttuurisen muokkauksen strategia. Suomenkielinen ’kruunumetsä’ on

kuitenkin käsitteenä monimutkaisempi, eikä sen varsinainen merkitys todennäköisesti aukene Suomen historiaa tuntemattomalle lukijalle. 'Kruununmetsä' käsitteenä syntyi, kun Ruotsin vallan aikana 1700-luvun lopulla isossa jaossa valtiolle, eli kruunulle, määrättiin laajoja metsäalueita, "liikamaita", ja sama termi jäi voimaan Venäjän vallankin aikaan. Termi 'Crown Parklands' puolestaan sisältää saman ongelman kuin edellinenkin lukijan kannalta, sillä 'Kruunun puistot' käsitteenä syntyi, kun Venäjän vallan aikaan 1800-luvun puolivälissä kruununmetsät nimettiin erityisiksi kruununpuistoiksi. Käsite 'Crown Parklands' taas ei ole englanninkielisissä maissa tunnettu siten kuin 'Crown Forest' -käsite, joten tällä perusteella kyseessä täytyy olla käänöslaina molempien termien kohdalla, koska 'Kruunun puistoille' ei ole haettu kulttuurisen muokkauksen keinoin vastinetta englanninkielisistä kulttuureista.

Käänöslainojen kohdalla luokittelu oli ongelmallista vain yksittäisissä tapauksissa. Sen sijaan rajan vetäminen etenkin kulttuurisen muokkauksen ja eksplisiittistämisen sekä toisaalta myös kulttuurisen muokkauksen ja yläkäsitteen käytön välillä tuotti huomattavasti enemmän päänvaivaa kuin olisin osannut kuvitella.

Ramière (2006) on tehnyt pienimuotoisen empiirisen tutkimuksen kulttuurisidonnaisten käänösongelmien ratkaisusta audiovisuaalisessa materiaalissa, ja hän on tutkimuksensa varrella havainnut ongelmia käytettyjen strategioiden määrittelyn ja tunnistamisen kanssa. Vaikka hän onkin käyttänyt osin erilaista strategioiden määrittelyä, hän puntaroi hyvin samantyyppisten ongelmien kanssa kuin minä. Ramière kuvailee tunnistamisen ongelmaa seuraavan esimerkin kautta:

In Le dîner de cons, for example, when Pierre Brochant hurts his back, François Pignon ('le con', who accidentally caused him to fall) exclaims: 'Là, à part un voyage à Lourdes...' [Now, except a trip to Lourdes], which has obviously a most ironic effect. The subtitles read: 'You'll need a miracle!' Whether this is a form of explanation (i.e. people going to Lourdes are actually seeking a miracle) or neutralisation (the cultural reference to Lourdes is omitted; only the idea that Brochant is now in a hopeless situation is preserved) is difficult to determine. Besides, translation procedures are more often than not combined together, also making it difficult empirically to identify with precision the strategies used. (2006, 6.)

Ramière pohtii, onko kyseisen esimerkin paikallinen käänösstrategia selitys, eli eksplisiittistäminen, koska siinä mainitaan, että Brochant tarvitsee ihmeen ja Lourdes on kuuluisa pikkukaupunki ihmeperantumisten paikkana, vai neutralisointi, koska viittaus Lourdesiin on jätetty pois. Eli strategian tunnistaminen ei ole kaikkien kulttuurisidonnaisten viitteiden kohdalla yksiselitteistä. Tämän saman ongelman olen itsekin huomannut. Ero käytettyjen strategioiden välillä on häilyvä, koska osa strategioista todellakin on tulkinnallisesti varsin lähellä toisiaan, ja tulkinnasta riippuen, ilman kääntäjän itsensä kommenttia asiasta, voi päätyä näkemään monissa

yksittäisissä ratkaisuissa hieman erilaisia strategioita. Täytyy myöntää, että siirtelin hyvin monia realioita edestakaisin luokasta toiseen. Yhtenä päivänä olin vakuuttunut, että esimerkiksi sana 'pärevasu', joka on käännetty muotoon 'basket of splits', on eksplisiittistämistä, koska kyllähän siinä selitetään ikään kuin mistä on kyse. Toisaalta kyseessä on vahvasti myös yleistäminen, koska vasu ensinnäkään ei ole mikä tahansa kori vaan juurikin "päreistä, pajusta tms. punottu kanto- t. säilytysastia, vakka" (Kielitoimiston sanakirja), ja tämän vuoksi 'pärevasun' strategiaksi on luokiteltu yläkäsitteen käyttö. Lisäksi jos 'asennon paikka' (asento=pysyvämpi oleskelupaikka) on käännetty muotoon 'camping site', niin kyseessä voisi ajatella olevan joko yläkäsitteen käyttö tai eksplisiittistäminen. Tässä on päädytty siihen ratkaisuun, että kyseessä on eksplisiittistäminen, koska siinä tarjotaan lukijalle selitys asiasta. Tarkemmin asiaa harkittuani tulin siihen päätelmään, että 'camping site' olisi itse asiassa pikemmin 'asennon paikan' ala- kuin yläkäsite, koska asento ei siis sinänsä välttämättä tarkoita vain leiriytymispaikkaa vaan voi olla jopa jonkinlaista tilapäistä asustelua.

Joissakin tapauksissa ongelmia tuotti myös se, että tekstissä esiintyi sanapareja, jotka liittyivät ajatuksellisesti yhteen ja olivat hierarkkisessa suhteessa toisiinsa, kuten esimerkiksi 'metsähallitus' ja 'metsänhoidon ylihallitus'. Nämä on käännetty muotoon 'Bureau of Forestry' ja 'The Supervisory Board of Surveying and Forestry'. Näistä 'Metsähallitus' solahtaa mukavasti kulttuuristen muokkausten kategoriaan, koska siinä suomalainen virasto on korvattu vastaavalla amerikkalaisella ja vieläpä sopivasti vanhahtavalla nimityksellä. 'Bureau of Forestry' nimittäin oli jossain määrin vastaavan toimielimen nimi 1900-luvun alkuvuosina, nykyisin "United States Forest Service", jonka tehtävät olivat ja ovat osin samat kuin Suomen 'metsähallituksen'. 'Metsänhoidon ylihallitus' taas on Keisari Aleksanteri II:n toimesta perustettu elin, jonka tehtävänä oli valvoa metsälain noudattamista ja valtion maaomaisuutta. Käännös on todennäköisesti yritys keksiä 'Bureau of Forestry'n' yläpuolella oleva elin, jotta nämä olisivat käännöksessä hierarkkisessa suhteessa toisiinsa. Näin on päädytty 'Supervisory Board' -muotoon, jota ei kuitenkaan ole tunnettu pohjoisamerikkalaisessa järjestelmässä. Nämä kaksi elintä/virastoa eivät kuitenkaan edes toimineet samanaikaisesti Suomessa, sillä vuonna 1851 perustettu maanmittauksen ja metsänhoidon ylihallitus erotettiin vuonna 1863 kahdeksi erilliseksi keskusvirastoksi ja syntyi 'metsähallitus', eivätkä ne täten ole hierarkkisessa suhteessa toisiinsa. Näin ollen 'Supervisory Board' olisi voitu luokitella käännöslainaksi, mutta se on myös jätetty kulttuurisen muokkauksen kategoriaan, koska ilmaus ja sen käännös ovat kuitenkin suoraan sidoksissa 'metsähallituksen' käännökseen. Tässä esimerkissä näkyy hyvin myös se, että vaikka realioita on pääosin tässä työssä käsitelty yksittäisinä sanoina tai ilmauksina, jotkut niistä liittyvät niin kiinteästi toisiinsa, että niitä on hyvin vaikea analysoida täysin toisistaan riippumatta.

Joissakin tapauksissa, kuten esimerkiksi edellä esittelemäni esimerkin 'pärevasu' kohdalla vaikuttaa jopa siltä, että kääntäjä on voinut käyttää päällekkäin useampaa paikallistakin strategiaa, kuten Ramièrekin ylempänä totesi. Samaa ajatusta tukee myös Aixelá (1996, 60) todetessaan, että kääntäjä yhdistää strategioita usein. Tämä ei sinänsä tunnu mahdottomalta ajatukselta, sillä realiat ovat hyvin kiperiä pulmia ratkaistavaksi, joten voi olla, että kääntäjä on pyrkinyt ratkaisemaan ongelmakohdan millä keinolla hyvänsä, miettimättä sen tarkemmin ainakaan tietoisesti sen enempiä paikallista kuin globaalia strategiaansa.

4.3. Ratkaisu: luokittelu tässä työssä

Valitettavasti, ja onneksi, strategioiden luokittelun kohdalla pätee sama kuin realioiden määrittelyn ja luokittelun kanssa: loppujen lopuksi ei voi luottaa kuin intuitioonsa. Kaikki tässä työssä esitellyt realiakäännökset on ensin kerätty ja sitten ryhmitelty alustavasti eri kategorioihin. Tämän jälkeen jokaisen strategian kohdalla on vielä mietitty erikseen kaikki muut strategiat ja pohdittu kriittisesti, voisiko joku muukin strategia tulla kyseisen realiakäännöksen kohdalla kyseeseen. Hankalissa tapauksissa, joissa strategian tunnistaminen on ollut haastavaa, on yksi kerrallaan huolellisesti pohdittu ja siten eliminoitu muita mahdollisuuksia, kunnes jäljelle on jäänyt vain yksi. On myönnettävä, että loppujen lopuksi tämä ei ole optimaalisen objektiivista, mutta laadullisen aineistoanalyysin kohdalla kaiketi ainoa mahdollisuus. Pyrin olemaan prosessissa mahdollisimman huolellinen ja johdonmukainen saadakseni minimoitua mahdolliset eriävät näkemykset ja sisäiset ristiriidat.

4.4. Lähteistä ja informanteista

Työssäni olen päätenyt esimerkiksi juuri edellä kerrottujen ongelmien vuoksi käyttämään tavanomaisen lähdekirjallisuuden lisäksi myös muita lähteitä. Murrerealioiden realialuonteen määrittelyn tueksi olen käyttänyt Suomen murteiden sanakirjaa. Lisäksi kävin tutkimusretkellä Kotimaisten kielten tutkimuslaitoksen Suomen murteiden sana-arkistossa, ja se osoittautuikin oivalliseksi tavaksi saada tukea murrerealioiden luokitteluun nimenomaan murrerealioksi. Erityisen paljon apua murrearkistosta oli sellaisten sanojen kohdalla, joiden merkityksen kainuulaisena osasin kohtuullisen hyvin päätellä, mutta halusin asiaan varmuuden, ja toisaalta sellaisten sanojen kohdalla, joista oli vaikea päätellä, ovatko ne murteellisia sanoja vai vain ns. vanhan kansan kieltä. Näiden osalta luotin murrearkistoon suuresti, eli jos sana löytyi arkistosta ja se sijoittui Kainuuseen

tai lähialueille, joiden murteisiin Huovinen todennäköisesti oli törmännyt, se laskettiin työssä murrerealiaksi. Tämän lisäksi olen saanut murreresanojen ja vanhan kansan kielen kanssa apua Sotkamossa asuvilta metsästäjä/erämiesveljiltäni (Tuikka 2011a & 2011b). Heistä on ollut suuri apu erityisesti sanojen ja ilmausten semanttisen prosodian ja konnotaatioerojen hahmottamisen kanssa. Myös esimerkiksi ase- ja ansatyyppeiden kanssa näistä salojen asukeista on ollut verraton apu.

Seuraavassa luvussa keskityn esittelemään ja analysoimaan Veikko Huovista kirjailijana, hänen tyyliään ja kieltään sekä tämän työn tutkimusaineiston, eli *Puukansan tarinan*.

5. KIRJAILIJA, TYYLI JA AINEISTO

Kun ryhdytään käsittelemään aineistoa, joka niin luonteensa kuin kirjoittajansa tyylin vuoksi tekee kääntämisestä erityisen hankalaa, lienee mahdotonta siirtyä suoraan noiden ongelmien pohtimiseen ilman jonkinlaista käsitystä siitä haasteesta, jonka edessä kääntäjä on ollut. Siksi seuraavaksi esittelen ensinnäkin Veikko Huovisen monipuolisuutta ja tietynlaista ristiriitaisuuttakin kirjailijana, sitten hänen tyyliinsä ja kielensä tunnusmerkkejä ja sen jälkeen pureudun esittelemään tässä työssä aineistona käytettyä teosta.

5.1. Veikko Huovinen kirjailijana

Veikko Huovinen oli kainuulainen, Sotkamossa lähes koko ikänsä asunut, hyvin tuottelias kirjailija. Hän kirjoitti yhteensä yli 30 teosta ja lisäksi paljon novelleja ja muita kertomuksia useisiin lehtiin. Hän aloitti kirjailijanuransa jo nuorena ylioppilaana, jolloin hän kirjoitti esikoisteoksensa, kertomuskokoelman *Hirri*. Jo *Hirri*ssä Huovinen kunnostautui hyvin monipuolisena pohjoisen ihmisen ja luonnon kuvaajana (Liukkonen 1997, 9). Huovinen sai heti esikoisteoksestaan Kalevi Jäntin palkinnon. Palkintolautakunta perusteli valintaansa sanoen, että Huovinen oli ”osoittautunut omaperäiseksi, filosofis-humoristiseksi kertojaksi, jolla on eletty suhde Kainuun eräseutujen luontoon ja asukkaiden sielunelämään” (teoksessa Seppälä 1975, 100). Näin oli Huovisen tuleva maine korpifilosofina ja humoristina sekä luonnon omaperäisenä kuvaajana sysätty alulle.

Huovinen tuli tunnetuimmaksi humoristina ja satiirikkona. Huovinen arvosti erityisesti brittityyppistä, kuivahkoa huumoria sekä sarkasmia. Toisaalta Huovisen huumorin ns. huovismaisuus ei tunnu taipuvan minkään huumorin lajin alle (Seppälä 1975, 194.)

Huovisen laajaan tuotantoon kuuluu hyvin monipuolisesti erityyppistä kirjallisuutta: romaaneja, novelleja, pakinoita, lyhyitä erikoisia ja näytelmiä. Marttinen toteaaakin, että ahkeran Huovisen tuotannosta ei puutu kuin runous (1987, 51). Vaikka Huovisen vahvuutena ja leipälajina pidetään huumoria, hänen tuotannossaan on myös vakavampia teoksia, kuten *Siintävät vuoret*, *Koirankynnen leikkaaja* ja *Puukansan tarina* (Liukkonen 1997, 8). Näitä teoksia sävyttää haikeus, ehkä jopa totisuus, ja niistä puuttuu Huovisen ”talonpoikanen kansanhumori, hänen paisutteleva piruilunsa ja juonikas parodiointinsa, brittityyppinen korpunkuiva ironia ja sarkasmi” (Seppälä 1989, 97). Niinpä Huovisen lokerointi pelkästään esimerkiksi humoristiksi ei tee oikeutta hänen monipuolisuudelleen kirjailijana (Marttinen 1987, 52).

Rohkeat siirtymät tyylilajeista ja tunnelmista toisiin ovatkin aina olleet tyyppillisiä Huoviselle.

Kirjoitettuaan *Hirrin* ja *Havukka-ahon ajattelijan*, Huovinen kyllästyi hänen harteilleen asetettuun suuren humoristin viittaan ja rooliin kansanomaisen hirtehiskerronnan taitajana ja toteutti vakavaa puoltaan teoksillaan *Ihmisten puheet* ja *Rauhanpiippu*. Tämä sama rimpuilu vaivasi Huovista vielä pitkään myöhemminkin, sillä hän ei pitänyt itseään erityisen hauskana miehenä vaan pikemminkin tosikkomaisena. Hän ilmaisisi pyrkimyksensä kirjoittaa myös vakavasävyisiä teoksia kirjeessään kustantajalleen varsin suorasukaisesti: ”Saatana, leikinlasku loppuu tähän” (Teoksessa Seppälä 1975, 153). Tämän jälkeen Huovinen kirjoittikin jälleen vakavan novelliteoksen *Talvituristit*. Marttinen (1987, 51) kirjoittaa Huovisen kirjallisesta monimuotoisuudesta seuraavasti:

Huovisella on kyky uskomattomiin muodonmuutoksiin, joihin antaa erinomaisen valmiuden sekä korkea ammattitaito että laaja ja monipuolinen kokemus. Hän on yhteiskunnallinen osallistuja (usein ikään kuin kieron koivun kautta), satiirikko, nostalginen kaunokirjailija, ärhäkkä sanoja, mutta myös herkkä ja osuva kuvaaja, romantikko ja rauhan mies ja kaiken lisäksi – radikaali, omalla tavallaan perinteeseen ja koettuun nojaten.

Eräs kantavia piirteitä Huovisen kirjallisuudessa on luonnon kuvaaminen ja luonnon arvostus.

Erityisesti suomalainen, tai tarkemmin sanottuna kainuulainen salomaa, on Huovisen tuotannossa usein edustettuna. Tämä on hyvin luonnollista ottaen huomioon Huovisen taustan: hän asui jo lapsuutensa Sotkamossa, ja hänen isänsä oli aluemetsänhoitaja, joka myös suhtautui metsään suurella arvostuksella, vaikka työnsä hoitikin virkamiesmäisen tunnollisesti (Seppänen 1975, 32). Isänsä matkassa Huovinen vietti paljon aikaa metsässä ja luonnon keskellä isänsä työn merkeissä, mutta myös metsästäen ja kalastaen ja muutoin metsässä kuljeskellen. Huovinen itse kuvailee ajatuksiaan näin: ”Metsähommien ohella lukemattomat eräretket auttoivat minua melko perinpohjaisesti tutustumaan metsän salaisuuksiin. Koetin kulkea silmät auki, siinä sivussa luin lintukirjoja, eläinoppeja ja kaiken käsiinsaattavan eräkirjallisuuden” (teoksessa Seppälä 1975, 77). Myöhemmin myös nuori Huovinen päätti seurata isänsä jalanjalkia ja opiskella metsänhoitajaksi.

Huovinen oli *Hirriä* kirjoittaessaan metsäharjoittelussa tukkikämpällä, ja tukkikämpän ilmapiiri oli Huovisesta siinä määrin vaikuttava, että hän vietti kämpällä usein myös sunnuntaiset vapaansa (Liukkonen, 1997, 10). Huovinen itse onkin luonnehtinut tuota ajanjaksoa elämänsä parhaaksi (Seppälä 1975, 61). Elämä tukkikämpällä ja metsätyömiesten mehevistä jutuista saadut vaikutteet tukkijätkien elämästä ja elämästä metsän varassa vaikuttivat Huoviseen kirjailijana ja leimasivat vahvasti hänen ajatusmaailmaansa ja tuotantoaan myöhemminkin. Hän onkin todennut, että hänen kiinnostuksensa ja kunnioituksensa salon ukkoja kohtaan on peräisin noilta ajoilta.

Seitsensivuisessa *Hirrin* saatekirjeessään kustantajalle Huovinen kuvaa aikeitaan ja pyrkimyksiään hyvin kauniisti:

Koetin sanoa jonkun kiitoksen sanan tervansoutajalle, korvenraivaajalle ja Hirrille, sekä itseni, että monen muun puolesta, ehkä sellaisenkin, joka ei näe heissä kuin likaiset vaatteet. Yritin kuvailla Kainuun luontoa, luoda muutamia eloisia kuvia metsäneläimistä, tehdä

jonkun maisematyyppin eläväksi ja erikoisesti kuvata vuodenaikojen ja erilaisten säiden kulkua sen yli. Kannustimenani oli, että kainuulainen näitä rivejä lukiessaan edes kerran tuntisi jotain lämmintä tai kaunista sekä joskus naurahtaisikin, että Kainuussa käynyt verestäisi näiden tarinoiden avulla hauskoja muistojaan tai kauneushavaintojaan, että metsäalan miehet löytäisivät jotakin tuttua ja huvittavaa, että erämies ottaisi seinältä kiväärinsä ja tähtäisi seinässä olevaa pistettä mieluisten muistojen vallassa ja että luonnonihailija edes yhden uuden kauneustunnelman saisi, tai näkisi, että onpas joku toinenkin juuri noin tuon asian huomannut. (Teoksessa Seppälä 1975, 78–79.)

Huovinen valmistui Helsingin yliopistosta metsänhoitajaksi ja tekikin työtä Kuhmossa ja Sotkamossa viitisen vuotta, mutta jo vuonna 1957 ylioppilaana aloitettu kirjailijan työ vei mukanaan ja hän jättäytyi vapaaksi kirjailijaksi (Marttinen 1987, 55). Huovisen tausta ja oma kokemus metsästä ja metsäluonnosta näkyy hänen tuotannossaan niin tiedollisella kuin tunteellisellakin tasolla. Ja usein hänen tarinansa myös sijoittuvat Sotkamoon tai muualle kainuulaiseen maisemaan.

Huovinen on yksi kansanomaisimpia kirjailijoitamme (Pennanen 1990, 190). Hän pyrki olemaan ns. tavallisen kansan puolella, herroja vastaan, tai ainakin kääntämään herra-käsitteen nurinperin (Liukkonen 1997, 10). Tämä sai alkunsa jo kesiltä 15-vuotiaasta lähtien, jolloin Huovinen oli uitoissa ja metsätöissä. Muut jätkät ja ukot suhtautuivat Huoviseen, herran poikaan, pilkaten ja naureskellen (Seppälä 1975, 76). Lisävahvistusta tämä ajattelumalli herruutta vastaan sai tukkikämpällä vietetystä harjoittelusta, jolloin hän pääsi kuulemaan, kuinka katkerat, sodasta palanneet jätkät antoivat (sota)herrojen kuulla kunniansa. Huovinen itse kuvaa, kuinka häntä hävetti koko tilanne, sillä hänestä, tulevasta metsänhoitajasta, oli vääjäämättä tulossa herra. (Emt. 1975, 63.)

Huovinen on myös moralisti ”siinä mielessä, että hän tuomitsee kaikenlaisen vilpistelyn ja siivellä elämisen” (Seppälä 1975, 193). Näin hänen myötätuntonsa on aina ns. kunnollisen, tavallista työtä tekevän ihmisen puolella, ja hän kummastelee pop-idoleita, missejä ja muita uusammattilaisia, joiden maailma näyttäytyy hänelle epäilyttävänä (emt., 193). Huovista pidetään usein myös konservatiivisena, mikä on toki osin totta, sillä hänen tuotantoaan leimaa ihailu perinteistä elämänmuotoa kohtaan ja jonkinasteinen kielteisyys, tai ainakin ihmetys, modernin maailman menoa kohtaan. Huovinen ”puolustaa rauhallista kehitystä ja tahtoo käyttää vanhasta mikä vanhassa kelvollista on.” Konservatiiviuudessaan hän kuitenkin kirjoittaa modernisti ja hänen kirjalliset päähänpistonsa ovat usein jopa radikaaleja. (Emt., 189.)

Huovisella oli joitakin aihealueita, joihin hän toistuvasti palasi, esimerkiksi pohjoiset seudut, pasifismi, pop-idolit, eläinten touhuilut, juopottelu, päivän politiikka, hienostelevat ihmiset ja syömisen kuvaus (Seppälä 1975, 186).

Huovisen laajasta tuotannosta ehkä kaikkein tunnetuimpia teoksia ovat *Havukka-ahon ajattelija*

(1952), *Lampaansyöjät* (1970), *Hamsterit* (1957) ja *Puukansan tarina* (1984).

Huovinen sai monia tunnustuksia kirjallisesta työstään ja toisaalta myös työstään suomalaisen metsän hyväksi. Kirjallisuuden valtionpalkinnon hän sai kolmesti ja Pro Finlandia -mitalin 1969. *Puukansan tarina* sai valtion tiedonjulkistamispalkinnon, ja se oli myös ehdokkaana ensimmäisen Finlandia-palkinnon saajaksi. Huovinen sai myös pitkäaikaisen taiteilija-apurahan ja -eläkkeen. Hänestä tuli Oulun yliopiston luonnontieteellisen tiedekunnan kunniatohtori 1980-luvulla, ja vuonna 1999 hän sai professorin arvonimen myös pitkäaikaisesta työstään suomalaisen kirjallisuuden ja kulttuurin parissa. (Kajaanin kaupunginkirjasto 2011).

Huovisen teoksia on käännetty jonkin verran, mutta ehkä kuitenkin yllättävän vähän. Kokonaisista teoksista *Havukka-ahon ajattelija* on käännetty kahdeksalle kielelle (tosin englanniksi vain käsikirjoituksena). Lisäksi englanniksi on käännetty *Kylän koirat* (mutta sitäkään ei ole julkaistu kokonaisena teoksena vaan *The Finnish Spitz Review* -julkaisussa) ja *Puukansan tarina*, joka on käännetty myös saksaksi ja venäjäksi. Muita käännettyjä teoksia ovat *Ihmisten puheet* (bulgaria), *Hamsterit* (ruotsi), *Talvituristi* (viro), *Mikäpä tässä* (viro), *Lampaansyöjät* (ruotsi), *Veitikka* (saksa, puola), *Koirankynnen leikkaaja* (venäjä, viro, tšekki), *Joe-setä* (viro, puola, sloveeni, kroatia) ja *Pojan kuolema* (viro). Lisäksi on käännetty kohtuullisen paljon novelleja tai katkelmia niistä, esimerkiksi englanniksi kahdeksan kappaletta. (Kajaanin kaupunginkirjasto 2011.)

5.2. Veikko Huovisen kieli ja tyyli

Jokainen, joka on koskaan yhtään ainoaa Huovisen teosta lukenut, tunnustanee hänen tyyliinsä ja kielensä olevan hyvin omaleimaisia. Huovisen kieli on toisaalta rönsyilevän kuvailevaa, toisaalta napakkuudessaan jopa töksähtelevää. Se on sanastoltaan kuvaavaa ja rikasta. Siinä viljellään niin kuivakasta asiallista kirjakieltä kuin muhevia murre sanoja ja sanontojakin. Seuraavaksi pyrin lyhyesti esittelemään ensinnäkin Huovisen kotimurteen sekä hänen suhtautumisensa murteen käyttöön ja sen jälkeen muita tyypillisiä tyylikeinoja ja kielellisiä kikkailuja, joita hän käyttää.

5.2.1. Huovinen, kieli ja murre

Sotkamolaisena Huovisen kotimurre oli Sotkamon murre, joka kuuluu Kainuun murteiden ryhmään. Esimerkiksi kielentutkija Lauri Kettunen (1930) (teoksessa Seppälä 1975, 16) on kutsunut Kainuun murretta Savon murteen pohjoiseksi ulkoryhmäksi ja lukenut näin ollen Sotkamon kuuluvan kielellisesti sydänsavoon. Kuitenkin murteeltaan ja sanavarastoltaan Sotkamon lasketaan liittyvän läheisemmin Kainuuseen kuin esimerkiksi Savo. Huovinen vietti kuitenkin paljon aikaa muualla Kainuussa, esimerkiksi Kuhmossa, eli hänen murteensa ei rajoitu tiukasti Sotkamon murteeseen. Muutoinkin Kainuun murteista usein puhutaan ryhmänä eikä niinkään paljon esimerkiksi eritellä

kunkin paikkakunnan paikallismurteen piirteitä, ehkä osin siksi, että piirteet ovat etenkin nykyisin sekoittuneet, eivätkä niiden rajat seuraile enää paikkakuntien rajoja yhtä selkeästi kuin mahdollisesti aiemmin. Tämän vuoksi kun puhun työssäni murteesta, tarkoitan sillä pääasiallisesti Kainuun murretta, eli murreryhmää, en pelkästään Sotkamon murretta.

Esimerkiksi Wiik (2006, 380–383) käsittelee murreteoksessaan Kainuun murteille ryhmänä tyypillisiä ortografisia piirteitä, kuten konsonanttien tuplaantumista (esim. tulentekoon>tulentekoon), monikon genetiivimuodon d:n muuttumista j:ksi (puiden -> puijen), verbien d:n muuttumista vv:ksi (esim. löydettiin->löyvvettiin), švaavokaalinen eli välisen keskisvokaalin käyttöä (esim. kolme->kolome, kylmä->kylmä), diftongimuutoksia (esim. pappia->pappie, maa ->moa, päälle>peälle, paita->paeta), vokaalimuutoksia verbeissä (me otamme>me otamma, me otimme>me otimma) ja isompia kirjoitusasun muutoksia verbeissä (esim. käy>käöpi). Räisänen (2007, 13) puolestaan pitää kaikkein tyypillisimpinä Kainuun murteiden piirteinä loppukahdennusta sanan lopussa olevan t:n tai n:n paikalle (esim. oppinup polttaja, lyhyjälakanen, puuta vastep pystyyn) sekä ”napsausta”, jolla Räisänen tarkoittaa glottaaliklusiilia (esim. kevä’ aeka, sen tähe’ otettu), myös sellaisissa tapauksissa, joissa nämä muutoin yleispuhekielessäkin yleiset ilmiöt eivät esiinny. Näitä edellä mainittuja piirteitä esiintyy ainakin jossain määrin kaikissa Kainuun murteissa, ja ainakin Sotkamon murteessa nämä ovat tuttuja piirteitä. Ne on esitelty tässä nyt vain hyvin lyhyesti, sillä tämän työn kannalta ei ole olennaista keskittyä Kainuun murteen piirteisiin yleisellä tasolla. Syy tähän on se, että Huovinen ei juuri, ajoittaista suoraa dialogia lukuun ottamatta, käytä tekstissään Kainuun murteen ortografisia piirteitä.

Ortografisten piirteiden sijaan Huovisen Kainuun tai Sotkamon murteen käyttö näkyikin lähinnä yksittäisissä sanoissa ja sanonnoissa. Erittäin mielenkiintoista on kuitenkin se, että vaikka Huovinen useimmiten luo murteen tuntua teksteihinsä vain sanatason ratkaisuilla, tuo tuntu on usein hyvin vahva. Toisaalta Makkonen-Craig & Vaattovaara (2007, 410) toteavatkin, että ”murteen tuntuun riittää yksittäisten tai jopa yksittäisen murrepiirteiden käyttö”.

Huovisen suhde murteeseen ei ole yksioikoinen. Vaikka Huovisen kieli on vahvasti murteen tuntuista, hän ei halunnut profiloitua murrekirjailijaksi. Seppälän mukaan Huovinen ei halunnut kirjoittaa silkkoja murrejuttuja, koska ei niitä koskaan ollut sietänyt. Silti jo Hirriä kirjoittaessaan Huovinen huomasi, että kainuulainen kieli on hyvä liittolainen, kunhan sitä ei käytä liikaa. Hänen mielestään oli tärkeää löytää sopiva sekoitussuhde. ”Muresanan piti olla iskevä ja oikeassa kohdassa”. (Seppälä 1975, 74.) Huovinen myös oivalsi jo varhain, että murteen käytöllä on etunsa ilmaisun elävöittäjänä ja tietynlaisen tunteen kuvaajana. Makkonen-Craig ja Vaattovaara toteavatkin artikkelissaan murteiden uudesta noususta, että koska murre on monelle suomalaiselle se varsinainen äidinkieli, se on täten myös ihmistä lähinnä ja luo kiinteimmän yhteyden

emotionaalisella tasolla ja ”koskettaa hänen syvintä olemustaan” (2007, 411). Myös Huovisen kohdalla jo pelkät murre sanat ovat usein vahvasti emotionaalisesti latautuneita. Tähän palaan tarkemmin luvuissa 6 ja 7.

Kuten jo todettua, Huovinen viljelee sanatason ratkaisujen lisäksi hyvin vähän murteellisia piirteitä. Itse asiassa hän käyttää murre sanojensa ympärillä paikoin hyvinkin kirjakielistä ilmaisuja, hetkin jopa paperisen tuntuista kieltä. Tämä tyyli seikka liittyy varmasti osaltaan hänen tyyppillisimpään kerrontaansa, joka on kuivan humoristinen. Huovinen pohti omaa tyyliään ja kielenkäyttöään *Havukka-ahon ajattelijaa* kirjoittaessaan seuraavasti: ”Käsitykseni mukaan kirjakieli on tässä yhteydessä liian elotonta ja taas pelkkä murre liian pitkäjäykkistä, murre sanaa käyttäkseni mälkytystä” (teoksessa Seppälä 1975, 99). Tämä kuvaa mielestäni erinomaisen hyvin Huovisen asennetta tyyliinsä ja toisaalta myös hänen omaksumaansa tyyliä: asiallista kieltä elävöittää yllättäväkin murre sanan käyttö.

Murre sanojen ohella Huovinen viljelee paljon vanhahtavan kuuloista kieltä, edelleen enimmäkseen sanojen ja sanontojen osalta. Nämä sopivatkin hienosti Huovisen tavallisten henkilö hahmojen suuhun, sillä hän onnistuu oivasti tavoittamaan sen, miltä ns. vanha kansa kuulostaa, eli miten tukkijätkät, savottaäjät ja muut salojen asukit puhuvat.

Huovisen kieli on kaiken kaikkiaan sanastoltaan hyvin rikasta ja ilmaisuvoimaista. Vaikka iso osa tästä on tietenkin kirjailijan mielikuvituksen ja lahjakkuuden ansiota, osan Huovinen ammensi kielellisesti rikkaasta kasvu- ja elinympäristöstään. Seppälä kirjoittaa, että ”Sotkamon kansankielen vivahteikkuus ja sanarikkaus tunnetaan jo vuosisatojen takaa” (1975, 16), joten ehkä tämä osaltaan selittää Huovisen kielellistä notkeutta. Myös Huovisen perheessä viljeltiin hyvin rikasta kieltä. Seppälän mukaan Huovisen äiti oli tunnettu sanavalmiina, hyväsuinen ja värikkään reipasta, jopa ronskia kieltä käyttävänä, ja Huovinen muistelee oppineensa äidiltään esimerkiksi sanat köpsä, ppykkä, rupukka, lätykkä, möllykkä, lupukka, riasasuu sekä Torpan Katri, joka tarkoittaa nirsoa ihmistä. Isältään hän puolestaan oppi esimerkiksi sanontoja kuten ’heiluu kuin Heilu-Heikki helvetissä’, ’vilulla karrauttaa’, ’katohan päältä’ ja ’älähän hättele’. (1975, 29.) Huovisen perheessä myös luettiin paljon (emt., 41), mikä varmasti osaltaan selittää Huovisen kirjallista monipuolisuutta jo nuorena iässä.

5.2.2. Kielileikkejä ja tyyli piirteitä

Kirjailijaesittelyssä tarkastelin Huovisen profiloinnin vaikeutta kirjailijana. Huovisen kielen ja tyylin kohdallakin tiukkarajainen profilointi on vaikeaa, sillä ehkä parhaiten Huovisen tyyliä kuvaa monipuolisuus, värikkyyden sekä monenmoiset kielileikit ja nokkeluudet. Seppälä kuvaakin Huovisen

olennaisimmiksi tuntomerkeiksi ”korvenmustat tunnelmat, kansanomaisen huumori ja kielileikkittelyn monitasoisuus” (Seppälä 1975, 189).

Toisaalta kuivan, toisaalta hersyvän huumorinsa rinnalla Huovinen on kuin kala vedessä esimerkiksi luontoa kuvatessaan. Hän todellakin saa luonnon ja vuodenaajat elämään (Seppälä 1989, 99). Huovisella on taipumus tarkastella kuvaamaansa kohdetta monesta näkökulmasta, usein myös luettelonomaisin tyylikeinoin. Mäkinenkin pitää Huovisen perusyksikkönä ”luetteloa verevine verbeineen”, johon yhdistyy lyyrinen kuvailu (1998, 141). Näin Huovinen tuntuu ikään kuin varmistavan kuvauksensa varman osumisen maaliin ja todentuntuisen tunnelman luomisen, kuten seuraavassa esimerkissä *Puukansan tarinasta*, joka kuvaa petolintujen surmatöitä:

Tuulen tohinaan sammui viimeisiä saalislinnun siiveniskuja, kuolonnytkähtelyjä, räkäisyjä, jyräjien vinkaisuja, nisäkkäiden kirahduksia ja korinoita. Terävät, tappamiseen luodut kynnet kouristuivat, puristivat, tukahduttivat. Koukkunokka iski, repi, paloitteli. Ja jäljelle jäi kanalinnun luuranko siivet levällään, korkea rintalasta ponkottaen, puhtaaksi syötynä. Vesakoissa, soiden varvustoissa, hiekkasärkillä ja jäkäläköissä oli merkkejä julmien liitäjien käynneistä: verisiä höyhenkasoja, tassuja, häntiä, nisäkkäiden päitä, luita ja oksennuspalloja. (1990, 97.)

Tästä kuvauksesta ei voine kenellekään jäädä epäselväksi, miten kolkon tehokasta on metsän saaliseläimen työ. Juuri tässä väkevässä, juurevassa kuvauksessa piilee mahdollisesti Huovisen tyylin ydin, johon sitten yhdistyvät kuivakka huumori, terävä oivalluskyky sekä osuvasti sijoitetut murre sanat ja ilmaukset. Lisäksi Huovisen tyyliin kuuluu omaleimainen lauserytmi: pitkien kuvauksien joukossa saattaa olla hyvin lyhyitä, jopa töksähtäviä lauseita sekä paljon lauseita, joista esimerkiksi puuttuu subjekti. Nämä osaltaan ruokkivat murteenomaista vaikutelmaa ja toisaalta luovat nimenomaan omaleimaista huovislaista tunnelmaa.

Huovista ja hänen nuoruusvuosiensa suosikkia Haanpäättä on usein verrattu ei vain aihepiirien ja miljöiden vaan myös tyylien osalta toisiinsa. Seppälä analysoikin, että molempia kirjailijoita yhdistää juuri tuo edellä olevan esimerkin mukainen ”väkevä maalauksellisuus ja kuvauksen kohdetta usealta taholta valaisevien sanajonojen käyttö”. (1975, 111.) Toinen yhdistävä tekijä näiden kahden kirjailijan välillä on kolmen pisteen käyttö, mutta myös heidän lauserytmisensä ja sanojen musiikissaan on huomattavia yhdenkaltaisuuksia. (Seppälä 1975, 109).

Vaikka esimerkiksi Haanpään ja Huovisen tyylin ja kielen välillä on nähtävissä jonkinlaisia yhteneväisyyksiä, on Huovisen tyyli silti vahvasti hänen omaansa. Se, mikä ehkä parhaiten erottaa hänet tyyllillisesti muista ja tekee tyylistä jäljittelemättömän, on murre sanojen lisäksi murteenomaisten keksittyjen sanojen käyttö, mistä jo edellisessä luvussa keskustelin. Hänen tuotannossaan saattaa siis esiintyä myös runsaasti sellaisia sanoja, jotka eivät varsinaisesti edusta edes Kainuun/Sotkamon murretta, mutta ulkoisesti noudattavat Huovisen kotimurteen lainalaisuuksia. Hän keksi sanoja, jotka voisivat hyvin olla murre sanoja, mutta jotka ovat kuitenkin

hänen oman notkean kielensä tulosta. Suomalainen keskivertolukija pystyy sekä Huovisen murre sanat että nämä huovismaisuudet kontekstissaan kohtuullisen hyvin ymmärtämään, sillä usein ne kuulostavat riittävän kuvaavilta, jotta lukija osaa muodostaa ainakin oikeasuuntaisen konnotaation. Näin siitä huolimatta, että lukija ei välttämättä kykenisi ymmärtämään kummankaan sanaryhmän edustajaa yksittäisenä sanana. Tilanne muuttuu tietenkin täysin, kun tekstiä pitäisi kääntää, sillä silloin ei enää riitä, että ymmärtää kontekstista, minkä tyyppisestä asiasta tai minkälaisesta tunnelmasta on kyse, vaan sana tai ilmaus pitäisi pystyä ilmaisemaan myös kohdekielen keinoin, niin täsmällisesti kuin mahdollista niin denotaatioiltaan kuin konnotaatioiltaan.

Huovista käsittelevissä aineistoissa pulpahtaa joskus esiin kääntäjän tehtävän vaikeus. Esimerkiksi Seppälä kuvaa aihekirjailija Huovisen kirjoitusprosessin lähtevän liikkeelle ideasta, ajatuksesta, joka voi olla mikä tahansa mutta ”alkaa polttaa ja assosoida. Oivallus saa seurakseen sanoilla ilottelun ja vahvan mielikuvituksen”. Näin ”aihe, kieli ja sen vivahteet, monet huumorin erittelemättömät lajit sekoittuvat yhdeksi eikä aihe olekaan enää niin vahva kuin ehkäpä muilla aihekirjailijoilla. Tämä tulee erityisen selvästi esiin jos Huovista yritetään kääntää vieraalle kielelle. Jotkut kääntäjät ovat maininneet olleensa mahdottoman edessä”. (Seppälä 1975, 186.) Myös Karonen toteaa, että Huovisen kääntämisen tekee lähes mahdottomaksi keskittyminen luontoon yhdistettynä ironiaan ja kielellisiin nyansseihin (1987, 155). Tämä lienee aihelehähtöisen kirjoitustavan lisäksi monen muunkin seikan summa: Huovisen kieli ja tyyli ovat omaleimaisen jäljittelemättömiä, murteisia, huovismaisia, maalailevan kuvailevia, polveilevia, luettelonomaisia, töksähtäviä, yllättäviä ja tiukasti sidoksissa suomalaiseen ja metsäiseen elämäntapaan. Tämä lienee myös yksi syy siihen, miksi Huovisen tuotantoa on suuresta kotimaisesta suosiosta huolimatta käännetty verrattain vähän.

Liukkosen mukaan (1997, 8) Huovinen on kirjailijana veitikka itsekkin (viitaten Huovisen samannimiseen teokseen *Hitleristä*) ja ”kirjailijaveitikan tarkoituksista sietää olla varuillaan”. Näin varmasti on. Huovinen jaksaa tyyllillisesti ja kielellisesti yllättää aina uudestaan ja uudestaan, ja sekä lukijan että etenkin kääntäjän on syytä olla mitä suurimmassa määrin varuillaan.

5.3. Puukansan tarina (1984)

Puukansan tarina edustaa Huovisen vakavahkoa puolta kirjailijana. Se on teoksena ehkä jopa maailmanlaajuisesti poikkeuksellinen, sillä pääosassa on metsä ja ihmisellä on tarinassa vain sivurooli. Kirja kertoo pohjoisen itärajan seudulla, Kainuussa, sijaitsevan enimmäkseen asumattoman jyhlän metsän tarinan usean vuosisadan aikaperspektiivissä. Se on ”raikas ja kuulas

kuvaus luonnon vaelluksesta” (Seppälä 1989, 2), ja ”jylhä luonnonkuvaus, joissa näkyy Huovisen jollei synkkä, niin ainakin tummempi ja vakavampi luonne kirjailijana” (Liukkonen 1997, 10).

Teoksen poikkeuksellisuus ainakin suomalaisessa kaunokirjallisuudessa ei jäänyt huomaamatta, sillä siitä muodostui menestys niin lukijoiden kuin kriitikoiden keskuudessa. (Liukkonen 1997, 144). Teos oli myös ensimmäisen Finlandia-palkinnon ehdokkaana, ja tämä on myös ainoa kerta, kun Huovisen teos on ollut ehdokkaana (Kajaanin kaupunginkirjasto 2011).

Tarina lähtee liikkeelle 1700–1800-lukujen vaihteesta, jolloin metsä on kierrossaan saavuttanut kliimaksinsa ja elelee rauhaisasti eloaan. Kaikki muuttuu, kun tarinan ensimmäinen ihmisvierailija, onneton ja sairaaloinen saloseudun ukkorähjä, kuolee salomaalla ja hänen nuotionsa sytyttää valtaisan metsäpalon, joka tuhoaa metsän lähes kokonaan jättäen jälkeensä laajan, karun paloalueen. Tämän jälkeen tarina jatkuu kerronnalla siitä, miten näennäisen kuollut paloalue alkaa verkalleen kasvattaa uutta elämää hengissä säilyneistä puiden juurista, kävyistä ja siemenistä.

Metsän vääjäämättömän uuden elämän pitkä kuvaus on ”yksityiskohtien ilotulitusta” (Mäkinen 1998, 141). Huovinen kuvaa erään puukansan jäsenen, valioyksilön tai ”paloaukean perusmännyn”, kasvun siemenestä pieneksi sirkkataimeksi ja palaa samaisen perusmännyn vaiheisiin myöhemminkin kertoen sen kasvusta matkalla suureksi, kauniiksi lakkapäpetäjäksi. Huovinen kuvaa puukansan vaiheiden lisäksi huolellisen tarkasti metsän muun kasvuston ja eläimistön kehitystä. Näin teoksesta alkaa kehittyä ”historiallisesti ja ekologisesti laeva kuvaus ja samalla yksityiskohtaisuudessaan eloisa” (Liukkonen 1997, 134). Huovinen kertoo myös tiukan tieteellisesti metsässä tapahtuvat ilmiöt: miten kasvit ja puut kasvavat, yhteyttävät ja kuljettavat ravinteita ja yhteyttämistuotteita. Toisaalta kaiken biologisen ja metsäekonomisen kuvauksensa keskellä Huovinen pohtii myös hyvin herkästi ja kauniisti metsän ja puun olemusta ja olemista, joka vain ”on”, eikä kaikki ihmisen tieto ja taito riitä ymmärtämään sen syvintä olemusta:

Ei aivoja, ei korkeampaa tietoisuutta, ei haaveita, tulevaisuudensuunnitelmia, hellyyttä, huolenpitoa, tuskinpa vihaa, juonittelua, tuskinpa masennusta tai elämänikäistä katkeruutta. Ei mitään luonteenpiirteitä, joihin ihmisen sanoilla, ihmisen kielellä voisi kajota, ellei sitten turvautunut satuihin. Tiedemiesten tutkimustyö, monien vuosisatojen mittainen, tuskin osoittaisi tunteeko puu mitään ja miten se tuntee. Tieteen edistyessä metsän fysiologia, puun rakenne, elämä ja kasvu selvitettäisiin yhä tarkemmin ja yksityiskohtaisemmin. Kuitenkin suuri puu metsän kumpareella tulisi aina olemaan arvoitus, umpimielinen, sulkeutunut elävä olento...Mutta miten ihana olento! (Huovinen 1990, 53.)

Kirjan toinen merkittävä ihmishahmo saapuu metsän näyttämölle vuosikymmeniä palon jälkeen, jolloin nuori metsä paloalueella oli päässyt jo hyvään kasvuvauhtiin. Tapahtuma sijoittuu kirjan puoleenväliin lukuun 6, ”Jeremias Haverisen käynnit palomaalla”, joka on valittu myös tämän työn aineistoanalyysin kohteeksi. Jeremias Haverinen on uudisasukas, ”sitkeänkälpäkkä ja kepsakka ukko”, joka asustaa tiettömän erämaan vaatimattomassa savupirtissä kohtuullisen lähellä entistä

palomaata. Koska leipä on saloseudun asukeilla niukka, ja toisaalta koska nuori metsä kuhisee riistalintuja, kulkee Jeremias siellä metsästäen lisäruokaa ja ansiota perheelleen. Huovinen kuvaa varsin tarkasti Jeremiaksen syksyisen metsästysretken palomaalle. Hän kertoo Jerun varustuksesta, ruokailuista, asennolla oleskelusta, ansojen virittelystä, rihlakon huollosta ja sillä metsästyksestä sekä rauhallisesta riistan kälkäjästämistä kokeneen erämiehen asiantuntijuudella. Luvun lopussa, Jeremiaksen ollessa ja harmaapäinen mutta yhä kepsakka ukko, hänestä tehtiin kruununmetsien ylimääräinen metsänvartija, sillä hän kuitenkin poikkeuksena erämaan asukkien joukossa osasi lukea ja kirjoittaa. Hän kulkeekin metsänhoitokonduktöörin mukana samaisilla palomaan saloilla oppaana ja ja jakaa uudisasukkaan asiantuntemustaan huonoa suomea puhuvalle konduktöörille, esimerkiksi kertomalla laajasti suksen materiaaliksi soveltuvien puulaatujen eroista. Jeremiaksen hahmo on hieno henkilökuva metsäsuomalaisesta uudisasukkaasta. Hän elää metsässä ja metsästä. Huovinen suhtautuu hahmoonsa ilmeisellä arvostuksella, vailla hänelle tyypillistä irvailua henkilöhahmojensa kustannuksella. Pennanenkin (1990, 192) huomioi: ”Huovinen kuvaa Jerun niin täydellisen myötämielisesti, ettei hän käytä lainkaan satiiria, ei ivaa, ei ironiaa, joita hänellä kirjoissaan on varattuna lähes kaikkia henkilöitä varten.”

Jeremiaksen päästyä raskaan reissunsa päätteeksi perheensä luo savupirtille Huovinen palaa metsäluonnon kimppuun, nyt keskittyen ensin lähinnä metsän saalistajien elämän kuvailuun, sitten linnustoon. Seuraavaksi pääsevät keskiöön muurahaiset ja muut hyönteiset, sitten myös taudit ja epämuodostumat saavat osansa. Noin 130 vuotta suuren palon jälkeen alkaa metsässä ensimmäistä kertaa ihmisen aika, aika jolloin ihminen alkaa kuvitella voivansa hallita metsää tahtonsa mukaisesti. Tänä ounastelee Huovinen pahaenteisesti:

Mutta eipä puukansa tiennyt, että pahin vihollinen jo hioi kirveitä. Ihmiskansa oli käynyt läpi teollisen vallankumouksen ja keksinyt sahalaitoksia ja paperikoneita. Puufirmojen ensimmäiset tiedustelijat olivat käyneet jo tällä salolla ja he olivat kertoneet tirettöreille, että siellä on männikkökankaita, vaikka kuinka paljon... (Huovinen 1990, 124.)

Kirjan kolmas ihmishahmo, metsähallituksen avustava metsänhoitaja Adiel Sukeva, astuu kuvaan 20-luvulla tekemään leimuuretkin palomaalle. Sukeva on siinä mielessä tyypillinen Huovisen henkilöhahmo, että hän herättää hienostelevine välinevalikoimineen Huovisessa hilpeyttä, vähän pilkkaakin. Toisaalta taas, vaikka metsänhoitaja onkin, Sukeva ei osaa suhtautua metsään kylmän arvioivasti taloudellista hyötyä tavoitellen, vaan ”ylväs, voimakas ja tasasuhteinen metsä vetosi häneen ja nosti punaiset läikät palamaan poskipäille” (emt., 143). Hän ei halua leimata kauniita metsiä ohjeiden mukaisesti, vaan keksii luovia ratkaisuja tietäen joutuvansa niiden vuoksi kritiikin kohteeksi. Sukeva on eräänlainen vastavoima, joka rimpuilee puukansan puolella, vaikka ihmisen aika metsässä onkin väistämättä alkanut. Sukeva on siis tavallaan varhainen luontoaktivisti. Ympyrä metsäpalon alkulähteille sulkeutuu, kun leimausporukka kotuksellaan sattuu törmäämään palon

sytyttäneen salojen ukon tuohikonttiin sammalikossa. Matka ja kehitys jatkuvat vääjäämättömästi, ihmisen kanssa tai ilman.

Vaikka Huovinen käyttää tarinassaan yhtä mäntyä esimerkkinä perusmännystä ja kuvaa sen vaiheita useaan otteeseen, kyseinen mänty ei silti nouse tarinassa päähenkilön asemaan. Se on vain yksi palanen koko puukansan ja koko metsän palapelissä, jossa kaikki osaset liittyvät toisiinsa.

Mallimänty on saanut paremmat elämän edellytykset kuin monet naapurinsa, jotka eivät pärjää yhtä hyvin, vaan hitaasti kituuttavat elämäänsä ja lopulta keloutuvat. Osan on taivuttava, luovuttava, jotta puukansa ja koko metsä voivat selviytyä. Tämä yksi mänty siis edustaa koko puukansaa, ”ja yksilöllisellä elinvoimallaan se toteuttaa kollektiivista tehtäväänsä puusukupolvien saatossa” (Liukkonen 1997, 146).

Puukansan tarinasta tekee erityisen esimerkiksi se, että teos on tiedolliselta anniltaan erittäin huomattava. Näin ollen sitä voisi jopa luonnehtia tietokirjaksi. Pennasen (1990, 190) mukaan näin on tehtykin, koska sellaisena se palkittiin tiedon julkistamispalkinnolla pian ilmestymisensä jälkeen. Kuitenkin kerronnan tyyliiltään ja sävyiltään kirja on vahvasti kaunokirjallinen teos. Pennanenkin toteaa, että ”siinä on senlaatuinen inspiraation veto ja vire, että siitä tulee välittömästi käyttäneeksi sanaa 'romaani'” (1990, 190). Liukkonen vie tämän vielä pidemmälle olemalla sitä mieltä, että teos on jopa eppinen: ”Näin jylhää eppistä poljentoa ei muissa teoksissa esiinny” (Liukkonen 1997, 133). Kymmenisen vuotta myöhemmin Liukkonen pohdiskelee teoksen olemusta Veikko Huovisen seuran seminaarissa vuonna 2008 seuraavasti:

Ensinnäkin teos määrittelee uusiksi sen, mitä romaani ylipäätään on. Päähenkilönä on metsä, puukansa. Ihmisillä on tarinassa oikeastaan vain sivustakatsojan ja sivuhenkilöiden rooli. Toiseksi voi tuntua oudolta puhua fiktiosta, kun teos perustuu Huoviseen syvälliseen tietämykseen metsäluonnosta, sen biologiasta, ekologiasta jne. Ja kumminkin kun romaanin lukee kokonaan, ihminen löytää paikkansa suuressa kertomuksessa, kookkaan puukansan kansaeläjänä. Kun ihminen asettuu mittasuhteisiinsa, myös lukija tulee tyytyväiseksi tästä oivalluksesta. (Liukkonen 2008.)

Huovinen ei siis pyri teoksessaan mitenkään erityisesti pienentämään ihmisen roolia luonnon osana, vaan hän suhtautuu tähänkin realistisesti: luonto ei ihmistä tarvitse, mutta ihminen tarvitsee luontoa. Sotkamossa on Veikko Huoviselle pystytetty patsas, jossa on lainaus Huoviselta: ”Ihmisellä on tässä avaruudessa kusiaisen valtuudet.” Lainaus kuvaa sangen nasevasti Huovisen mukaista luonnon ja ihmisen keskinäistä suhdetta tässä valtavassa maailmassa.

Pennanen puhuu Huovisen kaksoisroolista teoksessa: siinä puhuu toisaalta paikoin metsänhoitaja Huovinen ja toisaalta taas selvästi taiteilija Huovinen (1990, 199). Taidokkaasti rakennettu yhdistelmä onkin ehkä juuri se, mikä tekee teoksesta toisaalta yksityiskohtaisen tarkan, tyylikkään selostuksen luonnon kiertokulusta tai suksessiosta (Liukkonen 1997, 144), ja toisaalta hyvin syvältä

koskettavan kaunokirjallisen kertomuksen. Taidokkaasti etenevästä kerronnasta ”muodostuu rakkaudenosoitus alkuperäiselle suomalaiselle metsälle, jota on enää niin vähän jäljellä” (Liukkonen 1997, 145). Rakkaus metsään ei voi jäädä lukijalta huomaamatta teosta tutkaillessaan. Kenties juuri kirjasta huokuva koruton lämpö tekee siitä niin sykähdyttävän. Samoilla linjoilla tuntuu olevan Karonen (1987, 156, suomennos tekijän): ”Tarina on koristelematon ja faktoihin rakennettu, ja juuri se tekee teoksesta koskettavan. Siinä ei ole symboliikkaa, vertauskuvia tai muita taiteellisia kotkotuksia. *Puukansan tarina* kertoo asiat niin kuin ne ovat; luonto riittää.” Huovinen tuntuukin luottavan luonnon omaan tenhoon; riittää kun kertoo, mitä metsässä todella tapahtuu. Kun tähän yhdistetään taitava kerronnallinen ote, niin kunnianosoitus metsälle on valmis. Puukansan tarinaa on kuvattu jopa ”maailman vihreimmäksi romaaniksi” (Karonen 1987 teoksessa Liukkonen 1997, 144), sillä se on selvä kannanotto metsän liikahakkuuta ja muuta ihmisen tai suurten metsäyhtiöiden harkitsematonta, rahanahneudessa tehtyä toimintaa vastaan. Teoksessa puhuu siis myös luonnonsuojelija Huovinen. Toisaalta tässäkin teoksessa Huovinen osoittaa realistisen suhtautumisensa metsän hyödyntämiseen. Hän metsänhoitajana tietää, että oikein hoidettuna metsä tuottaa paljon ja metsän tuoma taloudellinen hyöty on maallemme välttämätöntä. Teos on hyväntahtoinen muistutus yhtäläillä luonnonsuojelijoille kuin suurille metsäfirmoillekin (Liukkonen 1997, 134), sillä se pyrkii osoittamaan, että metsää saa hyödyntää ihmisen tarpeisiin, kunhan se tehdään metsän ekosysteemiä kunnioittaen.

Puukansan tarinan on englanniksi kääntänyt Tim Steffa yhdessä Laura Mänkin, Risto Raition, Terhi Sivosen, Meri Väyrysen ja Nicklas Wancken kanssa. Olisi mielenkiintoista tietää, miten kääntäminen on käytännössä ryhmätyönä tapahtunut, eli ovatko suomalaiset esimerkiksi toimineet avustamassa Huovisen tyylin, kielen ja murteen tulkinnessa, vai ovatko he myös kääntäneet, ja toisaalta mikä on Nicklas Wancken rooli. Käännös on tyyllisesti yhtenäinen, eli olettaisin sen perusteella, että Steffa on kirjoittanut koko käännöksen, tai ainakin stilisoinut sen vahvasti yhtenäiseksi, jos muutkin ovat itse käännöstyöhön osallistuneet. Valitettavasti kääntäjistä ei ollut mahdollista saada tämän enempää tietoa.

Seuraavaksi siirryn analysoimaan realioita ja niissä käytettyjä käännösstrategioita valitussa aineistossa.

6. AINEISTOANALYYSI

Tässä luvussa keskityn tarkemmin realioiden poimintaan, luokitteluun ja analysointiin *Puukansan tarinassa*. Ensin esittelen kaikki ”Jeremias Haverisen käynnit palomaalla” -luvussa esiintyvät realiat jaettuina Nedergaard-Larsenin luokkiin. Tämän luokittelun lisäksi on, kuten aiemmin kerrottiin, otettu myös oma kategoria: murrerealia. Murrerealian luokkaan kuuluvat realiat on normaalirealioiden tapaan jaettu Nedergaard-Larsenin luokkiin. Näistä realioista keskustellaan lisää.

Tämän jälkeen paneudun paikallisiin käänösstrategioihin, joita kääntäjä on käyttänyt kunkin realian kohdalla. Edelleen käsittelen normaalirealiat ja murrerealiat erikseen. Nämä strategiat on kerätty taulukkoon, ja samalla kaikista strategioista annetaan esimerkkejä. Seuraavaksi keskustelen kääntäjän käyttämistä paikallisista strategioista ja niiden vaikutuksesta käänöstekstiin. Spekuloin myös näiden perusteella kääntäjän työn pohjana olevaa globaalia strategiaa.

Lopuksi kokoan aineistoanalyysin elementtejä yhteen ja samalla nivon analyysin takaisin työn teoriaosuuteen kulttuurisidonnaisista käänösongelmista keskittyen realioihin. Tarkastelen myös Huovisen tyylin ja käänöksen sekä alkutekstin ja käänöksen suhdetta.

6.1. ”Jeremias Haverisen käynnit palomaalla” -luvun realiat

Seuraavaksi käyn läpi kaikki tässä luvussa esiintyvät realiat. Ensin esittelen kaikki tämän luvun ns. normaalirealiat Nedergaard-Larsenin jaottelun mukaisesti sekä keskustelen näistä. Tämän jälkeen kahdessa seuraavassa alaluvussa käsitellään murrerealioiden ja tämän luvun realioiden sanaluokkia, koska ne ovat kuitenkin tässä työssä erityistarkastelun kohteena. Ensimmäisessä alaluvussa on murrerealiat Nedergaard-Larsenin luokittelun mukaisesti sekä keskustelua niistä ja jälkimmäisessä keskustelen koko luvun realioiden sanaluokista.

6.1.1. Luvussa esiintyvät normaalirealiat

Luvun realiat Nedergaard-Larsenin luokittelun mukaisesti

1. Maantiede: liekopuun runko, kankaat, kanalintu, tuulenkaato, aidastua, viita, tervassavuinen, varpujen tuoksu, varvun makuinen, hete, pakkasaamun kajo, sydänmaa, kanervikko, vesikeli, helpeilevä, koivunpökölö, kunta (17)
2. Historia: kruununmetsä, Kruunun puistot (2)
3. Yhteiskunta: vaaja, laukkuryssä, linnunperkkeet, visakoppainen (piippu), palturitupakka,

savupirtti, savumurju, särpiä imellyksen kanssa, lapikkaat, vasta, laavu, rakovalkea, viinalekkeri, visakuppi, puukko, kontti, honkapölli, kimpale toppasokeria, pärevasu, jalkavuus, uittovedet, ahkio, havulaavu, selkospuu, äimä, kansanmies, iltapuhde, maanmittauksen ja metsänhoidon ylihallitus, metsähallitus, salojen mies, saloseudun eläjä, erämies, metsänhoito-konduktööri, pikilanka, tuohirasia, lihatiinu, Kuopion fosforitulitikut, sauna, tsaju, (39)

4. Kulttuuri: (0)

Tässä luvussa selkeästi yleisin realialuokka ovat yhteiskuntaan liittyvät realiat. Maantieteen luokkaan, johon siis kuuluvat kaikki luontoon liittyvät realiat, kuuluvia realioita on myös aika paljon, mutta ehkä kuitenkin yllättävän vähän ottaen huomioon kirjan aiheen. Tämä johtunee siitä, että tämä on kirjan ainoa luku, jossa ihminen on myös tärkeähkössä roolissa. Useimmissa muissa luvuissa ihminen ei ole mukana laisinkaan, ainoastaan metsä ja sen eliöt, joten oletettavasti maantieteen kategoria olisi muissa luvuissa huomattavasti yhteiskunnallista realialuokkaa yleisempi. Alustavan koko teoksen kattavan analyysini perusteella näin vaikuttaisi olevan, sillä muissa luvuissa maantieteen luokkaan kuuluvat realiat olivat selkeästi yhteiskunnallista luokkaa yleisempiä. Työn kannalta olennaisinta ei kuitenkaan ole se, minkä realialuokan edustajia analysoitavassa luvussa on, vaan millaisia nämä realiat ovat luonteeltaan, ja miten kääntäjä on päätyntä ne kääntämään.

Kun katsoo yllä olevaa listaa, huomaa, että kaikki maantieteen kategoriaan kuuluvat realiat käsittelevät suomalaiselle luonnolle tyypillisiä asioita: on metsätyyppejä, kasveja, puiden ja niiden osien nimityksiä sekä sääilmiöitä. Yhteiskunnan kategoriassa puolestaan on 1800- ja 1900-lukujen taitteen metsäsuomalaiseen elämäntapaan ja yhteiskuntaan kiinteästi liittyviä sanoja. Ne edustavat esimerkiksi ajan vaatetukseen ja ruokailuun liittyviä sanoja, arkisia ja välttämättömiä käyttöesineitä sekä asutukseen ja metsän ihmisiin liittyviä nimityksiä. Luettelon realiat ovat todennäköisesti suomalaiselle lukijalle enimmäkseen tuttuja, joten näitä en käsittele tässä tämän tarkemmin. Palaan näihin realioihin tarkemmin, kun pohdiskelen kääntäjän valitsemia paikallisia käännösstrategioita luvussa 6.2. Siellä analysoin alkutekstin realioiden merkityksiä ja toisaalta käännöksen vastineiden merkityksiä ja pohdin erityisesti niiden semanttisen prosodian ja konnotaatioiden samankaltaisuutta tai eroja.

Seuraavaksi esittelen kaikki tämän luvun ns. murrerealiat merkityksineen.

6.1.2. Murrerealiat tarkasteltavassa luvussa

1. Maantiede: kasettua, kiperyys, petäjä, keloräippä, mössö, konkelo, näre, roippeet, komo, juurikkaperä (10)
2. Historia: (0)
3. Yhteiskunta: tikkuri, lintuvelli, hauvikas, kepsakka, vitsas, vitsaspunonta, luokit, silmäpasko, ottava, kokolias, sitkeänkälpäkkä, kerrallinen, monias, olla asialle asti, kertyä asiaksi asti, tuhauttaa, suksen aiheet, lähteä kytkyttelemään, lokata, koplia, kälkäjästä, sarkalyysä, lintuharsu, oravaniuha, kotus, asento, keitinselkä, rihmanen, rihmapolku, linnunrihma, rihmaslavi, tappura (32)
4. Kulttuuri: (0)

Tähän murrerealioiden joukkoon on siis valittu sellaiset realiat, jotka eivät välttämättä ainakaan yksittäisinä sanoina kerro paljoakaan keskivertosuomalaiselle, vaan niiden ymmärtäminen vaatii tuntemusta Kainuun murteista, savolaismurteista tai edes itämurteista. Kaikkia ilmauksia ei voi tietenkään tiukasti liittää juuri Kainuun murteeseen, mutta sehän juuri on murteille tyypillinen piirre: jotkut sanat voivat olla vain hyvin tiukasti pienen paikallisen piirin tai sosiaalisen ryhmän käytössä, kun taas osa on voinut levitä hyvinkin laajalle alueelle, tässä tapauksessa esimerkiksi paljon liikkeessä olleiden savottalaisten ja laajalla alueella metsästäneiden erämiesten kautta. Joten vaikka tässä yhteydessä sanojen merkitystä ja murteellisuutta pohditaan lähinnä Kainuun murteen ja sen lähimurteiden osalta, useat näistä sanoista voivat olla käytössä monissa muissakin murteissa. Koska tämän työn tarkoitus on kuitenkin keskittyä Huovisen kieleen ja hänen käyttämiinsä murre sanoihin, on sanojen käyttö ja niiden merkitykset muissa murteissa jätetty huomiotta. Huovisenkin kielessä näyttäisi aineiston perusteella näkyvän selviä merkkejä siitä, että kaikki hänen käyttämänsä murteelliset sanat eivät ole pelkästään Kainuun murteesta, vaan hän käyttää jonkin verran sanoja myös muilta murrealueilta. Tämä tuntuu varsin luontevalta, sillä jo eräkämpillä ollessaan Huovinen oli kaikei tekemisissä myös muualta kuin Kainuusta tulleiden työmiesten kanssa ja toki varsinkin myöhemmin Etelä-Suomessa opiskellessaan tutustui metsähenkisiin ihmisiin ympäri Suomen, mikä selittää, että varsinkin ns. metsäsanaston osalta hänen kielensä ei ole Kainuuseen sidottu. Käsiteltäväksi on siis hyväksytty kaikki sellaiset realiat, jotka eivät ole yleissuomea, vaan selkeästi murteellisia tai sosiolektisiä. Seuraavaksi käyn lyhyesti läpi näiden murrerealioiden merkitykset, sillä ne kuitenkin ovat tämän työn keskiössä. Samalla pyrin osoittamaan, että nämä murteelliset realiat todellakin ovat tiettyssä mielessä hyvin erityinen joukko realioiden muutoinkin kinkkisessä viidakossa. Pyrin myös varmistamaan, että lukija pystyy

erottamaan ns. normaalirealiat ja murrerealiat toisistaan sekä ymmärtämään murreresanojen merkityksen, sillä joissakin tapauksissa se voi olla hieman hankalaa. Mikäli murrerealia on käännettävissä yleiskielelle yhdellä sanalla, näin tehdään, mutta useimmissa tapauksissa käytän lähteiden ja informanttien selityksiä. Suurin osa merkityksistä on löytynyt *Suomen murteiden sanakirjasta* (SMS) ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen Suomen murteiden sana-arkistosta (SMSA).

Maantieteen luokkaan kuuluvia realioita on tässä luvussa 9. ‘Kasettua’ tarkoittaa Kainuun murteessa sitä, kun esimerkiksi puu ”kuivettuu, kovettuu, tiivistyy tai parkkiintuu, tai painuu haluttuun muotoon” (SMS), ‘kiperyys’ taas tulee verbistä ‘kipertyä’, joka tarkoittaa ”mennä käppyrään, käpristyä, kieroutua” (SMS). ‘Petäjä’, ‘näre’, ‘konkelo’, ‘keloräippä’ ja ‘juurikkaperä’ viittaavat kaikki murrearkiston mukaan ainakin Kainuun murteissa puihin: ‘petäjä’ on suorarunkoinen, keski-ikäinen tai vanhempi, tasalatvainen, paksukuorinen ja vielä kasvava tukkipuu, lähes aina mänty, ‘näre’ on ”pieni kuusi”, ‘konkelo’ taas on ”toisen (kasvavan) puun varaan kaatunut puu” tai ”pystyyn kuivunut puu” (SMSA), kun taas ‘keloräippä’ muodostuu kahdesta osasta, sillä ‘kelo’ on ”pystyyn kuivunut kuoreton puu, etenkin mänty” (SMS) ja ‘räippä’ taas on Kainuussa ”ohut ja pitkä mänty tai koivu” (SMSA), joten keloräippä on pystyyn kuivunut ohut mänty. ‘Juurikkaperä’ on ”juurineen kaatuneen puun juuriosa” (SMSA). ‘Roippeat’ voivat toki Kainuussakin viitata mihin tahansa rojuihin tai tavaroihin, mutta ne ovat myös ”linnun tai yleensä eläimen syötäväksi kelpaamattomat osat, sisälmykset” (SMSA). ‘Komo’ on esimerkiksi Sotkamossa ”onkalo, ontelo, syvennys, kuoppa, kolo” (SMSA). Tietyllä tapaa mielenkiintoisin tämän ryhmän murreresanoista on ‘mössö’. ‘Mössö’ tarkoittaa siis karhua, kuten jo metodiluvussa keskusteltiin, mutta ‘mössö’ on nimenomaan erämiesten käyttämä sana, joka kuvastaa säännöllisesti metsässä liikkuvien ihmisten suurta kunnioitusta metsän kuningasta kohtaan (Tuikka 2011a). Näin Huovinenkin Jeremiaksen suulla puhelee: ”Karhua piti kunnioittaa näin pikkupyssyn miehen, tuumi Jeru. Jos karhulla olisi pentuja, se saattaisi intoutua pahapäiseksi. Mutta kyllä vain karhu ihmistä karttoi ja kaukaa kiersi. Vaan kovalla tuulella jos sattuisi ihminen olemaan tuulen alla, voisi mössö kävellä päin.” (Huovinen 1990, 78.) Erämies Jeremiaksen aikaan sen paremmin kuin nykyäänkään ei karhulle uhittele. ‘Mössö’ (Kainuussa myös ‘mössi’) sanana sisältää myös konnotaation isosta karhusta (Tuikka 2011a).

Yhteiskunnan luokkaan kuuluvia murrerealioiden on huomattavasti enemmän kuin maantieteen kategoriaan kuuluvia, eli nämä ovat linjassa normaalirealioiden kanssa. Tässäkin syynä on todennäköisesti se, että Jeremias on käsiteltävässä luvussa keskeisemmässä asemassa kuin ihminen teoksessa muutoin.

Luvussa on useampiakin realioita, jotka liittyvät vaatetukseen, ruokaan tai muutoin arkiseen elämään. ‘Tikkuri’ on esimerkiksi Sotkamossa kotona kudottu miesten villapaita (SMSA) ja ‘sarkalyysi’ on sarkatakki, sillä ‘lyysi’ on tukkilaisslangia ja tarkoittaa ”puseroa” (Huotari 2010) ja Sotkamossa ‘sarkalyysi’ tarkoittaa ”miesten työpuseroa” (SMSA). ‘Hauvikas’ tarkoittaa padassa pitkään haudutettua juuresta, ja lintuvelli, vaikka nimi hyvin ohuelta keitolta kuulostaakin, on täysin päinvastaisesti hyvinkin sakeaa, sillä se on metsälinnuista keitetty ja ohra- tai muilla jauhoilla suurstettu keitto (SMSA). ‘Keitinselkä’ on ” avotulella keitettäessä käytetty padan, kahvipannun tai kattilan kannatinpuu” (Huotari 2010) tai Kainuussa ”maahan viistoon lyöty seiväs tai kahden pystypuun varassa oleva orsi, josta keittoastia riippuu ulkona keitettäessä, yleiskielellä esim. keitinpuu” (SMS). ‘Vitsas’ on ”vesasta tai näreestä väännetty köyden tapainen, jolla sidotaan seipäitä yms.” (SMSA) ja ‘vitsaspunonta’ taas vitsasten sitomista tai punomista verkkomaiseksi siteeksi. ‘Luokit’ tarkoittavat Itä-Suomessa työhevosen valjaissa hevosen kaulan ylitse menevää kaarevaa palkkia (Wikipedia). Ennen vanhaan ‘silmäpasko’ oli tavallinen sairaus; se tarkoittaa ”trakomiaa” eli ”silmätautia, jolloin silmistä valuu märkää ja ne rähmääntyvät” (SMSA).

Myös metsästyksen ja eräelämään liittyviä realioita on useampi. Ymmärrettävästi, koska luvussa kuvataan Jeremiauksen metsästysreissua palomailla. Murrearkiston mukaan ‘kälkäjästää’ tarkoittaa ”vaanimista ilman kiirettä, pyydystelyä jatkuvasti, metsämiehen ahkeraa yrittämistä, tai erityisesti soivan metson pyydystämistä ampumalla”. ‘Rihmanen’ ja ‘linnunrihma’ taas on metsälintujen talvinen silmukkapyydyys, johon lintu kuristui kaulastaan ja joka asetettiin polulle; ‘rihmapolku’ puolestaan on loogisesti polku, jolle rihmaset asetettiin (SMSA). ‘Rihmaslavi’ taas on säilytyspuu rihmasille (Tuikka 2011b). ‘Lintuharsu’ ja ‘oravaniuha’ puolestaan viittaavat asetyyppiin, kuten Jeremias kertookin pyssynsä olevan kaliiberiltaan näiden kahden välimaastosta, eli jälkimmäinen näistä on ” pienireikäinen piilukkoinen luodikko” ja edellinen taas vähän väljempireikäinen mutta muutoin samankaltainen ase (SMSA). ‘Kotus’ ja ‘asento’ ovat myös metsästysermejä: ‘kotus’ on Sotkamossa ”talvella havuista tehty ansapyydyksen suojuus” tai ”metsästyksen käytettävä näkösuoja” (SMSA), ‘asento’ taas ”tilapäinen asuinpaikka, leiripaikka” (SMS). ‘Tappura’ on ainakin itämurteissa tukko pellavan t. hampun puhdistusjätettä (Kielitoimiston sanakirja), jota käytetään mm. aseiden puhdistukseen. ‘Suksen aiheet’ tarkoittaa suksen materiaaliksi valittua puuta, sillä ‘aihe’ on ”jokin alulla oleva” (SMS). Myös adjektiivi ‘ottava’ liittyy metsästyksen, sillä se tarkoittaa ”hyvää kiinni saamaan” esimerkiksi ansasta (SMSA).

Eri sanaluokkien realioita luvussa on myös useita. Edellä keskustelemieni selkeästi ryhmiteltävien realioiden lisäksi luvussa on useampikin adjektiivi ja verbi, jotka eivät edellisiin alaryhmiin sovi,

mutta jotka on tässä työssä määritelty realiaksi luvussa 4 käsitellyin perustein. ‘Lokata’ esiintyy murrearkistossa ymmärrettävästi Länsipohjan murteessa, sillä se on todennäköisesti käännöslaina ruotsin sanasta ‘plocka’, joka tarkoittaa ‘poimia’ tai ‘kerätä’. ‘Koplia’ taas tarkoittaa murrearkiston mukaan esimerkiksi Pohjois-Savossa ”kopeloida, kouria, tutkia, penkoa”, mikä kuulostaa myös yleiskielellä järkevältä, mutta Kainuussa sanalla on myös merkitys ”kahmia itselleen, kähveltää, varastaa”, mikä onkin sen merkitys alkutekstissä. Loput luvussa esiintyvät murreverbit muodostuvat useasta osasta. ”Olla asialle asti’ ja ‘kertyä asiaksi asti’ tarkoittaa Kainuun murteessa sitä, että jotain on tai kertyy ” riittävästi, runsaasti, paljon, mielin määrin” (SMSA). ‘Lähteä kytkyttelemään’ tarkoittaa murrearkiston mukaan sitä, että lähdetään ”liikkeelle, nulkkaamaan, tai juoksemaan” (SMSA) ja myös sitä, että lähdetään liikkeelle hiljakseen tai jopa vaivalloisesti (Tuikka 2011b) ja ‘tuhauttaa’ (tekstissä ”tuhauttaa malliksi vähän luntakin”) tarkoittaa Perä-Pohjolan murteessa ”tehdä jotain nopeasti” ja Kainuussa ”pistää” (SMSA), joten lunta sataa silloin lyhyen aikaa mutta voimakkaasti.

Adjektiiveja on viisi. ‘Kokolias’ tarkoittaa kookasta lähes pelkästään Kainuussa ja ‘kerrallinen’ on ”kerran ollut, ollut, entinen, muinoinen, taannoinen” (SMS). ‘Monias’ on Kainuussa mielenkiintoinen sana, koska se on jossain määrin harhaanjohtavan kuuloinen, sillä vaikka sanan voisi olettaa tarkoittavan ‘monta, useita’, se tarkoittaakin murrearkiston mukaan ”muutama, ei kovin monta, jopa vähän”. Kaksi adjektiivia on selkeästi ihmistä kuvaavia sanoja. ‘Sitkeänkälppä’, jota käytetään kuvaamaan Jeremiasta tarkoittaa sitkeää ja sisukasta mutta kovan työn ja vähäisen ruuan laihentamaa ja jännevöittävä, sillä murrearkiston mukaan ‘kälppä’ tarkoittaa laihaa, tai laihan kälppä, mikä ei sinänsä selitä sanaa kovinkaan pitkälle. Sitkeänkälppä ukko tuo ainakin minun mieleeni elävästi esimerkiksi Päätalofilmatisointien Kallen isän Hermannin laihaan, mutta kuitenkin sitkaan hahmon. Tämän työn nimessäkin esiintyvä ‘kepsakka’ on ”kevytliikkeinen, ketterä, vikkelä” (SMS) eli kun Huovinen kuvaa Jeremiasta ”kepsakaksi ukoksi”, hän haluaa sanoa, että ikäisekseen Jeru liikuskelee selkosilla vielä vikkelästi ja ketterästi.

6.1.3. Realioiden sanaluokat luvussa ”Jeremias Haverisen käynnit palomaalla”

Tässä luvussa 58:sta normaalirealiasta substantiiveja on 52 ja 42:sta murrerealiasta substantiiveja on 25. Vaikka suurin osa realioista onkin substantiiveja – eli tältä osin aineisto on linjassa useimpien teoreetikkojen käsityksen kanssa siitä, että realiat ovat lähtökohtaisesti substantiiveja – väitän silti edelleen, että realioihin voi kuulua myös muiden sanaluokkien sanoja, kuten tämäkin luku osoittaa. Ns. normaalirealioiden joukossa on mukana verbit ‘aidastua’ ja ‘särpiä imellyksen kanssa’ sekä adjektiivit ‘tervassavuinen’, ‘varvun makuinen’, ‘visakoppainen’ ja ‘helpeilevä’, eli kuusi realiaa

yhteensä 58:sta (n. 10 %) on muita kuin substantiiveja. ‘Kun esimerkiksi ‘tervassavu’ on realia, voitaneen olettaa, että myös siitä johdettu adjektiivi on realia, tai jos ‘visakoppa’ on realia, myös samalla logiikalla vastaavan adjektiivin voi olettaa olevan realia, koska eihän adjektiivi ole sen tutumpi kohdekulttuurissa kuin substantiivikaan.

Murrerealioiden kohdalla sen sijaan on mielenkiintoista huomata, että niissä on suhteessa enemmän adjektiiveja ja verbejä kuin muussa tämän luvun realia-aineistossa. Verbejä löytyy ‘kasettua’, ‘olla asialle asti’, ‘kertyä asiaksi asti’, ‘tuhauttaa’, ‘lähteä kytkyttelemään’, ‘lokata’, ‘koplia’ sekä ‘kälkjästä’, ja adjektiiveja ovat ‘kepsakka’, ‘ottava’, ‘kokolias’, ‘kerrallinen’, ‘monias’ sekä ‘sitkeänkälpäkkä’. Jos murrerealioiden luokkaan laskettavia realioita on tässä luvussa yhteensä 42 ja näistä muita kuin substantiiveja on 17, eli noin 40 %, voidaan varovaisesti päätellä, että normaalirealioihin verrattuina murteelliset realiat ovat jopa huomattavasti yleisemmin muita kuin substantiiveja. Voidaan myös alustavasti ajatella murteellisten realioiden edustavan jopa huomattavan usein muita sanaluokkia kuin substantiiveja. Tämä on hyvin mielenkiintoinen seikka monellakin tapaa. Vaikka toki on myönnettävä, että tilanne saattaisi olla hieman eri, mikäli työssä olisi pidättäytytty tiukasti realian määritelmässä, jossa lähdekulttuurin asialle tai ilmiölle ei ole minkäänlaista vastinetta kohdekulttuurissa, eikä olisi laajennettu määritelmää koskemaan myös sanoja, joille ei ole sellaisia vastineita, joiden semanttinen prosodia tai konnotaatiot olisivat vastaavia. Joka tapauksessa työssä käytetyn joustavan realian määritelmän mukaan näyttää siltä, että murteellisten realioiden joukossa verbit ja adjektiivit muodostavat lähes puolet yhteismäärästä, kun taas normaalirealioiden joukossa niiden määrä on vain kymmenesosa. Yksi selitys tälle seikalle voisi olla se, että murteen ilmaisuvoima on osaltaan juuri kuvailuissa. Erityisesti ns. vanha kansa on äärimmäisen luovaa esimerkiksi ihmisten ja luonnonilmiöiden kuvailuissa, ja näihin kuvauksiin käytetyt adjektiivit ovat usein murteellisia. Voi mahdollisesti olla, että yleiskieleen verrattuna murteellisia adjektiiveja on enemmän, ja näistä monet ovat realioiksi luokiteltavia. Verbien osalta voi spekuloida, että murteella kuvataan tyypillisesti toimintaa, joka on hyvin omaleimaista ja jonka nyansseja yleiskieliset verbit eivät riitä kuvaamaan.

6.2. ”Jeremias Haverisen käynnit palomaalla” -luvun realioissa käytetyt käännsstrategiat

Seuraavaksi käsittelen luvussa esiintyviä paikallisia käännsstrategioita, joita kääntäjä on käyttänyt. Selkeyden vuoksi nämä on jaoteltu kahteen alalukuun, joista ensimmäisessä keskustelen normaalirealioista ja jälkimmäisessä murrerealioista.

6.2.1. Normaalirealioiden käänösstrategiat

Alla oleva taulukko esittää paikallisten käänösstrategioiden esiintymiskerrat esimerkkeineen tämän luvun normaalirealioiden osalta. Kaikki luvussa esiintyvät realiat käänöksineen ja strategioineen on listattu liitteeseen 1.

Taulukko. ”JEREMIAS HAVERISEN KÄYNNIT PALOMAALLA” – luvussa esiintyvät realioiden käänösstrategiat ns. normaalirealioiden osalta

STRATEGIA	ESIINTYMISKERRAT	ESIMERKIT
Suora siirtäminen	2	sauna – sauna, tsaju – tsayo
Käänöslaina	6	Kuopion fosforitulitikut – Kuopio phosphorous matches, pikilanka – tarred thread
Kulttuurinen muokkaus	20	ennen <u>pakkasaamun kajoa</u> – before the <u>morning mist</u> had cleared, hete – spring, vesikeli – wet snow
Yläkäsitteen käyttö	18	havulaavu - bough shelter, kontti – knapsack, kunta – peat, jalkavuus – spring
Eksplisiittistäminen	11	savumurju – hut with smoke vent instead of chimney
Lisäys	0	-
Poisjätö	2	niin ylös kuin <u>liekokuun</u> <u>rungolta</u> kurkottamaan ylti – as high as he could reach

Seuraavaksi keskustelen esimerkinomaisesti joistakin käänöksistä kustakin strategialuokasta ja pohdiskelen ratkaisuja juuri tässä työssä käytetyn realiamääritelmän valossa.

Suoraan siirtämiseen kääntäjä on päätenyt kaksi kertaa: ‘saunan’ ja ‘tsajun’ kohdalla. ‘Sauna’ on mahdollisesti tavallisin suomalaisissa teksteissä esiintyvä realia, joka on kuitenkin suomesta muihin kieliin laajimmin levinnyt vierassana, joten on täysin luonnollista, että se on siirretty suoraan. Sama tilanne on venäjän kielen sanasta ‘čaj’ (tee) suomeen siirtynyt vierassana ‘tsaju’ ja siitä englanninkielinen väänös ‘tsayo’. Samoin poisjätöjä on kaksi, eli ”niin ylös kuin liekokuun rungolta kurkottamaan ylti”, josta ‘liekokuun runko’ on jätetty pois, sillä käänös kuuluu ”as high as he could reach”. Tässä olen kääntäjän kanssa samoilla linjoilla siitä, että ehkä tässä ei ole olennaista se, minkä päältä Jeremias kurotteli. Samoin ”rakovalkea kahdesta kantapalikoilla, vaajalla ja vivulla tuetusta pöllistä” -kohdasta on kääntäjä jättänyt ‘vaajan’ pois ja kääntänyt ”drawing fire of two raised logs braced and wedged”. Tässäkin käänös kertonee riittävän hyvin,

miten rakovalkea rakennetaan, koska se todennäköisesti kohdeyleisölle vieraana käsitteenä ei aukea kovin havainnollisesti kuitenkaan. Vaikka joskus ajatellaankin, että kääntäjä saattaa tukeutua poisjättöihin silkkää laiskuuttaan, tässä tapauksessa kääntäjän poisjätöt vaikuttavat järkeviltä, koska käänös ei niiden vuoksi menetä oleellista tietoa denotaation sen enempää kuin konnotaatioidenkaan kannalta.

Käännöslainoja on tässä luvussa käytetty kuusi kertaa, joista suurin osa on aika suoraviivaisia: esimerkiksi ‘Kuopion fosforitulitikut’ on käänöksessä ‘Kuopio phosphorous matches’, mikä on jossain määrin erikoinen ratkaisu, koska oletettavasti käänöksen lukijalla ei ole minkäänlaista käsitystä siitä, että Kuopio on suomalainen kaupunki, joka oli kuuluisa ensimmäisestä suomalaisesta tulitikkutehtaasta. Ehkä kääntäjä on tässä tahtonut säilyttää paikallisväriä ja toteuttaa edes hitusen vieraannuttavampaa strategiaa, koska kontekstissaan tämä realia ei ole kokonaisuuden kannalta olennaista tietoa. Myös ‘lihatiinu’ on käännetty hyvin suoraan muotoon ‘meat tub’, joskin siinä missä ‘tiinu’ on lähinnä juuri elintarvikkeiden säilytykseen tarkoitettu astia ja ‘tub’ taas yleisemmän tason ‘astia’, niin silti ei voitane puhua yläkäsitteestä vaan suorasta käänöslainasta, koska juuri tämän suoremmin asia ei englanniksi käänny.

Kulttuurista muokkausta kääntäjä on käyttänyt varsin paljon, jopa 20 realian kohdalla, eli täten se nousee tämän luvun normaalirealioiden käytetyimmäksi paikalliseksi strategiaksi. Tosin ainakin joiltakin osin näiden sijoittamista tähän kategoriaan voisivat monet kritisoida. Useissa tapauksissa tämän realiajoukon strategiat olivat juuri niitä, joiden luokittelu tuotti ongelmia, kuten metodiluvussa keskustelin. Päädyin kuitenkin pitkän pohdinnan jälkeen luokittelemaan kääntäjän käyttämät strategiat näiden realioiden kohdalla kulttuurisiksi muokkauksiksi, ja lukija voikin nyt pohtia seuraavien esimerkkien kautta luokittelun oikeellisuutta. ‘Vesikeli’ on käänöksessä ‘wet snow’, mikä on sinänsä ihan toimiva käänös. Siitä jää silti uupumaan täysin ajatus siitä, että kyseessä ei ole vain lumen ominaisuus, vaan suomalainen yhdistää siihen esimerkiksi räntää, jopa vesisadetta, eli siis sananmukaisesti se on jollain muotoa vetinen säätila. ‘Märkä lumi’ on kuitenkin varmastikin englanninkieliselle lukijalle tutumpi ilmiö. ‘Kanervikko’ on käännetty muotoon ‘heather heath’, joka on englanninkieliselle lukijalle todennäköisesti tuttu, kanervaa kukkiva puuton nummi, mutta suomalainen ‘kanervikko’ taas esiintyy tyypillisesti kangasmetsässä pieninä paloina puuston ja jäkälän seassa, ei niinkään yksinään. Mielenkiintoinen kulttuurinen muokkaus on myös ‘pakkasaamun kajo’ ilmauksessa ”ennen pakkasaamun kajoa”, joka on käännetty varsin eriävään muotoon ”before the morning mist had cleared”. Suomalaiselle lukijalle on todennäköisesti ilmiselvää, miltä näyttää aamuinen kajo kylmällä pakkastaiivaalla, mutta kohdekulttuurin edustajalle

tämä voi olla täysin vieras, kun taas ‘morning mist’ on heille tuttu ilmiö.

Tässä kappaleessa esittelen sellaisia luvussa esiintyneitä realioita, jotka alkoivat ohjata tämän työn realiamääritelmää kohti affektiivisempaa määritelmää ja irti ajatuksesta, jonka mukaan realia on realia vain, jos sen denotaatiolle ei ole vastinetta kohdekulttuurissa. Metodiluvussa perustelin jo, miksi ‘erämies’, ‘salojen mies’ ja ‘saloseudun eläjä’ on tässä työssä luokiteltu realioiksi, vaikka niiden denotaatio kääntyykin kääntäjän valinnoilla ‘backwoodsman’ tai ‘backwoods dweller’: suomenkielisten sanojen affektiivinen vaikutus ja konnotaatio ovat positiivisia, käännösten taas negatiivisia, eli niiden semanttinen prosodia on eri. Samankaltainen esimerkki on ‘sydänmaa’, käännöksessä ‘hinterland’, sillä vaikka suomalainen sydänmaa voikin kohdeyleisön mielessä vaikuttaa karulta takamaalta, takapajulalta, niin suomalaisen mielessä ‘sydänmaa’ herättää todennäköisesti kuvaa jylhästä kauneudesta, eli on positiivinen konnotaatioltaan. Toisaalla ‘sydänmaa’ on kyllä käännetty myös vastineella ‘wilds’, jonka konnotaatio on positiivisempi, eli ero semanttisessa prosodiassa ei ole yhtä suuri. Mielenkiintoista on huomata myös, että kautta koko teoksen englanninnoksia ‘wilds’ tai ‘wilderness’ on käytetty vastaamaan alkutekstin sanoja ‘salu’, ‘erämaa’, ‘sydänmaa’ ja ‘korpi’, ikään kuin nämä kaikki olisivat enemmän tai vähemmän synonyymisiä. Suomalainen lukija pystyy kuitenkin erottelemaan sanojen nyanssieroja helposti, sillä ‘korpi’ kuulostaa hieman synkeältä, joten sen konnotaatio on negatiivissävytteinen, kun taas muut tuonevat sydänmaan lailla mieleen karuhkoa, mutta jylhän kaunista metsämaisemaa. Vaikka nämäkin sanat denotaatioltaan ovat siis lähellä toisiaan, niiden konnotaatiot eivät ole likimainkaan identtisiä, ja nämä konnotaatiot jäävät käännöksestä tyystin uupumaan.

‘Iltapuhde’ on käännetty muotoon ‘evening chores’, mikä on tietenkin tuttu kohdekulttuurissa, mutta merkitys muuttuu aika lailla. Alkutekstissä kun ei tarkoiteta ‘puhdetöitä’, jolle käännös olisi tietenkin täydellinen vastine, vaan nimenomaan aikaa töiden (metsästyksen) päättymisestä makuullemeneon, sillä sitä käytetään kontekstissa, jossa kerrotaan miten Jeremias vietti aikaansa asennollaan, kun oli liian pimeä metsästä, tuumaillen ja piippuaan poltellen. Kahdesti kääntäjä on pyrkinyt kulttuurisen muokkauksen keinoin korvaamaan ‘varpu’-sanan. ‘Varpujen tuoksu’ on käännetty kohdekulttuurin lukijalle tutulla ajatuksella ‘scent of leaves’, mutta tässä on ensinnäkin se ongelma, että oli myöhäinen syksy, joten puut olivat varistaneet lehtensä eikä niiden tuoksu ehkä enää ollut huumaavan ihana, ja toisaalta käännös tuo mieleen iloisen kesäistä tunnelmaa, jolloin puiden lehdet tuoksuvat, kun taas varpujen tuoksu on hyvin juureva, rehevä, jopa ankaran metsäinen, ei lainkaan kepeä kuten kesäisten lehtien. ‘Varpujen makuinen’ edustaa samaa ongelmaa. Käännöksen ”tasting of buds”, eli silmujen tai nuppujen maku, tuo mieleen kepeän keväisen tai kesäisen tunnelman, mikä lienee kohdeyleisölle helpompi kuvitella kuin metsässä

avotulella juuri ammutusta kanalinnuista keitetyn lintuvellin vahvan metsäinen maku, joka juontuu ehkäpä lintujen syömistä varvuista, minkä puolestaan suomalainen ehkä helpommin voi kuvitella mielessään, vaikkei kyseistä makua olisi maistanutkaan.

Yläkäsitteitä kääntäjä on päättänyt käyttämään 18 kertaa, eli lähes yhtä usein kuin kulttuurista muokkausta. ‘Laavun’ kääntäjä on kääntänyt yläkäsitteellä ‘shelter’ ja ‘havulaavun’ ‘bough shelter’, jotka kyllä kertovat, että kyseessä on jonkinmoinen suoja, mutta mitään sen tarkempaa. Samoin ‘ahkio’ on käännetty ‘sled’, joka voi olla mikä tahansa kelkka, kun taas ‘ahkio’ on veneen muotoinen lumessa vedettävä iso pulkka. Samoin ‘viita’ on käännetty muotoon ‘brake’, joka voi olla minkäläinen tahansa pensaikko tai tiheikkö, kun taas ‘viita’ on nuori vesakko esim. pajua tai koivua, eli se on tietyyppinen tiheikkö. ‘Kuntta’ on käännoksessä ‘peat’. Vaikka kunta turpeinen maaperä onkin, on se kuitenkin eri asia kuin turve, koska se on ”yleensä rämeeltä kuokittu sammaleen ja varpujen sekainen turve” (Huotari 2010) tai ”Kasvijätteiden muodostama huopamainen kerros maan pinnalla. Esiintyy etenkin Pohjois-Suomen paksusammalkuusikoissa. Kuntta on huono kasvualusta puiden taimille.” (Virtuaalinen metsäkoulu). Mielenkiintoinen realia on myös ‘visakuppi’. Vaikka käänno ‘brich cup’ kertoo kyllä ehkäpä olennaisen, että kyseessä on koivusta koverrettu kuppi, siitä jää uupumaan ajatus, että kuppi on nimenomaan visakoivusta, joka on rauduskoivun mutaatiosta johtuva muunnos, pensasmaisempi puu, jonka runko on pahkainen, ja siinä on leveämpiä ydinsäteitä, mikä aikaansaa kaunista kuviointia. Kuppi on siis kestävä ja kaunis, ikään kuin ”koivujen aatelia”, joten se on oletettavasti Jeremiakselle erityisen tärkeä.

Myös ‘jalkavuus’ on mielenkiintoinen sana, koska se oli varsinkin Jeremiaksen aikaan hyvin tärkeä käsite, sillä sukset tehtiin itse. Jalkavuus oli suksen materiaaliksi käytettävän puun valinnassa olennaisen tärkeä ominaisuus, sillä kaikki puut eivät ole luonnostaan jalkavia, kuten Jeremias tässä luvussa selittää asiantuntevasti. Jalkavuus tarkoittaa sitä, että suksen keskikohta on kärkeä ja kantaa korkeammalla ja auttaa jakamaan hiihtäjän painon tasaisemmin koko sukselle ja tekee hiihdosta helpompaa. Käännoksen ‘spring’, eli kimmoisuus, tai joustavuus kyllä kertoo jossain määrin, mistä on kyse, mutta se on selkeästi yläkäsite, koska se ei ole millään muotoa vain suksien ominaisuus, vaan voi olla missä kontekstissa tahansa kimmoisuutta. Käännoksessa ‘knapsack’ tarkoittaa ‘konttia’ mikä kyllä kertoo, että kyseessä on reppu, mutta ei sitä, että kontti on ainoastaan tuohisuikaleista punottu reppu. Huomattavaa on, että myös ‘reppu’ on käännetty ‘knapsack’, eli Jeremiaksen kantamusten ero jää käännoksestä uupumaan. Tekstissä esiintyy myös ‘saunan’ ohella ehkäpä stereotyyppisin suomalaisen teoksen realia, eli ‘puukko’, joka on, kuten monissa muissakin teksteissä, käännetty muotoon ‘sheath knife’.

Eksplisiittistämistä puolestaan kääntäjä on käyttänyt 11 kertaa, eli suhteessa huomattavasti

vähemmän kuin kulttuurista muokkausta ja yläkäsitteen käyttöä. Muutaman kerran kääntäjä on valinnut pienimuotoisen eksplisiittistämisen, lisäämällä vain esimerkiksi yhden selventävän sanan, kuten vaikkapa ‘lapikkaat’ on käännetty ‘Lapp boots’ ja ‘kankaat’, eli kangasmetsät, on käännetty ‘pine stands’ ja ‘vasta’ on ‘bathing whisk’. Nämä kaikki ovat tietenkin siinä mielessä näppäriä ratkaisuja, että ne ovat lyhyitä ja ytimekkäitä eivätkä pidennä tekstiä tarpeettomasti. Mutta silti pistää pohtimaan, mahtavatko käännökset selittää kuvaamiaan asioita riittävästi? Ehkä ‘pine stands’ toimii ja välittää riittävästi informaatiota, koska se kertoo, että kyseessä on metsätyyppi, jonka dominoiva puu on mänty. Mahtaako ‘Lapp boots’ kertoa kuitenkaan riittävästi, sillä onko kohdeyleisöllä jonkinlainen mielikuva lappilaisista saappaista, vai voiko käydä niin, että lukijan lukukokemus pysähtyy hetkeksi, kun tämä jää miettimään, minkälaisista saappaista mahtaa olla kyse? Myöhemmin samassa luvussa kääntäjä käyttääkin lapikkaista vain sanaa ‘boots’, mahdollisesti juuri mainitsemastani syystä, tai sitten hän on ajatellut, että kun sana on kerran eksplisiittistetty, se riittää. Samantyyppisesti myös ‘bathing whisk’ voi herättää kohdeyleisössä erikoisia mielleyhtymiä, jos heillä ei ole tietoa suomalaisesta saunakulttuurista. Eli tietyllä tavalla olisi voinut odottaa kääntäjän eksplisiittistävän jopa enemmän kyseisen paikallisen strategian valittuaan.

On kääntäjä muutamaan otteeseen päätenyt myös vuolaampaan eksplisiittistämiseen, kuten esimerkiksi ‘savumurju’ on ‘hut with smoke vent instead of chimney’, mutta toisaalla ‘savupirtti’ on silti ‘chimneyless hut’. ‘Särpiä imellyksen kanssa’ on kirvoittanut kääntäjältä monisanaisen selityksen ”placing it [sugar] between his teeth, slurped his tea through it”. ‘Laukkuryssän’ kääntäjä on varsin oivallisesti eksplisiittistänyt muotoon ‘Ruskie peddler’, sillä se säilyttää kuitenkin mukavasti ajatuksen siitä, että kyseessä ei ole välttämättä englanninkieliselle yleisölle tuttu käsite. Suomalainen hupaisa sana ‘palturitupakka’ on kääntynyt muotoon ‘home-grown tobacco’, joka toki selittää mistä on kyse, mutta alkukielen hupaisuus siitä jää uupumaan.

Eksplisiittistämistä on käytetty myös ilmaisemaan ‘tuoheltaan helpeilevä’, joka on käännetty muotoon ‘with flaking bark’, mutta tässä voi nähdä kohtuullisen merkittävän konnotaation tai semanttisen prosodian eron. Siinä missä ‘helpeillä’ tarkoittaa tapaa, jolla tuohi reunoiltaan käpristyy kauniille kaarille ja osin reunoistaan avautuu, ‘flake’ tuntuu liian konkreettista lohkeilulta tms. ja kuulostaa selkeästi kylmemmältä, konnotaatioltaan ehkä jopa hivenen negatiiviselta.

6.2.2. Murrerealioiden käänösstrategiat

Alla oleva taulukko esittää paikallisten käänösstrategioiden esiintymiskerrat esimerkkeineen tämän luvun murrerealioiden osalta. Kaikki luvussa esiintyvät realiat käänöksineen ja strategioineen on listattu liitteeseen 1.

Taulukko. ”JEREMIAS HAVERISEN KÄYNNIT PALOMAALLA” – luvussa esiintyvät realioiden käänösstrategiat ns. murrerealioiden osalta

STRATEGIA	ESIINTYMISKERRAT	ESIMERKIT
Suora siirtäminen	0	-
Käänöslaina	0	-
Kulttuurinen muokkaus	5	vitsas – withe, luokit – horse collars, keitinselkä – pothook, rihmaslavi – shoulder yoke
Yläkäsitteen käyttö	18	tappura – patch, sarkalyyssi – homespun coat, keloräippä – fallen tree, petäjä- pine, rihmanen - snare
Eksplisiittistäminen	18	tikkuri – woolen high-collared logger’s sweater, hauvikas – baked turnip, vitsaspunonta – withes woven netwise, kokolias – fairly sizeable
Lisäys	0	-
Poisjätö	1	ottava ympyrä – circle

Analysoidun luvun murrerealioiden kohdalla ei esiinny yhtään kertaa suoraa siirtämistä tai käänöslainaa. Tämä on hyvinkin järkeenkäypää, kun ottaa huomioon että murteellisten sanojen merkitys voi useissa tapauksissa olla lähdekielisellekin yleisölle outo, joten niiden suora siirtäminen voisi tehdä kohdekielisen tekstin ymmärryksestä huomattavan hankalaa, jollei mahdotonta. Myöskään käänöslainojen käyttö ei tunnu todennäköiseltä paikalliselta strategialta silloin, kun kyseessä on murrekana, joka ei käänny lähdekielessäkään yleiskielelle useinkaan yhdellä sanalla, vaan vaatii muokkausta ja selittämistä. Näin ollen onkin varsin luonnollista, että eksplisiittistäminen ja yläkäsitteen käyttö ovat kääntäjän selkeästi eniten käyttämiä paikallisia strategioita, sillä molempia on käytetty 18 kertaa. Kulttuurista muokkausta on käytetty huomattavasti vähemmän kuin normaalirealioiden kohdalla, vain 5 kertaa, siinä missä muokkaus normaalirealioiden kohdalla oli jopa tavallisin paikallisstrategia. Tarkastellaan nyt joitain murrerealioiden käänöksineen hieman tarkemmin.

Katsotaan aluksi toista yleisimmin käytetyistä strategioista eli eksplisiittistämistä. Ensinnäkin ‘tikkuri’ on, kuten jo aiemmin mainittiin, itämurteissa vanhan kansan käyttämä työvillapaita, jossa todella oli usein myös korkeampi kaulus. Täten kääntäjän valitsema eksplisiittistäminen ‘woolen high-collared logger’s sweater’ toimii varsin hyvin. Joissakin tapauksissa tulee väistämättä kuitenkin miettineeksi, onko eksplisiittistetty riittävästi, sillä esimerkiksi sanan ‘hauvikas’ käännöksestä ‘baked (turnip)’ tuntuu jäävän uupumaan jopa oleellista tietoa. Hauvikas on padassa pitkään haudutettu nauris tai naurisviipale, josta neste on haudutettu pois niin, että nauris säilyy pidempään, joten pelkkä ‘baked’ tuntuu hieman vähäiseltä selitykseltä. Murteelliset verbit, kuten ‘lokata’ ja ‘koplia’, kääntäjä on eksplisiittistänyt korvaamalla ne yleiskielisellä, selittävämmällä vastineella, ja näin ollen edellinen on ‘swipe’ ja jälkimmäinen ‘grobe’. Näiden merkitys on mennyt mielenkiintoisesti ikään kuin ristiin, sillä Kainuussa koplia-verbillä on myös merkitys ‘kahmia itselleen, pöllää’, mutta lokkaaminen sen sijaan on vain keräämistä tai poimimista. Koko tekstin kontekstissa näiden verbien merkitys ei ole kuitenkaan kovin olennainen, eli tämä hienoinen kömmähdys ei suuria väärinymmärryksiä lukijalle aiheuta. Adjektiivi ‘monias’ on eksplisiittistetty käännöksessä ‘a lot of’, missä tulee esiin myös mielenkiintoinen merkityksen vääristymä, sillä kuten aiemmin todettiin, Kainuun murteessa ‘monias’ voi hämäävästi tarkoittaa ‘ei kovin paljon’. ‘Konkelo’ on pyritty selittämään käännöksellä ‘bent tree’, mutta konkelo on joko toisen puun varaan kaatunut puu tai pystyyn kuivunut puu, ei sinänsä välttämättä vääntynyt, eli tässäkin merkitys muuttuu. ‘Kasettua’ on ihan toimivasti eksplisiittistetty, sillä se on käännöksessä ‘dry unused’. Tosin kasettuminen ei välttämättä vaadi käyttämättömyyttä, sillä puu kasettuu käytössäkään. ‘Kokolias’ on mukavasti käännetty ‘fairly sizeable’, eli tässä eksplisiittistäminen toimii ja todella selittää sanan merkityksen. Erikseen on näiden realioiden osalta nostettava esiin mehevät murteelliset ihmiskuvaukset: ‘kepsakka ukko’ ja ‘sitkeänkälpäkkä mies’. ‘Kepsakka’ tarkoittaa vikkellä tai ketterää, mutta se on kohtuullisen toimivasti eksplisiittistetty muotoon ‘spry old man’. ‘Sitkeänkälpäkkäkin’ on selitetty suhteellisen mukavasti muotoon ‘tough, sallow man’, mutta on silti myönnettävä, että käännöksessä menetetään Jerun kuvauksesta paljon alkutekstin mehevyydestä, eli latistumista ei tässäkään ole voitu välttää.

Yläkäsitteen käyttöön kääntäjän on turvautunut esimerkiksi ‘mössön’ kohdalla, joka on käännöksessä ‘bear’. Sinänsä on kääntäjältä täysin loogista käyttää yläkäsitettä sen sijaan, että yrittäisi keksiä murteellisen ja samoja kunnioittavia konnotaatioita välittävän karhun vastineen englanniksi. Yläkäsitettä on käytetty myös ‘tappuran’ kohdalla, joka on kääntynyt muotoon ‘patch’. Ratkaisu vie lukijan jossain määrin eri urille kuin alkutekstin vastine, joka ei ole siis mikä tahansa tilkku tai kangasta ensinkään, vaan pellavan tai hampun puhdistusjätettä, jota käytetään aseiden puhdistukseen. Myös ‘sarkalyysi’, joka on siis ainakin itäsuomalaisessa tukkilaisslangissa

kankaista lähtien kotona tehty sarkatakki, on toimivasti käännetty muotoon ‘homespun coat’. Voi olla, ettei lukijan kannalta ole oleellista, mistä materiaalista kyseinen takki on tehty. Myös murteellisten puiden nimitysten kohdalla kääntäjä on käyttänyt yläkäsitteitä. Siinä missä ‘petäjä’ on itämurteissa suureksi kasvanut mänty, on se käännoksessä pelkästään ‘pine’. ‘Keloräippä’ on korvautunut yläkäsitteellä ‘fallen tree’, joten käännoksestä jää ensinnäkin uupumaan räipän merkitys nuorena puuna ja kelon kuolleena puuna. Englanninnos on myös hieman harhaanjohtava siinä mielessä, että keloräippä voi hyvinkin olla pystyyn kuollut puu. ‘Rihmanen’, eli yleensä hevosen häntäjouhista punomalla tehty ansalanka, on käännetty ‘snare’, ‘ansa’, mutta se ei kerro yhtään, minkä tyyppisestä ansasta on kyse. Tässä tarkennus olisi voinut olla olennaista tietoa, koska Jeremias virittelee erityyppisiä ansoja ja rihmasten tarkoitus on pyytää nimenomaan metsäkanalintuja, kun taas vaikkapa loukut ovat muille kuin linnuille.

‘Lintuvelli’ on käännetty ‘broth’, mikä vie lukijan ajatukset jopa liian yleiselle tasolle, sillä käännoksessä ei mainita esimerkiksi, mistä liemi on valmistettu. Lisäksi sanavalinta myös vie lukijan hakoteille, sillä kuten aiemmin selitettiin, lintuvelli ei ole lähelläkään lientä vaan suurustettu riistakeitto, joten se voi olla jopa lähempänä jonkinlaista pataa kuin edes keittoa, saati lientä. Mielenkiintoista onkin, että toisessa kohden ‘lintukeitto’ on käännetty ‘gamebird stew’, koska pikemminkin ‘broth’ ja ‘stew’ voisivat olla toisinpäin. Tosin myös ‘lintukeitto’ voi olla sama asia kuin ‘lintuvelli’, eli jopa sakeampaa kuin keitto. Verbi ‘kälkjästäää’ on käännetty ‘be in search of’, mikä kyllä kertoo, että etsinnästä on kyse. Ehkä olennaista olisi ollut selittää myös, että kälkjästäminen on juurikin metsästäjän sitkeää etsiskelyä, eli kyseessä on erätermi yleisen etsimisen sijaan.

Kulttuurisia muokkauksia kääntäjä on käyttänyt esimerkiksi realian ‘vitsas’ kohdalla, joka on kääntynyt muotoon ‘withe’. On totta, että sanojen merkitykset ovat lähellä toisiaan, mutta ‘withe’ on ”a tough, flexible branch of an osier or other willow” (Oxford Dictionary), eli pajua, kun taas vitsas on yleensä koivua tai närettä. ‘Hevosen luokit’ on muokattu englanninkielisissäkin kulttuureissa tutulla ‘horse collars’, jotka tarkoittavat länkiä. Luokki taas on työhevosen kaulan ylitse menevä puinen palkki ja kokonaan eri valjastustyyppi kuin länkivaljastus. Luokkivaljastusta on tosin käytetty vain Itämeren itäpuolisilla alueilla, eli täten käsite ei mitenkään voi olla englanninkielisillä kielialueilla tuttu. Myös ‘silmäpaskon’ kohdalla kääntäjä on päätenyt korvaamaan sen sanalla ‘rheum’. ‘Silmäpasko’ on vanhan kansan nimitys lähes kaikille silmäongelmille, mutta tarkemmin ottaen se on tarkoittanut side- ja sarveiskalvon tulehdusta, kun taas ‘rheum’ on ”a watery fluid that collects in or drips from the nose or eyes” (Oxford Dictionary). Ehkä kääntäjä on päätenyt muokkaaman alkutekstin realian englanninkielisissä kulttuureissa varmasti tutulla ilmauksella, koska ei ole täysin tiennyt, mitä silmäpasko tarkoittaa. Kääntäjä on

voinut myös hämääntyä kontekstista ”ei ollut silmäpasko niitä vesittänyt”, eikä ole tämän vuoksi saanut kiinni ajatuksesta, että Jeremiaksen silmiä ei vielä vaivannut ilmeisesti noihin aikoihin yleinen silmätulehdus, joka hankaloitti monen korpieläjän elämää, sillä silmäpaskosta kärsivä ei voinut tehdä tarkkaa silmää vaativia hommia, kuten rihmasten virittelyä. ‘Keitinselkä’, eli avotulella keitettäessä käytetty pannun tms. kannatinpuu tai kepit, on korvattu sanalla ‘pothook’, joka on varmasti tutumpi kohdeyleisölle, mutta hieman eri asia, koska se tarkoittaa S:n muotoista metallista kattilan pidikettä.

Ainoa murrerealian poisjätö on ‘ottava ympyrä’, joka on käänöksessä vain ‘circle’. Kyseessä voi olla vahinko, tai sana on oletettu tarpeettomaksi, tai sitten kääntäjä ei ole täysin ymmärtänyt, että jos ansalanka on ottava ympyrä, se on silloin hyvin saalista houkuttava ja tarttuva.

6.3. Yhteenveto

Analyyssissäni olen esitellyt kaikki ”Jeremias Haverisen käynnit palomaalla” -luvussa esiintyvät realiat. Olen jakanut nämä ns. normaalirealioihin sekä murrerealioihin voidakseni nähdä, ovatko realiat erilaisia näissä ryhmissä. Kun jaoin molempien ryhmien realiat edelleen Nedergaard-Larsenin jaottelun mukaisesti, kävi ilmi, että molemmissa ryhmissä yleisin realialuokka on yhteiskunnallisten realiat. Maantieteen luokka, johon luontoa kuvaavat realiat kuuluvat, jää selvästi toiseksi. Tämä ei ole millään muotoa yllättävää siinä valossa, että analyysin valittu luku keskittyy selkeästi kirjan muita lukuja enemmän ihmiseen. Sen sijaan mielenkiintoista on huomata, että tämän aineiston valossa murrerealiat omana ryhmänään nousevat äärimmäisen selkeästi esiin. Normaalirealioita on nimittäin tässä luvussa 58 ja murrerealioita jopa 42, eli hyvin paljon. Ja jos ajatellaan, että murrerealia on määritelmällisesti kääntäjälle kaksinkertainen käänösongelma, on kääntäjä ollut kovan paikan edessä. Tässä luvussa esiintyy substantiivirealioiden lisäksi myös verbejä ja adjektiiveja, eli uskallan näin ollen väittää, että realian ei täydy olla substantiivi, kuten luvussa 4 keskustelin. Erityisen mielenkiintoista on huomata, että murrerealioiden joukossa esiintyy huomattavasti enemmän muiden sanaluokkien realioita, mikä kertonee murteen luonteesta kuvailun, ei vain asioiden nimeämisen, välineenä.

Seuraavaksi kävin läpi kääntäjän käyttämiä paikallisia strategioita edelleen pitäen normaalirealiat ja murrerealiat erillisinä ryhminään nähdäkseni, onko kääntäjän käyttämissä strategioissa huomattavissa eroja näiden ryhmien välillä. Kulttuurinen muokkaus ja yläkäsitteet nousevat normaalirealioiden kohdalla käytetyimmäksi paikalliseksi strategiaksi, kun taas murteellisten realioiden kohdalla käytetyimmät strategiat ovat mielenkiintoisesti yläkäsitteen käyttö ja

eksplisiittistäminen.

Seuraavaksi pohdin analyysissä esiin tulleita asioita hieman tarkemmin. Ensin palaan taas realian käsitteeseen ja sen määrittelyyn käsitellyn aineiston ja Huovisen tyylin valossa. Sen jälkeen pohdin kääntäjän paikallisia strategioita ja eroja normaali- ja murrerealioiden välillä sekä tuumin näiden paikallisten strategioiden välittämää kuvaa kääntäjän globaalista strategiasta. Samalla tutkailen lyhyesti tämän analyysin perusteella muodostuvaa kuvaa käännöksestä suhteessa alkutekstiin.

6.3.1 Realian ja murrerealian määritelmä aineiston ja Huovisen tyylin valossa

Aineisto osoittaa paljon mielenkiintoa herättäviä seikkoja realian käsitteestä ja sen määritelmästä. Tähän työhön näyttäisi ainakin joltain osin sopivan ajatus siitä, että realian rajaaminen ainoastaan asioihin, jotka ovat olemassa ainoastaan lähdekulttuurissa, ei ehkä aina riitä. Aineistoanalyysin avulla olen toivoakseni osoittanut, että joissakin tapauksissa realiat, joiden denotaatiolle sinänsä on jonkinmoinen vastine myös kohdekulttuurissa, voivat muuttaa täysin konnotaatioitaan ja affektiivista merkitystään. Täten joustavalla suhtautumisella realian käsitteeseen voidaan ajatella näidenkin sanojen olevan realioita, jos samankaltaista, denotaatiota syvemmmälle menevää merkitystä ei ole mahdollista välittää ilman turvautumista realioiden kääntämisessä käytettyihin paikallisiin käännösstrategioihin. Aineiston valossa realian määritelmää on venytetty käsittämään myös muita kuin substantiiveja, sillä aineisto sisältää jopa merkittävän määrän verbejä ja adjektiiveja. Näyttäisi myös siltä, että murteelliset realiat ovat normaalirealioita useammin muita kuin substantiiveja. Ainakin tämän aineiston perusteella voidaan myös olettaa, että murteelliset realiat ovat myös ainakin jossain määrin erilainen käännösongelma kuin ns. normaalirealialat, sillä kääntäjän käyttämät strategiat näissä kahdessa kategoriassa eroavat toisistaan.

Tässä työssä realian määritelmää on luvun 4 kuvauksen mukaisesti laajennettu koskemaan myös sanoja, joiden semanttinen prosodia ja konnotaatiot ovat suomalaisessa kulttuuripiirissä omintakeisia vaikka sanalle sinänsä vastine kohdekulttuurissa olisikin. Tämä siksi, että realiat ovat siinä mielessä erityisessä asemassa myös kielen sisäisesti, että niihin liittyy usein vahvoja tunnelatauksia ja erityisiä konnotaatioita, joten niiden ilmaisuvoima on tietyllä tapaa voimakkaampi kuin kielen muiden aineiden. Luvun keskeisintä antia on pyrkimykseni osoittaa huomio myös aineiston esimerkkien kautta. Vielä ehkä keskeisempään osaan nousevat luvussa käsitellyt murrerealiat, sillä murteellisten sanojen konnotaatiot ja tunteita herättävyys on mahdollisesti vielä huomattavasti vahvempaa kuin ns. normaalirealioiden, ainakin kyseisen murteen puhujille, kuten

luvussa 5 pohdin. Kuten toin esille luvun murrerealioiden käsittelyssä, yhdellä sanalla ensinnäkin ilmaistaan huomattavasti enemmän kuin vain yhtä asiaa, sillä useimmat murrerealiat eivät ole yleiskielistettävissä yhdellä sanalla vaan vaativat usein monisanaisen selityksen. Selitykset ovat hyvin harvoin semanttiselta prosodialtaan saati herättämiensä tunteiden osalta likimainkaan identtisiä mahdollisen yleiskielen sanansa kanssa. Murteellisten sanojen ilmaisuvoima piilee siis usein juuri siinä, että ne pystyvät tiivistämään pitkähkön selityksen kaikkine tunnevivahteineen. Kärjistäen voisi sanoa, että yhden hyvin sijoitetun murreosan viestinnällinen ja ilmaisullinen voima kattaa usein hyvin monta yleiskielistä sanaa. Ehkä juuri tässä piilee myös Huovisen kielen ja tyylin mahtava voima: vaikka hän ei ole varsinainen murrekirjailija eikä sellaiseksi tunnustaudu, hän sijoittelee osuvia murre sanoja sinne tänne tekstiään saadakseen aikaan väkevää ja juurevaa, värikästä ja ilmaisuvoimaista kieltä. Silti lukija ei välttämättä tekstiä lukiessaan edes huomaa lukevansa paljon (vieraita) murre sanoja, koska ne on sijoiteltu niin sujuvasti tekstiin, että konteksti useimmiten johdattaa lukijan oikeille poluille.

Tämä ilmiö Huovisen tyyliin on väistämättä ongelmallinen kääntäjälle, koska tällöin ei riitä, että ymmärtää tekstin kokonaisuutena, vaan myös yksittäiset sanat, realiat ja murrerealiat on oikeasti ymmärrettävä, jotta voi päättää, miten niitä käänöksessään käsittelee. Tämä ongelmallisuus tuli toivottavasti selvästi esiin myös murrerealioiden käänösten käsittelyssä, sillä kääntäjä näyttää hyvin usein turvautuneen yleiskielisiin yläkäsitteisiin ja eksplisiittistämiseen: käänöksen vastineiden herättämä tunnelataus on paljon lievempi kuin alkuteoksen, ja käännettynä teos latistuu ei pelkästään Touryn lain mukaisesti kielellisesti vaan myös – ja ehkäpä tärkeimpänä – tunnepuolella.

6.3.2. Kääntäjän strategiat – alkuteksti vs. käänös

Ensinnä on todettava kääntäjän kunniaksi, että hän on tavattoman sinnikkäästi pyrkinyt kääntämään kaikki realiat tavalla tai toisella, sillä poisjätöjen määrä on todella pieni siihen nähden, miten haastava hänen tehtävänsä on ollut. Nyt keskityn kuitenkin tarkemmin kääntäjän suosimiin strategioihin ja niiden merkitykseen globaalin strategian kannalta.

Kääntäjä on käyttänyt selvästi eniten kulttuurista muokkausta sekä yläkäsitteitä realioiden käänösstrategioina normaalirealioiden kohdalla. Sen sijaan kulttuurista muokkausta on käytetty suhteessa hyvin vähän murrerealioiden kohdalla. Tämän voisi ajatella johtuvan siitä, että

murteellisten realioiden muokkaaminen kohdekulttuurisemmaksi on paljon vaikeampaa juuri siksi, että ne ovat kääntäjälle kaksinkertainen käännösongelma; ensin pitää tietää täsmälleen, mitä murrerealia tarkoittaa, jotta voi kääntää sitä yhtään mitenkään. Kun kääntäjä lopulta selvittää itselleen ainakin summittaisesti murresanan merkityksen, voi olla helpompaa ja tavallaan turvallisempaa valita eksplisiittistäminen tai yläkäsitteen käyttö kuin yrittää muokata realiaa kulttuurisesti. Muutoinhan kääntäjä joutuisi vielä kaiken tämän vaivannäön jälkeen miettimään, mikä voisi olla sopiva kohdekulttuurinen vastine ja vielä sellainen, joka mahdollisuuksien mukaan olisi myös murteellinen ilmaus. Työmäärä vaikuttaa aika kohtuuttomalta yksittäisen sanan kääntämiseksi. Mielenkiintoista on huomata, että siinä missä normaalirealioiden kohdalla kääntäjä ei ole käyttänyt eksplisiittistämistä suhteellisesti kovinkaan usein, niin murrerealioiden kohdalla se taas on yläkäsitteen käytön ohella kaikkein yleisimmin käytetty paikallinen strategia. Ehkäpä normaalirealioiden kohdalla kääntäjän on ollut helpompi selvittää realian merkitys riittävän täsmällisesti voidakseen muokata sitä kulttuurisesti kohdeyleisölle tutummaksi. Joka tapauksessa, jos tarkastellaan koko lukua kokonaisuutena, yläkäsitteen käyttö nousee molemmat kategoriat huomioiden kääntäjän eniten suosimaksi paikalliseksi strategiaksi.

Jos sitten siirrytään pohtimaan kääntäjän tietoista tai tiedostamatonta globaalia strategiaa, voidaan varovasti päätellä käännöksen ainakin realioiden osalta toteuttavan pikemmin kotouttavaa kuin vieraannuttavaa strategiaa. Tosin on huomattavaa, että joidenkin realioiden kohdalla kääntäjä ei ole millään muotoa käyttänyt systemaattisesti samaa käännöstä, sillä esimerkiksi 'laavu' on yhtäällä 'shelter', välillä 'bough shelter' ja toisaalla taas 'shanty'. On vaikea sanoa, kertooko tämä kääntäjän vaikeuksista päättää sopiva vastine vai pyrkimyksestä tyylilliseen vaihtelevuuteen ja toiston välttämiseen. Vai voiko kyynisesti ajatella tämän viittaavan siihen, että kääntäjä ei ainakaan tietoisesti ole toteuttanut tiettyä globaalia strategiaa?

Ilman mahdollisuutta saada tarkempaa tietoa kääntäjän pyrkimyksistä tai vaikuttamista, käännösteksti puhukoon puolestaan, ja varovaisia johtopäätöksiä on tehtävä sen perusteella. Kuten edellä huomattiin, kääntäjän yleisimmin käyttämä paikallinen strategia on yläkäsitteen käyttö normaali- ja murrerealioiden kategoriat yhteenlaskettuna. Normaalirealioiden kohdalla sen edelle hiuksenhienosti kiirii kulttuurinen muokkaus, ja murrerealioiden kategoriassa sen kanssa yhtä usein käytetty strategia on eksplisiittistäminen.

Jos mietitään esimerkiksi luvussa 4 esiteltyä Ramièren akselia, jossa ääripäinä ovat vieraannuttaminen ja kotouttaminen, ja tälle akselille sijoitetaan paikalliset käännöstrategiat, niin hänenkin mukaansa kulttuurinen muokkaus on strategiana hyvin lähellä jopa kotouttamisen

äärripäätä. Eksplisiittistaminen, tai hänellä selittäminen, on myös kotouttavalla puolella, joskin vähemmän vahvasti kuin kulttuurinen muokkaus. Yläkäsitteen käyttöä ei Ramièren kuvauksessa mainita, mutta kuten Leppihalmeen strategialuokittelun yhteydessä todettiin, yläkäsitekin toteuttaa ehdottomasti vahvemmin kotouttavaa kuin vieraannuttavaa strategiaa. Vieraannuttavia paikallisia strategioita, kuten käänöslainoja tai suoria siirtämissä, esiintyy puolestaan häviävän vähän koko luvussa, mutta kuitenkin enemmän normaalirealioissa kuin murteellisissa realioissa. Näin ollen alustavasti ainakin analysoidun luvun perusteella voidaan sanoa, että teoksen käänös toteuttaa kotouttavaa globaalia strategiaa.

Suoran siirtämisen ja käänöslainan vähäinen käyttö paikallisina strategioina puhuu myöskin selvästi sen puolesta, että käänöntäjä on saattanut tietoisesti valita strategiakseen kotouttamisen. Tämä on tavallaan hyvin ymmärrettävää, koska Huovisen teoksessa on todella paljon englanninkieliselle kohdeyleisölle kulttuurisesti vierasta ainesta ja koska kovin vieraannuttava käänös olisi hyvinkin voinut jopa haitata käänöksen vastaanottoa ja lukukokemusta. Kuten Huovista ja hänen tyyliään käsittelevässä luvussa huomattiin, Huovisen tyylikin on hyvin omaleimainen ja jopa stereotyyppisen suomalainen jossain määrin töksähtelevässä kerronnassaan. Lisäksi teoksessa on paljon itämurteille tyypillisiä piirteitä niin yksittäisten sanojen kuin koko kerronnan tyylin osalta. Varovasti jo tässä vaiheessa voi sanoa, että ainakin realioiden kohdalla käänöntäjä on kotouttanut teosta. Ehkä tämä on ollut hänen tapansa pyrkiä mahdollisimman sujuvaan lukukokemukseen vastaanottajapäässä. Todennäköisesti pyrkimyksenä on ollut helpottaa teoksen vastaanottoa ja välttää kulttuuritöyssyjä.

Ei voi silti jättää huomiotta sitä, että kotouttavasta globaalista strategiasta ja ehkä erityisesti juuri hyvin taajaan viljellyn yläkäsitteiden, kulttuurisen muokkauksen ja eksplisiittistämisen käytön vuoksi käänöstekstissä huomaa tietynlaista laimentumista ja latistumista. Aiemmin mainittiin jo lyhyesti esimerkiksi eksplisiittistymisen kuuluvan käänntämisen universaalihypoteeseihin. Universaalihypoteesien mukaan ”käänöskieli eroaisi alkuperäisestä esimerkiksi siten, että se sisältäisi alkuperäiskieltä enemmän selittäviä ja tarkentavia aineksia mutta vähemmän tyyllillisiä poikkeamia kuten murteellisuuksia ja puhekielenomaisuuksia, ilmentäisi käänntäjien välillä pienempää vaihtelua kuin mitä havaitaan alkuperäiskirjoittajien välillä ja olisi sanastoltaan ja rakenteiltaan alkuperäiskieltä yksinkertaisempaa” (Tirkkonen-Condit 2007, 353). Tämänkin aineiston perusteella voi huomioda, että selittäviä aineksia ja tarkennuksia on paljon eksplisiittistämisen muodossa. Erittäin selkeästi esiin nousee kuitenkin se, että murteelliset realiat on käännetty yleiskielelle, joskin paikoin ehkä puhekieliselle sellaiselle, mutta murteellisia käänöksiä käänntäjä ei ole käyttänyt lainkaan.

Latistuminen on selvästi nähtävissä ainakin realioiden kohdalla. Esimerkiksi se, että jo aiemmin käsitellyt sanat, kuten 'salo', 'korpi', 'erämaa' ja 'sydänmaa' ovat kaikki käänöksessä joko 'wilds' tai 'wilderness', latistaa tekstiä salakavalasti hyvinkin voimakkaasti, sillä suomessa näiden sanojen konnotaatiot eroavat suuresti. Samoin 'erämies', 'salojen mies' ja 'saloseudun eläjä' ovat kaikki käänöksessä backwoods- johdannaisia, esimerkiksi 'backwoods man', 'backwoods dweller', jotka täten ensinnäkin latistavat tekstiä, mutta myös muuttavat tekstin luonnetta, sillä suomeksi kaikilla näillä sanoilla on positiivinen konnotaatio. 'Backwoods' ja sen johdannaiset ovat hieman negatiivissävytteisiä konnotaatioiltaan, sillä ne tuovat mieleen takapajulan juroja asukkeja. Sanojen semanttinen prosodia on siis täysin eri. Näin nämä paikalliset strategiat, jotka latistavat tekstin ilmaisuvoimaa ja värikkyyttä myös osin tuhoavat alkutekstin sisintä, sen ominta omaa, eli positiivista, kunnioittavaa, suorastaan ylistävää suhtautumista suomalaiseen metsään ja sen monimuotoisuuteen sekä siihen, kuinka nöyrä suhtautuminen ihmisellä Huovisen mielestä metsään tulee olla ja toisaalta, kuinka arvokas on ihminen, joka elää metsän ehdoilla metsässä ja metsästä.

7. LOPUKSI

Olen työssäni pohtinut realian käsitettä Veikko Huovisen *Puukansan tarinan* ja sen englanninnoksen *Tale of the Forest Folk* kautta. Aloittaessani työtäni ajattelin, että realia – kulttuurisidonnainen, kielenulkoiseen maailmaan viittaava asia tai esine – on näppärä ja selkeydessään helppo tutkimuskohde. Kuitenkin työn edetessä törmäsin realian ongelmallisuuteen. Näin ollen työn ehkäpä keskeisimmäksi tutkimuskysymykseksi nousikin pohtia, mikä realia loppujen lopuksi on. Erityisesti realian perusmääritelmän tietynlainen epämääräisyys tuli esille, kun pohdin aineiston realioita, joiden denotaatiolle on jonkinlainen vastine englannissa, mutta kohdekielinen vastine eroaa merkittävästi konnotaatioiltaan ja semanttiselta prosodialtaan sekä affektiiviselta merkitykseltään. Lisäksi hämmennystä tuotti se, että realioita käsittelevissä töissä yksittäisten sanojen realiaesimerkkeinä annettiin substantiiveja eikä muiden sanaluokkien sanoja tuntunut esiintyvän. Käyttämässäni lähteissä ei suoranaisesti väitetty, että realian on oltava substantiivi, mutta esimerkkeinä ei käytetty lainkaan verbejä tai adjektiiveja. Kolmantena hankaluutena esiin nousivat aineistossa esiintyvät sanat, jotka ovat realioita yleiskielisenäkin, mutta ovat lisäksi joko Kainuun murretta, ns. tukkilaislangia tai muuta ”vanhan kansan” puhetta. Tässä työssä on näiden ongelmien valossa päädytty toisaalta laajentamaan mutta toisaalta ehkä myös tarkentamaan realian määritelmää, jotta se soveltuisi napakammin työssä käytettyyn aineistoon. Realia on työssä määritelty sellaiseksi pääasiallisesti kielenulkoiseksi käännösongelmaksi, jonka denotaatiolle voi olla kohdekielellä jonkinmoinen vastine, mutta jolle ei ole olemassa sellaista vastinetta kohdekielellä, joka herättäisi samankaltaisia konnotaatioita, välittäisi samanlaista semanttista prosodiaa tai olisi affektiivisesti samankaltainen kohdekulttuurissa. Myös murteelliset sanat, joihin edellinen määritelmä pätee, on laskettu realiaiksi. Murteelliset realiat on myös käsitelty omana realialuokkana niiden kaksinkertaisen käännösongelmallisuuden vuoksi. Näin ollen työssä on jossain määrin murennettu kielensisäisen ja kielenulkoisen käännösongelman raja-aitaa, sillä niin konnotaatio kuin murrekin lasketaan yleensä edellisiin, kun taas realia on tyypillisin esimerkki jälkimmäisistä. Lisäksi työssä realioiksi on laskettu substantiivien lisäksi myös verbejä ja adjektiiveja silloin, kun ne muilta osin täyttävät tämän työn realiamääritelmän. Nähdäkseni on nimittäin mahdotonta väittää, että esimerkiksi jo aiemmin käyttämässäni esimerkissä (ylioppilas)lakki, lakkaiset, lakittaa, lakitettu vain kaksi ensimmäistä olisivat realioita. Kaksi jälkimmäistä tuottavat kääntäjälle mitä todennäköisimmin aivan yhtäläisen kulttuurisidonnaisen käännösongelman kuin edellisetkin.

Olen siis mieltänyt realiaiksi sellaiset sanat, jotka kuvaavat suomalaiselle kulttuurille ominaisia

asioita ja joille ei ole sellaista englanninkielistä vastinetta, joka välittäisi denotaation lisäksi myös samansuuntaisia konnotaatioita. Realiaksi on laskettu myös muita kuin substantiiveja. Lisäksi omaksi realiaryhmäkseen on määritelty murrerealiat, eli sanat jotka ovat yleiskielisinä realioita ja niistä käytetään aineistossa murteellista vastinetta.

Olen käsitellyt työssäni Veikko Huovista kirjailijana, hänen mielenkiintoista tyyliään ja kieltään, joka yhdistää sanatason murteellisuutta, huumoria, lyyristä kuvailua sekä asiattyliä osin luettelomaisen runsaaseen ja jopa töksähtävän lyhyeen kerrontaan. Näitä seikkoja pyrin osoittamaan myös *Puukansan tarinan* kautta, joka on kaunis kunnianosoitus suomalaiselle metsälle sen monimuotoisuudessaan, vastapainona elämänrytmin kiihtyvyydelle ja kaupungistumiselle.

Kuten todettua, Huovinen on hyvin suomalainen kirjailija ja niin aiheiltaan kuin tyyliltään hän on erittäin vahvasti sidoksissa suomalaiseen kulttuuriin. Vaikka kaikki kääntäminen on kielen siirtämistä toiseksi ja myös kulttuurin siirtämistä lähtökulttuurista kohdekulttuuriin, niin tietyllä tavalla kääntämisen kulttuurisidonnainen luonne vain korostuu, kun alkuteos on omaleimaisen kulttuurisesti latautunut ja sisältää paljon kulttuurisidonnaisia elementtejä kuten realioita. Näin ollen kääntäjä joutuu väkisin pohtimaan erityisen paljon sitä, minkälaisin keinoin hän saa kulttuurisidonnaiset elementit siirrettyä käännökseensä. Realian käsitteen lisäksi olen pohtinut myös realioiden paikallisia käänносstrategioita Leppihalmeen mukaan. Olen ruotinnut niitä paikallisia strategioita, joita *Puukansan tarinan* kääntäjä Tim Steffa on päätenyt realioiden kohdalla käyttämään. Keskitin analyysini alkuteoksen 6. lukuun ”Jeremias Haverisen käynnit palomaalla”. Luvussa 4 keskustelin realian käsitteen ongelman lisäksi myös käänносstrategian määrittelyn ongelmaa. Ilman kääntäjän kommenttia tai vastaavaa eksplisiittistä tietoa ei voi muuta kuin huolellisen pohdinnan kautta päätyä tulkitsemaan strategia tietyksi. Etenkin kulttuurisen muokkauksen ja eksplisiittistämisen eroa oli joissakin tapauksissa vaikea määrittää.

Tulkintani mukaan tarkastellussa luvussa kääntäjä on päätenyt kokonaisuutena käyttämään eniten yläkäsitteitä. Normaalirealioiden kohdalla hän on käyttänyt toiseksi eniten kulttuurista muokkausta, kun taas murrerealioiden kohdalla yleisin strategia on eksplisiittistäminen, mutta yläkäsitteitä on lähes yhtä paljon. Olen myös keskustellut siitä, mitä globaalia strategiaa paikalliset ratkaisut mahdollisesti koko käännosksen tasolla toteuttavat. Kaikki kolme kääntäjän eniten käyttämää paikallista strategiaa ovat enemmän kotouttavaa globaalia strategiaa toteuttavia, joten tässä käsitellyn luvun perusteella käännosksen voi lokeroida lähemmäs kotouttamisen ääripäätä. Tämän puolesta puhuu myös se, että selkeästi vieraannuttavia strategioita ei ole käytetty. Keskustelin myös taajan viljeltyjen kotouttavien paikallisstrategioiden vaikutuksesta käännostekstiin suhteessa

alkutekstiin: Touryn laki lisääntyvästä latistumisesta näyttäisi pitävän tämän tekstin kohdalla paikkaansa. Kuten luvussa 2 keskustelin, kääntäjän valitsema strategia, vaikka ei aina täysin tietoinen tai kääntäjän itsensä päätettävissä oleva asia olekaan, ei ole myöskään merkityksetön seikka, koska se kertoo aina jotain esimerkiksi valtasuhteista käännettävien kielten ja kulttuurien välillä. Tämä on kuitenkin niin iso aihe pohdittavaksi, että jouduin rajaamaan sen tämän työn ulkopuolelle pelkän maininnan tasolle. Mielenkiintoista olisi kuitenkin pohtia, mitä Steffan käännostrategiat kertovat ideologisella tasolla, kun käännetään pienestä kielestä valtakielelle.

Tämän työn puitteissa ei ollut mahdollista käsitellä kuin yksi luku alkuteoksesta. Olisi kuitenkin mielenkiintoista tutkia teos kokonaisuudessaan yksityiskohtaisemmin. Alustavan koko teoksen analyysini perusteella vaikuttaisi, että aineistoanalyysissä esiin tulleet asiat realian luonteesta, murteellisten realioiden suuresta määrästä ja kääntäjän suosimista paikallisista strategioista saattavat mahdollisesti pitää paikkansa. Tämän vuoksi olisi kiintoisaa analysoida koko teos tarkemmin nähdäkseni, onko todella näin.

Työn edetessä mieleeni tulvi myös monia muita mahdollisia tutkimuskohteita. *Puukansan tarinan* osalta kiintoisaa olisi keskittyä myös esimerkiksi idiomeihin ja alluusioihin, sillä niitäkin alkutekstissä riittää. Myös nämä ovat usein murteellisia, joten olisi kiintoisaa nähdä, seurailevatko kääntäjän käyttämät strategiat niiden kohdalla samoja raiteita kuin realioiden kohdalla, vai pyrkiikö kääntäjä murteellisten idiomien kohdalla esimerkiksi itsekin värikkäämpiin tai murteellisiin vastineisiin. Yksi hyvin silmiinpistävä ero alkuteoksen ja käännoksen välillä on myös kuvituksen totaalinen erilaisuus. Alkuteoksen kuvat ovat vanhoja mustavalkoisia valokuvia, jotka vaikuttavat synkähköiltä ja hyvin nälkämaalaisilta, vailla mitään yritystä tehdä metsästä houkuttelevan oloista. Käännoksen kuvat taas ovat heleän värikkäitä ja kauniita ja maalaavat pohjoisesta metsäluonnosta ehkä jopa ylenpalttisen ruusuisen kuvan. Tietyllä tavalla siis voisi väittää alkutekstin tekstin olevan ylistävämpää ja tunteikkaampaa ja kuvien jopa inhorealisticia, kun taas käännoksen teksti on affektiivisesti latteampaa, mutta kuvat taas nostavat luonnon upeutta oivasti esiin. Olisikin innostavaa pohtia kuvan ja tekstin suhteen eroja ja sen vaikutusta teosten vastaanottoon tarkemmin. Huovisen kohdalla olisi luontevaa, ja todennäköisesti hauskaa, tutkailla myös huumoripitoisempaa tuotantoa huumorin kääntämisen näkökulmasta.

Työ on osaltaan oma pienimuotoinen kunnianosoitukseni yhdelle tärkeimmistä kirjallisista innoittajistani. Veikko Huovisen mehevän kielen ja kerronnan äärelle on aina yhtä hienoa palata. Ehkä sotkamolaisena myös käytän Huovista hyödykseni eskapismiin elämästäni kaupungissa;

Huovisen kieli tuttuine murre sanoineen ja poljentoineen vie minut takaisin Vuokatin vaarojen siniseen kajaan ja tunnen olevani kotona.

Palataan lopuksi vielä Huovisen *Lampaansyöjissä* esittämään irvailevaan kieli- ja kulttuuripoliittiseen kannanottoon, jonka mukaan kulttuurikielet onnistuvat kuvaamaan asioita niin kovin paljon täsmällisemmin kuin meidän suomemme. Niinpä vain vaikuttaisi tämän työn perusteella, että vaikka Huovisen teksti vaikuttaa kääntyneen mukavan tasaiseksi vailla vaaraa kulttuuritöyssyistä, niin mehevyyttään se realioiden kotouttavien käännosten myötä menettää ja latistuu Touryn lain mukaisesti. Kepsakka ukko ei vain ole kulttuurikielellä yhtä kepsakka.

Lähteet

Tutkimusaineisto

Huovinen, Veikko. 1990 (1984). *Puukansan tarina*. Keuruu: Otava.

Huovinen, Veikko. 1994. *Tale of the Forest Folk*. Käännös Tim Steffa ja työryhmä. Keuruu: Otava.

Lähdekirjallisuus

Aixelá, Javier Franco. 1996. Culture-Specific Items in Translation. Róman Álvarez ja Maria del Carmen África Vidal (toim.), *Translation, power, subversion*. 52–78

Archer, Carol. 1986. Culture bump and beyond. Joyce Merrill Valdez (toim.), *Culture bound: Bridging the cultural gap in teaching*. London: Cambridge University Press. 170–178

Bakhtin, Mikhail. 1981. *The Dialogic Imagination: Four Essays*. Michael Holmquist (toim.), Caryl Emerson & Michael Holmqvist (kääntäjät). Austin and London: University of Texas Press.

Bödeker, Birgit & Freese, Katrin. 1987. Die Übersetzung von Realienbezeichnungen bei literarischen Texten: Eine Prototypologie. *Textcon Text 2/3*. 137–165

Catford, J.C. 1965. *A Linguistic Theory of Translation*. London: Oxford Univeristy Press.

Florin, Sider. 1993. Realia in translation. Zlateva, Palma (toim.), *Translation as Social Action. Russian and Bulgarian Perspectives*. Lontoo: Routledge. 122–128

Gautier, Gérard-Louis. 1981. La traduction au cinema. *La Revue du Cinéma: Image et Son #363*, July-August 81. Pariisi. 101–118

Hatim, Basil & Mason, Ian. 1990. *Discourse and the Translator*. Lontoo/New York: Longman.

Jantunen, Jarmo Harri. 2004. Synonyymit ja käännössuomi kontekstissaan. Väitöksenalkajaisitelmä Joensuun yliopistossa 28. toukokuuta 2004. *Virittäjä 3/2004*. 393–397

Karonen, Vesa. 1987. Veikko Huovinen. Satirist of the forest. *Books from Finland 3/1987*. 154–156

Kettunen, Lauri. 1930. *Savolaismurteet. Kielennäytteitä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kujamäki, Pekka. 1998. *Deutsche Stimmen der 'Sieben Bruder' – Ideologie, Poetik und Funktionen literarischer Übersetzung*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Kujamäki, Pekka 2000. Seitsemän veljeksien saksannokset ja romaanin saksankielinen vastaanotto – kaksi eri maailmaako? Outi Paloposki & Henna Makkonen-Craig (toim.), *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*. Helsingin yliopiston käännöstieteellisiä julkaisuja I. Helsinki: Ammattikielten ja kääntämisen opintokokonaisuus. 199–227

Kujamäki, Pekka & Mauranen, Anna (toim.). 2004. *Translation Universals – Do they exist?* Amsterdam: Benjamins.

Kunze, Erich. 1950. *Die deutschen Übersetzungen finnischer Schönliteratur : Bibliographie mit einer Einführung*. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia.

Kwiecinski, Piotr. 2001. *Disturbing Strangeness: Foreignisation and Domestication in Translation Procedures in the Context of Cultural Asymmetry*. Torun: Wydawnictwo.

Leech, Geoffrey 1974. *Semantics*. Aylesbury: Hazell Watson & Vinay.

Leppihalme, Ritva. 1994. *Culture Bumps. On the Translation of Allusions*. Helsinki: Helsinki University Press.

Leppihalme, Ritva. 1997. *Culture Bumps: An Empirical Approach to the Translation of Allusions*. Clevedon: Multilingual Matters.

Leppihalme, Ritva. 2000. Kulttuurisidonnaisuus kaunokirjallisuuden kääntämisessä. Outi Paloposki & Henna Makkonen-Craig (toim.), *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*. Helsingin yliopiston käännöstieteellisiä julkaisuja I. Helsinki: Ammatikielten ja kääntämisen opintokokonaisuus. 89–105

Leppihalme, Ritva. 2001. Translation Strategies for Realia. Pirjo Kukkonen & Ritva Hartama-Heinonen (toim.), *Mission, Vision, Strategies, and Values: A Celebration of Translator Training and Translation Studies in Kouvola*. Helsinki: Helsinki University Press. 139–148

Leppihalme, Ritva. 2007. Kääntäjän strategiat. Hannu Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki ja Outi Paloposki (toim.), *Suomennoskirjallisuuden historia. Osa II. Kääntäminen kulttuurisena instituutiona*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 365–373

Liukkonen, Tero. 1997. *Veikko Huovinen: Kertoja, veitikka, toisinajattelija*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Lörscher, Wolfgang. 1991. *Translation Performance, Translation Process, and Translation Strategies. A Psycholinguistic Investigation*. Tübingen: Gunter Narr.

Marttinen, Eero. 1987. Veikko Huovinen. Enwald, Liisa (toim.), *Suomalaisia kirjailijakuvia*. Helsinki: Kirjayhtymä. 49–65

Makkonen-Craig, Henna & Vaattovaara, Johanna. 2007. Murteiden uusi nousu. Hannu Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki ja Outi Paloposki (toim.), *Suomennoskirjallisuuden historia. Osa II. Kääntäminen kulttuurisena instituutiona*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 401–4011

Mujzer-Varga, Krisztina. 2009. *Foreignization and adaptation – Realia-lexemes in the ‘One Minute Stories’ by István Örkény*. Budapest: Eötvös Lóránd yliopisto, Humanististen tieteiden tiedekunta, väitöskirja. Luettavissa osoitteessa
<<http://doktori.btk.elte.hu/lingv/mujzervargakrisztina/thesis.pdf>>

Mäkinen, Kirsti. 1998. *Ajattelen kynälläni. Esseitä, kirjoituksia*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Naukkarinen, Anna. 2006. *Tuntematon sotilas and its English and German Translations: A study of realia*. Jyväskylän yliopisto, englannin kielen pro gradu –tutkielma.

Nedergaard-Larsen, Birgitta. 1993. Culture-bound problems in subtitling. *Perspectives: Studies in*

Translatology 1993:2. 207–241

Oittinen, Riitta. 1997. *Liisa, Liisa ja Alice: Matkakirja*. Tampere: Tampere University Press.

Pennanen, Eila. 1990. *Luettua, läheistä. Juttuja kirjoista*. Juva: WSOY.

Ramière, Nathalie. 2006. Reaching a Foreign Audience: Cultural Transfers in Audiovisual Translation. *The Journal of Specialised Translation*. Issue 06. Luettavissa osoitteessa <http://www.jostrans.org/issue06/art_ramiere.php>

Räisänen, Alpo. 2007. *Kainuun kieltä ja paikannimiä*. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.

Sahlan, Anna. 2007. *Harpyija, harppu vai haaskalintu. Sanastolliset käännösongelmat Dar' ja Doncovan dekkarin suomennostyössä*. Helsingin yliopisto, venäjän kielen kääntämisen ja tulkkauksen pro gradu –tutkielma.

Seppälä, Arto. 1975. *Ajatus on hiirihaukka. Veikko Huovinen, humoristi*. Porvoo: WSOY.

Seppälä, Arto. 1989. *Mitä Waltari vastasi: kirjoituksia kirjoista, kirjailijoista, kirjallisuudesta ja kirjoittamisesta*. Porvoo: WSOY.

Snell-Hornby, Mary. 1988. *Translation Studies – An Integrated Approach*. Amsterdam: Benjamins.

Tirkkonen-Condit, Sonja. 2007. Kääntämisen tutkimuksen nykysuuntauksia. Hannu Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki ja Outi Paloposki (toim.), *Suomennoskirjallisuuden historia. Osa II. Kääntäminen kulttuurisena instituutiona*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 346–356

Toury, Gideon. 1995. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam: Benjamins.

Venuti, Lawrence 1995. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Lontoo ja New York: Routledge.

Vlahov, Sergej & Florin, Sider. 1980. *Nepervodimoe v perevode*. Moskova: Meždunarotnye otnošeniija.

Whorf, Benjamin Lee. 1956. *Language, Thought and Reality. Selected Writings of Benjamin Lee Whorf*. John B. Carrol (toim.). Cambridge, Massachusetts: M.I.T. Press.

Wiik, Kalevi. 2006. *Sano se murteella. Minkälaisia suomen murteet ovat ja missä niitä puhutaan*. Tampere: Pilot-kustannus.

Muut lähteet

Hiltunen, Turo. It's all about performance. *Kielen kannoilla* -blogi. 16.9.2009. <<http://variblog.wordpress.com/category/kirjoittajat/turo-hiltunen/>> Luettu 18.7.2011.

Huotari, Kauko. Kotisivu. *Savotta- ja uittomiesten sanasto*. Päivitetty 12.12. 2011. <<http://personal.inet.fi/koti/kauko.huotari/savotta.htm>> Luettu 5.1.2011.

Kajaanin kaupunginkirjasto. *Veikko Huovinen –sivusto*. <<http://213.143.184.82/kirjasto/huovinen/index.htm>> Luettu 1.7.2011.

Kielitoimiston sanakirja. MOT-sanakirjasto. Copyright 2010 Kielikone Oy.

<<http://helios.uta.fi:2065/mot/uta/netmot.exe>>

SMSA – Suomen murteiden sana-arkisto. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Vierailtu 7.1.2011. Oxford Dictionary. *The Concise Oxford English Dictionary*. Oxford Reference Online.

<<http://helios.uta.fi:2217/views/GLOBAL.html>> Luettu 13.12.2010

SMS – Suomen murteiden sanakirja. Osa 1 1985. Tuomo Tuomi et al (toim.) Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

-----Osa 2. 1988. Tuomo Tuomi et al (toim.)

-----Osa 3. 1992. Tuomo Tuomi et al (toim.)

-----Osa 4. 1994. Tuomo Tuomi et al (toim.)

-----Osa 5. 1997. Matti Vilppula et al (toim.)

-----Osa 6. 1999. Matti Vilppula et al (toim.)

-----Osa 7. 2003. Matti Vilppula et al (toim.)

-----Osa 8. 2008. Ulla Takala ja Matti Vilppula et al (toim.)

Tuikka, Markku. 2011a. Henkilökohtaisesti käydyt keskustelut murre sanoista keväällä 2011.

Tuikka, Martti. 2011b. Henkilökohtaisesti käydyt keskustelut murre sanoista keväällä 2011.

Virtuaalinen metsäkoulu. *Metsäsanasto*. Pirkanmaan metsäkeskuksen Hoitoa huomisen metsille Pirkanmaalla -hanke. <<http://www.pirkanmaanmetsat.fi/metsakoulu/sanasto.php>> Luettu 4.4.2011.

Wikipedia. ><http://fi.wikipedia.org/wiki/Luokki>> Päivitetty 25.4.2011. Luettu 3.5.2011

Liite 1

Jeremias Haverisen käynnit palomaalla -luvun kaikki realiat käännöksineen jaoteltuna käännösstrategioidensa mukaisesti

I. NORMAALIREALIAT

SUORA SIIRTÄMINEN

sauna - sauna, tsaju - tsayu

KÄÄNNÖSLAINA:

lihatiinu – meat tub

Kuopion fosforitulitikut – Kuopio phosphorous matches

tuohirasia – birch-bark container

kruununmetsä – Crown Forest

Kruunun puistot – Crown Parklands

pikilanka – tarred thread

KULTTUURINEN MUOKKAUS:

vesikeli – wet snow

kanervikko - heather heath

laavu – shanty

sydänmaa – hinterland

ennen pakkasaamun kajoa – before the morning mist had cleared

erämies – backwoodsman

salojen mies – backwoodsman, backwoods dweller

saloseudun eläjä – backwoodsman

salo – wilds, wilderness

metsänhoito-konduktööri – forest official

metsähallitus – Bureau of Forestry

maanmittauksen ja metsänhoidon ylihallitus – The Supervisory Board of Surveying and Forestry

iltapuhde – evening

kansanmies – common man

hete – spring

varpujen tuoksu – scent of leaves

varvun makuinen – tasting of

äimä – cobbler's awl

tervassavuinen (tuli) – pitchy (fire)

selkospuu – lintel-piece

YLÄKÄSITTEEN KÄYTTÖ:

havulaavu - bough shelter

ahkio – sled

uittovedet – floatways

jalkavuus – spring

viita – brake
aidastua - weather
pärevasu – basket of splits
tuulenskaato – fallen tree
kimpale toppasokeria – lump of sugar
honkapölli – pine log
kontti – knapsack
puukko – sheath knife
visakuppi – birch cup
kanalintu – gamebird
viinalekkeri – flask
rakovalkea – drawing fire
laavu – shelter
kuntta- peat

EKSPLISIITTISTÄMINEN:

vasta – bathing whisk
lapikkaat – Lapp boots
kankaat – pine stands
särpiä (imellyksen kanssa) – placing it [sugar] between his teeth, slurped his tea through it
savumurju – hut with smoke vent instead of chimney
savupirtti – chimneyless hut
palturitupakka – home grown tobacco
visakoppainen piippu – pipe of burlled birch
linnunperkkeet – remains of birds
laukkuryssä – Ruskie peddler
tuoheltaan helpeilevä – with flaking bark

POISJÄTTÖ:

niin ylös kuin liekopuun rungolta kurkottamaan ylti – as high as he could reach
rakovalkea kahdesta kantapalikoilla, vaajalla ja vivulla tuetusta pölistä – drawing fire of two raised logs braced and wedged

II. MURREREALIAIT

EKSPLISIITTISTÄMINEN:

kiperyys – curve
kasettua – dry unused
juurikkaperä – upturned root, snag
tikkuri – woolen high-collared logger's sweater
kepsakka ukko – spry old man
vitsaspunonta – withes woven netwise
kokolias – fairly sizeable
sitkeänkälpäkkä (mies)– a tough, sallow man
kerrallinen – bygone
monias – a lot of

olla asialle asti – be a worthwhile number
kertyä asiaksi asti – all the more reason to
tuhauttaa (lunta) – some spitting (snow)
lokata – swipe
koplia – grope
asennon paikka – camping site
rihmapolku – snare line on trails
konkelo – bent tree

YLÄKÄSITTEEN KÄYTTÖ:

petäjä – pine
keloräippä – fallen tree
mössö – bear
näre – spruce
roippeet – remains
komo – cranny
lintuvelli – broth
hauvikas - baked turnip
suksen aiheet – ski material
lähteä kytkyttelemään – set off
kälkäjästää – be in search of
sarkalyyssi – broadcloth coat, homespun coat
lintuharsun – bird (shot)
oravaniuhan välimailta – squirrel shot
kotus - shelter
rihmanen – snare
lunnunrihma – bird snare
tappura – patch

KULTTUURINEN MUOKKAUS:

vitsas – withe
luokit – horse collars
silmäpasko – rheum
keitinselkä - pothook
rihmaslavi – shoulder

POISJÄTTÖ:

ottava (ympyrä) – circle

ENGLISH SUMMARY

‘A spry old man’ does not translate into a real culture language The problems of realia in the *Tale of the Forest Folk* by Veikko Huovinen

Introduction

This study focuses on the concept of realia and its problems in the Finnish novel *Puukansan tarina* by Veikko Huovinen and its English translation *The Tale of the Forest Folk* by Tim Steffa and team.

The reasons for choosing this topic for my thesis are to a great extent personal. Huovinen is one of my all-time favourite writers and, as he is a native to my own hometown, he very much speaks my language, both literally and figuratively. He is quite a topical figure in Finnish literature as he rather recently passed away. Furthermore, the novel under scrutiny in this thesis is a tribute to the Finnish forest, and therefore could also be argued to be topical in these times of global warming, for example, due to which environmentalism is gaining ever more ground.

Veikko Huovinen – the writer, his language and *the Tale of the Forest Folk*

Veikko Huovinen (1927–2009) was a very productive Finnish author who became particularly known for being a great humorist. His humour is quite dry and satirical. Huovinen himself, however, did not want to be identified solely as a humoristic writer and hence wrote many works which are much more serious, even dark, in nature. Huovinen has produced many novels and short stories, some funnier, some more serious than others, which have become very much a part of the Finnish literary canon.

Huovinen was born and lived most of his life in a small village called Sotkamo in the Kainuu region of North-eastern Finland, an area which has traditionally been completely dependent on its abundant yet dryish evergreen forests. People used to live of hunting and later of forestry and, to some extent, they still do. It could be argued that people in those distant forest areas of Finland live more in touch with their environment, including forest. Huovinen was a real forest dweller; he spent a great deal of his time walking around in the woods and observing the forest nature around him. He also worked from an early age in many traditional forestry occupations, such as a logger, where he became acquainted with a lot of men representing the very traditional, simple way of life in the forest. He also became familiar with the language used by those men; the sort of language that the rural people in these simple forestry occupations used to use. Furthermore, many of the men there

most likely had very distinct regional dialects. Huovinen went on to study forestry in Helsinki, which provided him a peek into the urban, more modern way of life. This did not impress him greatly and, as a result, many topics which he often ridiculed in his writing, such as beauty pageants, politicians and other such modern occupations which he never learned to appreciate much, stem from those times in the city. In his writing he took a stand against the ridiculousness of the modern and wanted to preserve as much of the old and traditional as possible. Therefore he might be called a moralist and a conservative. This he perhaps partly was, but he was also really quite radical in his ideas and rather modern in his satirical wit.

His style and use of language are unique. As mentioned above, he was well-acquainted with the language of the old folk as well as that of the rural loggers and lumberjacks. Furthermore, his native language is the regional dialect of the Kainuu region and that of Sotkamo in particular. His parents added to this mix their own language which was rich in colourful expressions and dialectal words. All these elements Huovinen uses frequently in his work. However, he resented the idea of being classified as a dialectal novelist. So, even though at first his language does appear to be somewhat dialectal, at closer inspection it becomes evident that the only means of creating the dialectal feel are individual dialectal words, carefully placed amidst language in other respects general. He does not, therefore, use any orthographic dialectal features, for instance. Another interesting feature of his language seems to be the occasional tendency of inventing words which sound very descriptive and have the appearance of a word in the Kainuu dialect. The dialectal words and his invented words combined with the traditional vocabulary of the rural folk, render his language extremely rich in vocabulary. These colourful words he, however, drops amidst sometimes even quite formal general Finnish, which creates an interesting combination. His sentence structures vary from lengthy descriptions, which can sometimes resemble a list, to very short, abrupt ones.

Huovinen portrays a great admiration and respect for Finnish nature, and the Finnish forest, in particular. This is especially evident in *The Tale of the Forest Folk*, as the entire book is a tribute to the forest. It is a very interesting book not the least for the reason that the main character of the book is the forest, the forest folk. People, in contrast, though a natural part of the succession of the forest, are by no means more significant than the trees, the plants, the animals or the insects of the forest. The book is vastly factual for the obvious reason that Huovinen was a forestry professional and a keen scholar on the topic in his free time, too. Alongside the multitude of interesting facts about the Finnish forest and all its life forms, Huovinen also provides the reader with such beautiful descriptive passages, which take even a lyrical form at times, that the book cannot by any means be described as non-fiction, even though it has occasionally been taken as such. It most certainly is a

novel, and an entertaining and beautiful novel at that. It does not forget humour either, even if it clearly represents the more serious side of Huovinen as a writer.

Culture-bound translation and its problems

Huovinen is in all respects an extremely Finnish writer, even among Finnish writers. His favourite topics, such as the rural forest and nature and the traditional occupations and ways of life, in addition to his “old” language tie him very closely together with the Finnish culture and language. Therefore it is impossible to write about a translation of his work without considering the culture-bound nature of translation. As now probably all translation scholars agree, translation is not only rendering language into another, but also, and perhaps more importantly, rendering the source culture elements to the target culture. This causes a multitude of problems, for when we really think about it, everything in language is culturally produced, starting with language itself (Aixelá 1996, 57). Therefore one could argue that language is a culture-bound translation problem. Nevertheless, there are elements in language and culture which result in particular problems for the translator. Furthermore, it is also possible that problems arising from the culture-bound elements in language are greater in some types of source texts, such as novels which are very strongly a product of their source culture.

The culture-bound translation problems are divided into intralinguistic and extralinguistic problems. Intralinguistic problems mean lexical, syntactic and stylistic elements which are inherent in the language itself. These include for example grammatical structures present only in the target or source language, rhetorical means, metaphors, idioms, dialects, sociolects and connotations (Nedergaard-Larsen 1993, 210). For the most part, these interesting problems fall outside the scope of this thesis, but dialect and connotations are also discussed in this paper. The main focus of this work is, however, the extralinguistic translation problems, or realia.

Realia can be defined as lexical elements, that is, words or phrases, which refer to the reality or world outside the language itself (Leppihalme 2001, 139). The definition admittedly sounds slightly artificial as when we are dealing with words, we are naturally also dealing with language. What makes realia extralinguistic translation problems is the fact that the reality to which we refer with lexical means is understood differently and means different things in different cultural and language spheres. Hence, the words which refer to the different cultural realities induce translation problems. These problems become greater the bigger the distance between the culture pair in question is. The further from one another the cultures are, the bigger are the differences in the extralinguistic reality

and, therefore, also the lexical references to that reality.

Realia have been quite a popular topic among translation scholars in the past couple of decades. In Finland for example Leppihalme (2000, 2001, 2007) and Kujamäki (1998, 2000) have dealt with realia in their studies. The definition of realia has, however, started causing some discussion among researchers of late, and there are some who think the definition somewhat vague. I also came across the same vagueness of the definition. For example, when I was collecting realia from the chapter under discussion in this thesis, I felt puzzled. Do realia necessarily need to be words which do not have an equivalent of any kind in the target language or culture? There are many words in the original the denotation of which may have an equivalent in English language and culture, but the equivalent is significantly different if we also consider its connotations. Furthermore, the aura of meaning, or semantic prosody, that the word carries can be very different. Normally the semantic prosody can be either positive or negative, or possibly neutral. In addition, the affective impact or the emotional effect of the word can be very different. For example, words such as ‘saloseudun eläjä’, which means a person living somewhere in the vast, rugged, yet beautiful forest, has been rendered in the translation as ‘backwoodsman’. The translation does manage to render the denotation of the word for the most part but changes the semantic prosody and connotation even significantly. The Finnish word carries positive connotations, whereas the English word appears to be somewhat negative. Another example would be ‘mössö’ which is a nickname for a bear used by hunters and other regular visitors to the forest. The word ‘mössö’ has a connotation of the user’s great respect for the animal and possibly a touch of fear. In the translation it has been rendered as ‘bear’ which naturally denotes the correct animal but loses all the connotations of the original. Therefore, in this work, the concept of realia has been extended to include culture-bound extralinguistic references the denotation of which may have some kind of equivalent in English but their connotations and semantic prosody are not necessarily even similar.

In addition, when I was browsing through studies on realia, an interesting element presented itself: the examples of realia given in the studies seem to be nouns or short phrases and there do not appear to be verbs or adjectives used as examples. This seems a strange phenomenon and could of course be just a coincidence. Nevertheless, there are many examples of Finnish realia which are not nouns, and there are also verbs and adjectives in *The Tale of the Forest Folk*. Therefore, in this study I have also considered verbs and adjectives as realia when they otherwise comply with the definition of realia.

Another problem that surfaced with the *Tale of the Forest Folk* is that as Huovinen uses a lot of

dialectal words, there are realia which are also dialectal. By this I mean words that would be realia even in general Finnish, but Huovinen also uses a dialectal word for the realia in question. As both realia and dialect are features which are considered pretty much untranslatable, these dialectal realia cause a double translation problem for the translator. Thus, I classified the dialectal realia as a separate realia group from the general realia so that I might detect possible differences in the translation strategies of these two groups.

Methods & Analysis

The basic theoretical frame of reference in this thesis consists firstly of the realia definitions of mostly Kujamäki and Leppihalme, which I then extended as described above. I focused my analysis on one chapter, “Jeremias Haverinen’s Visits to the Burn”, of the book because the idea was to test what can still be considered realia and what cannot and, ultimately, to get an answer to my study question: what realia really are?

After I had collected all the realia from the chapter according to my relatively flexible definition of the concept of realia, I divided them into normal and dialectal realia. Then I further categorized them according to Nedergaard-Larsen’s (1993, 211) classification. The most common realia category in this chapter was ‘Society’ and the next common was ‘Geography’ which includes nature-related realia. This was perhaps a little surprising, for due to the nature and topic of the source text, I presumed that the geographical realia would be the most common. This can possibly be explained by the fact that the chapter which was analysed is the only one in the book where people also play a relatively important role. The chapter tells of an old forest-dweller’s hunting trip to the burnt forest and therefore tells a lot about his equipment, tools, clothing and other such realia which fall into the ‘society’ category. I did not discuss the normal realia to a great extent at this stage for I wanted to focus on the interesting phenomenon of the dialectal realia. I also discussed these in more detail as I presumed they might not be self-explanatory to many Finnish readers either.

The second theoretical frame of reference has to do with the local translation strategies. I quickly presented Kujamäki’s strategies but in my own analysis I used the strategies by Leppihalme (2001). These are direct transfer of the foreign word, calque, cultural adaptation, superordinate term, explicitation, addition and omission. I also ventured to locate these local strategies on the Venutian axis of domestication and foreignisation, because it is assumed that one can make some evaluations as to the global strategy of the translator based on the local strategies.

In my analysis I discussed the local translation strategies used by the translator by giving examples of all strategies and drawing attention to interesting effects they might have caused to the translated text as opposed to the source text. The most common strategy in the chapter I analysed, both normal and dialectal realia considered, is the use of superordinate term. In the case of the normal realia, nearly as common is the strategy of cultural adaptation. Contrastingly, in the case of the dialectal realia, superordinate term and explicitation are the most common local strategies. If we consider these local strategies on the global axis, they are more domesticating than foreignising in nature. Therefore one might make the preliminary assumption that the global strategy employed by the translator is domestication.

The study of translation universals has gained much ground in recent years. One of the assumed universals is the explicitation of translated language as opposed to original language. The wide use of explicitation in this translation would seem to corroborate this universal. Furthermore, the law of growing standardization by Toury is said to be the result of extensive use of superordinate terms, which also seems to hold true in this translation as well. The translation appears to opt for more conventional, standard and flat words whereas the source text prefers colourful words rich in nuances.

The translator has done a fine job with the realia in Huovinen's book. But it is not void of having lost some of its emotional power due to the flattening, explicitation and standardization.

Conclusions

The main focus of this paper was to consider what realia really are. Based on the chapter of *The Tale of The Forest Folk* which I analysed in this paper, it seems that the traditional definition of realia is not adequate, or sufficient, as a tool in the analysis of all kinds of source texts. Nor is the definition sufficiently exact if you want to test the boundaries of realia rather than discussing realia through safe examples, or words that certainly are realia. Hence, I decided to consider the culture-bound items whose connotations or semantic prosody change significantly when rendered from Finnish into English in the text under analysis as realia even if the words' denotations could be somehow translated into English. For this reason, I have taken the liberty to cross the boundaries between the intralinguistic and extralinguistic translation problems, as connotation is normally considered an example of the former. Similarly, even though dialect is also considered an intralinguistic translation problem, I have argued that if a word which would be considered realia in general Finnish, and a dialectal word is used for it, it must be a realia as well. These dialectal realia cause a double and possibly different kind of a translation problem and therefore have to be

considered a realia category of its own. This might be proven by the realization that in the chapter I analysed, the translator also prefers a different local strategy with dialectal and normal realia. The translator does not tend to use cultural adaptation for the dialectal realia even though it is his choice of preference with the normal realia.

In addition, I have hopefully managed to prove through the examples in my analysis that realia do not necessarily have to be nouns or phrases, but can, as in my analysis, also include verbs and adjectives. Interestingly, it also appeared to be the case with the chapter analysed that the dialectal realia have a tendency of being verbs and adjectives more often than the normal realia.

Due to the fact the most common local strategies – the use of superordinate term, cultural adaptation and explicitation – all realise a domesticating global strategy, and, conversely, the foreignising strategies, such as calque, are hardly used at all, one can tentatively draw the conclusion that the translation is more domesticating than foreignising in nature.

As the use of a superordinate term is the most commonly used local strategy used by the translator if we consider the normal and dialectal realia together, it results in a translation which probably does not cause culture bumps to the reader but unfortunately cannot avoid rendering the translation flatter than the original in effect. The superordinate terms cause the loss of nuances, but perhaps more importantly, the loss of emotion of the original. Hence, Toury's law of growing standardization in a translated text seems to hold water since the translation features more standard language than the original; it lacks the dialectal words and in many cases it lacks the connotative meanings and semantic prosody of the original. Possibly most significantly, as a result of the factors discussed here, it lacks some of the sentiment of awe and admiration toward the Finnish forest, which is, after all, the cornerstone of the source text.